

5 [Veisenbruhn, 7 V 7]

N. 282.

No

Gohwiu-Lohpeem,

fd toho hube

audstnaht, kohyt un flimmibās

dseedinaht.

Jelgawā, 1810.

Gespeesta pee J. W. Steffenhagen un Dehla.

Handwritten marks or scribbles in the top left corner.

67

Handwritten title in a Gothic script, likely the reverse of the printed title on the opposite page.

Handwritten text, possibly a date or author's name.

Ue augustas Keiseriffas Grammatu-Deefas Lehrpatā
Wehleschanu.

Handwritten text below the main title.

Handwritten text at the bottom of the page.

Handwritten text at the very bottom of the page.

Den
großen und kleinen Landwirthen

aller Stände

Musee und Leslands

gewidmet

von

Karl Graf Medem.

Faint, illegible text at the bottom of the page, likely bleed-through from the reverse side.

Vorrede.

Es ist bekannt, in welcher traurigen Verfassung sich größtentheils das Kindvieh des gewöhnlichen Landmannes befindet. Dies wird wohl dem aufmerksamen Beobachter nicht entgangen seyn; weshalb also sowohl die Verbesserung der Viehzucht selbst, als auch die Kennzeichen des krankhaften Zustandes und die Heilart des Kindviehes ein Gegenstand der Beherzigung des Herausgebers gewesen. Wir müssen hoffen, daß hierin, und gerade bey der glücklichen Lage dieser Provinzen größere Fortschritte gemacht werden; wenigstens ist dieses von der stets fortschreitenden Bildung des menschlichen Geistes zu erwarten. — Sollten wir aber auch nicht so glücklich seyn, die Verbesserung der Viehzucht zur größten Vollkommenheit zu bringen: so werden wir dennoch, sobald wir nach bestimmten Regeln bey Behandlung

unseres Viehes zu Werke gehen, bald finden, daß dieses einen Einfluß auf den Wohlstand einzelner Familien und selbst ganzer Provinzen haben wird. Zur Anleitung und mit Beziehung auf dasjenige, was für unsere Provinzen paßt, ist in diesem Werke ein der vorzüglichsten, im Jahre 1803 zu Frankfurt am Main herausgekommenen Werke (das Ganze der Kindviehzucht von Johann Wilhelm Joseph Weissenbruch) benützt worden, um unserm Letten zumal ein ihm sehr wichtiges und nütliches Buch in die Hand zu geben. — Hiebey sey es erlaubt, einige Wünsche zum allgemeinen Besten laut werden zu lassen in folgenden Vorschlägen, von denen es wohl zu wünschen wäre, daß nicht nur die Gutsbesitzer, soviel möglich, bey sich einführten, sondern auch die Obrigkeiten, zumal den wichtigsten derselben, die schon selbst den Staat betreffen, Gesetzeskraft zu geben für gut fänden.

Es sollte wohl kein Ankauf des Viehes aus einem Gouvernement in das andere gestattet werden, wenn nicht zuvörderst das angekaufte Vieh einer vierzehntägigen Quarantaine unterworfen wäre. Der Vorschlag

würde wohl annehmbar seyn: In jedem Kirchspiele, das mit einem andern Gouvernement gränzt, an einem entlegenen Orte eine Scheune zu erbauen, wo das gekaufte Vieh, wenn es dies Kirchspiel berührt, vierzehn Tage erhalten werden müßte, und wobey die Pflicht des Kirchspielsbevollmächtigten es erheische, sich von dem Gesundheitszustande des Viehes zu überzeugen, und den Käufer mit den erforderlichen Zeugnissen zu versehen. Nur auf solche Art kann die Verbreitung der Viehseuche, die sehr oft ganze Provinzen heimsucht, gehindert werden. Dies gilt aber nur von dem Vieh, welches zum Verkauf in der Provinz bestimmt ist; wogegen die großen Transporte mit dem Mastvieh nach großen Städten eine Ausnahme machen sollten, weil diese stets mit Gesundheitspässen von dem Orte des Ankaufs, und durch welche Kreise sie gehen, versehen seyn müßten. Dennoch sollten nur gewisse Straßen und Ruhepunkte für solches Vieh bestimmt seyn, und der Käufer mit seinem ganzen Vermögen in Betreff des Gesundheitszustandes verantwortlich seyn. Das Aufbauen und Unterhalten solcher Quarantainescheunen, und die Bemühungen des Kirchspiels-

bevollmächtigten, sind wegen des allgemeinen Vortheils keinesweges in Anschlag zu bringen.

Die Polizeiverordnungen bey eintretenden Viehseuchen sollten viel strenger seyn, und beobachtet werden, daher schlage ich Folgendes vor:

1) Man setze eine Belohnung für Jedermann auf die erste Anzeige von Entstehung der Seuche, und zwar dergestalt, daß, wenn der Eigentümer sie verheimlicht, er noch darüber gestraft werde: im Gegentheil aber wird ihm der Werth seines Verlustes durch die Ritterschaft, wenn es adeliche Bauern oder Hbse, und durch die Krone, wenn es Kronsbauern oder Kronsgüter betrifft, ersetzt, auch ihm eine Belohnung ertheilt.

2) Dann lasse man dasjenige Vieh, an welchem man einige Merkmahle der Krankheit wahrnimmt, sogleich todtzuschlagen, und vergrabe es, ohne es abzulebern, tief unter die Erde. Auch schone man des Gesunden nicht, so mit dem Kranken in einem Stalle gestanden.

3) Man sperre zuerst den Stall, in dem die Seuche entstanden, und wenn sie weiter um sich greift, die ganze Gegend, damit

Niemand von den Benachbarten mit ihr Gemeinschaft habe.

4) Auch andere Thiere, als: Hunde, Katzen, Tauben, sind entweder zu tödten, oder so einzusperrern, daß sie weder in den Ort selbst, noch in die gesunde Nachbarschaft kommen können.

5) Andere Hausthiere, als: Pferde, Schafe, Hühner und dergleichen, müssen ebenfalls von gesunden Orten abgehalten werden.

6) Alle Dienstboten, Viehärzte, und alle diejenigen Personen, die zur Wartung des Viehes bestimmt sind, sollen gesunde Ställe vermeiden und die Kleidungsstücke, wenn sie den Ort verlassen, durchweg dergestalt reinigen, daß sie dieselben mit Seife oder Lauge auswaschen, und die Personen selbst haben sich durch ein warmes Bad zu reinigen.

7) Würde es besser seyn, den angesteckten Ort mit Soldaten, als mit Bauern zu sperren, damit alle Nothwendigkeiten nicht unmittelbar in den angesteckten Ort gebracht würden, sondern auf einem gewissen vom Orte entfernten Plage abgeholt werden müßten.

8) Deshalb sollte auch während der Ansteckung das Dreschen in einem solchen Hofe untersagt, und von den Bauern, bey denen die Seuche ist, durchaus kein Arbeiter oder sonstige Hülfsleistung verlangt werden.

9) Bey stark erkranktem Viehe, wenn der Mist schon blutstreifig und sehr stinkend ist, warte man den Tod des Viehes nicht ab, sondern tödte und verscharre solches in eine acht Fuß tiefe Grube, wo möglich entfernt vom urbaren Lande, und umzäune diesen Ort, damit das Weidevieh nicht über selbigen gehe.

10) Die Ställe und alles bey dem Vieh nöthige Geräthe, als: Krippen, Tröge, Eimer ic., sollten öfters und besonders nach der Seuche aufs möglichste mit heißer Lauge und Kalk gereinigt werden.

11) Den Mist führe man aus den Viehställen sofort aufs Feld, unterpflüge ihn tief, wenn es die Jahreszeit erlaubt, und Sorge dafür, daß die Wagen und Schlitten, so wie die Kleidungsstücke, nach §. 6. gereinigt werden, und hüte das nachher gekaufte Vieh auf einem solchen Stück Feldes in dem Jahre nicht mehr. —

12) Es soll kein Heu, Stroh und Kaff, das über den inficirten Ställen gelegen, je dem neu angeschafften Rindvieh gegeben, sondern muß mit Pferden und Schafen verfüttert werden.

13) Endlich übereile man sich bey Anschaffung des neuen Viehes nicht, bis alles Inficirte gereinigt worden, und warte nachher, je nachdem die Jahreszeit es mit sich bringt, auch wohl drey bis vier Monate.

Gewiß würde der Vortheil von der Befolgung dieser Regeln sehr groß seyn. Möge die Darlegung derselben, wie auch die Herausgabe dieses ganzen Buches, meinem Vaterlande nützlich seyn. —

Karl Graf Medem.

Wisseem

Kungeem un Laudim,

Kufemine un Wifemine,

Fas lohpud turra,

feh grahmata nowchleta

no

Karl Graf Medem.

Mihii Patweefchi!

Neſchdas zilwezigas leetas irr pilnigas, un lai arri zilweks jo wezs taptu, tomehr wehl fo no jauna weenumehr warr mahzitees; un kad winsch to darra, tad tas winnam pascham lohti labbi buhs. Arri schinni gramnata juns buhs fo mahzitees, kas pee laizigas dschwoschanas daudj auglus warr atnest. Pohpi muhsu seinne ne buht ne tohy ta turreti un kohpti, ka peenahfahs. To apdohmadas, un wehledams Zuhsu labbumu pee ta wairoht, Uz es zeenigs Leel-Kung's no Medem irr gribbejs par to gahdaht, lai Zuh's taptut mahziti, ka lohpus buhs turreht, ja daudj auglus no teem gribbat eedabhuht. Us winna uswehleschamu es scho grammatu, pehz kahdahm wahzu grammatu mahzibahm, Zuh's wailoda esinu faraktiis, no firds wehledams, lai arri mans darbs pee Juns swehtijahs. To zeenigu Leel-Kungu, Zuh's labdarritaju, kas jau sein daudj labbuma sawai tehwa-semnei darriis, peeminat gohda, un parahdajt tam sawu pateizibu zaur to, ka Zuh's tahm mahzibahm, furas tas Juns ar scho grammatu grihb doht, paklausajt. Kad tad pilna rohziha, kas no ta zelfees, Zuh's behdas masakas darrihs, un Zuh's labflahschamu un preeku wairohs: tad winna prett Juns mihlestibas pilna firds par to lohti preeziga buhs, ka winsch sawu gudru in mihligu padohmu pahzis. —

Saffa-leija tami 5ta waffaras mehnescha deena 1809.

D. Kahrlis Elberweld,

Saffas-draufses mahzitais.

Rahbitais,

fur sinamu labbu, labda lappd, jeb pantina,
kas pee schis stmes S. tohy paschta, to warr at-
rast, fo schinni grammatd grihb melche.

Virma nodakla. Ka gohweju-
lohyi irr audsinajami, no lappas
5 lihdj lappas 25, no S. I. lihdj
S. 6.

| Pantind. | Lappas. |
|---|---------|
| S. 1. Kaddeem waijaga waislas lohpeem buht? | 5 |
| S. 2. No gohwihm, kas wehrschos eet. | = 9 |
| S. 3. No gohwihm, kas ativeddahs un atived- buschees. = = = = = | 11 |
| S. 4. Ka buhs par jaunpeedsimmuscheem tel- leem gahdaht? = = = = = | 15 |
| S. 5. Ka telli ohtra gadda turrami? = = = = = | 20 |
| S. 6. Kaddeem wehrschu telkeem waijaga buht? un kad lohpus pee waislas warr drubheht? = = = = = | 22 |

Dhtra nodalka. Rà gohwju-lohp-
pus buhs fohpt, no lappas 25
lihds lappas 51, no §. 7. lihds
§. 13.

| Pantiat. | Lappas. |
|---|---------|
| §. 7. No ta, kas schinni nodalka tohp mah- zihts, un ka pee teem lohpeem ja turras, kas tohp gannos dsibti? | 25 |
| §. 8. Rà lohpus ja lohpi, kad tohs arri par wassaru stalli turr? = = = | 28 |
| §. 9. Rà lohpus seemas laika buhs usturreht? | 33 |
| §. 10. No skaidribas pee lohpeem un lahdeem lohpu stakteem waijaga buht. = | 37 |
| §. 11. No peena. = = = = = | 41 |
| §. 12. Rà lohpus buhs barroht? = = | 43 |
| §. 13. Rà galta eetaifama un schahwejama? | 48 |

Trescha nodalka. Rà flimmus
gohwju-lohpus buhs dseedinaht,
no lappas 51 lihds lappas 116,
no §. 14. lihds §. 54.

| | |
|--|----|
| §. 14. No dsihwibas dsihfles pufsteschanas, un no teem rihseem, kas pee gohwju lohpu ahrsteschanas waijadfigi. = | 51 |
| I. No gohwju lohpu ahrigahm flimmis- bahm, no lappas 56 lihds lappas 78, no §. 15. lihds §. 35. | |
| §. 15. No schebbeefnehm, jeb swamma, tekku muttes = = = = = | 56 |
| §. 16. No sohbeem, kas walkam tappufchi. | 56 |
| §. 17. No jehlas mehles. = = = | 57 |
| §. 18. No azzu flimmibahm. = = = | 57 |
| §. 19. No nogruhsceent raggeem. = = = | 59 |

| Pantiat. | Lappas. |
|--|---------|
| §. 20. No ausu flimmibahm. = = = | 59 |
| §. 21. No kalla pumppuna, jeb tuhsuma rihfle. | 60 |
| §. 22. No pletschu libboschanas. = = = | 62 |
| §. 23. No wehstet ihwehschanas. = = = | 63 |
| §. 24. No nagge labantichanas. = = = | 64 |
| §. 25. No ta, ka wehstet pumpst un jehlas tohp. = = = | 64 |
| §. 26. Kas lohpe assid leerdä kaju sabaufahs. | 65 |
| §. 27. Kas nagge jaur augeneem walkam tohp. | 65 |
| §. 28. No paitalad schgas. = = = | 66 |
| §. 29. No pumppneem. = = = | 67 |
| §. 30. No wahstun. = = = | 69 |
| §. 31. No nelakha peena. = = = | 71 |
| §. 32. No lahpeem. = = = | 73 |
| §. 33. No tabepa eelsh assid = = = | 73 |
| §. 34. No uttu schgas. = = = | 74 |
| §. 35. No traupad. = = = | 76 |

**II. No gohwju-lohpu eelshfigahm flim-
mibahm, no lappas 78 lihds lappas
100, no §. 36. lihds §. 49.**

| | |
|--|----|
| §. 36. No zaura wehdera. = = = | 78 |
| §. 37. No jarnu graises. = = = | 80 |
| §. 38. No uspumpschanas, kas no pahrlceku chschanas nahf. = = = | 82 |
| §. 39. No farlana uhdens. = = = | 83 |
| §. 40. No sanemschanas. = = = | 85 |
| §. 41. No lahfas. = = = | 86 |
| §. 42. No dseltenad schgas. = = = | 88 |
| §. 43. No swehta ugguns. = = = | 90 |
| §. 44. No laistuma eelsh ihstihm un alna. | 92 |
| §. 45. No tunga un jarnu laistuma. = = = | 94 |
| §. 46. No ta, ka lohpi nahwigas sahles ehdu- sch. = = = | 95 |
| §. 47. No ahrija laistuma. = = = | 96 |

| Pantini. | | | Lappas. |
|----------|--------------------------|---|---------|
| S. 48. | No Sprantschu flimmibaš. | = | = 97 |
| S. 49. | No tahrpeem faruās. | = | = 98 |

III. No gohwju lohpu fehrgahm, tahm
 bailigahm flimmibahm, kas gauschi
 lohpu, no lappas 100 lihds lappas 116,
 no S. 50. lihds S. 54.

| | | | |
|--------|--------------------------------------|---|---------|
| S. 50. | No muttes puēscheem. | = | = = 100 |
| S. 51. | No mehles ehdeja. | = | = = 102 |
| S. 52. | No kruhschu fehrgaš. | = | = = 103 |
| S. 53. | No leefas fehrgaš. | = | = = 106 |
| S. 54. | No ihstenaš lohpu fehrgaš jeb mehra. | | 108 |

Wabdi augli namna turreſchanâ no gohwju-
 lohpeem zellahs, to pateefi ikfats labš ſain-
 neets, jeb labba ſainneeze gan ſinn. Ziſ dauds
 zihweſi ne pahrtel woenigi no ſaweem lohpineem?
 Ziſ daubſahrtigi naw tee augli, kas mums no
 labbaš gohws zellahs? Ta dohd peenu, no ka
 frehjum tohp nemts un par ſweeſtu darrichts,
 patš peens tohp woi ſalds, woi ſlahs, jeb
 rubſis jeb luppis ehſis un arri no ta ſeeri taiſiti.
 Taš ſainneezei pee namna turreſchanas lohſi

waijadfigs un derrigs; jeb kad to pahrdohd, tad labbu pulku naudas no ta warr sakrabtees. Bet tomehr tas ween wehl naw wiff labbums, kas no gohws zellahs; ta arri, kad tiffai labba irr, if gaddus dohd tellu; un zif dauds labbam fainneefam ne geld gohwju lohpu fuhdi, wiff labbaki semmi ar teem nofuhdoht. Tapatt arri labf fainneefs no wehrfcheem wehl dauds labbuna warr eedabbuht, kad winsch tohs pee darba bruhke, jo tee irr lohdi labbi pee iffatra laufadarba, fur siipruma un ne tschaklibas waijaga, ka pee alyfchanas, grubteem wesumeem, mihdischanas. Un tad wehl, kahda gahrda naw wehrfchu galla? Pawiffam tahdu, kas pee darba bruhketi tappufchi. Tif pat labb gohwju galla geldiga, un kad arri tahda naw, ka wehrfchu galla, tad tomehr labba. No wiffa ta jau redjams, ka labbam fainneefam ja gahda ar gudru prahdu par tahdeem lohpeem, jo pateefi jau tas masjuns naw, 3 pohdus fweesta ifgaddus no iffatras gohws sakrahdt, un wairaf ne ka

fintu stohpu peena, kad arri to zittu labbumu ne mas ne peemim. Bet tas wehl masjuns irr prett to, fo tad dabbutu, kad kas grubb labbi sawu gehwi turreht un lohpt. Tad winsch pateefi diwreis, ja ne trihdreis tif dauds no iffatras gohws sakrahdt. Kad to apdohina, tad gan bruhf rehpeh, ka pee mums, muhsu Kursemme, wehl gohwju lohpu aubfmafchana un lohpschana tahda naw, labbai gan waijadsetu buht. No juns pee ta irr wehra ja leel un ja barra, lai juns dauds augli zellahs, to, mihli Latweefchi, juns schinai gramata buhs mahjtees. Bet pawiffam juns ne waijaga baiditees par leelaku in grubtaku darbu, bes darba pasaulé nelahhs labbums ne warr zeltees un flinkam weenumehr irr tulfcha rohka: arri ta juns ne buhs fazzibt: „To muhsu tehwi tehwi pee lohpu lohpschanas naw darrijschi, kapeh3 mums to buhs darriht?“ Tapeh3 ihfi, ka juns buhs labbalus auglus no ta sakrahdt. Un to juhs jau arri gan sumat, ka zilwefi jo deenas

jo wairaf mahzahs un gudrafi tohp. Treijās
 nodallās juns taps mahzibas dohtas, fā par
 gohwju lohpeem buhs gahdaht un tohs turreht:
 pirmā, fā winnus buhs audsinahht, ohtrā, fā
 winnus buhs kohpt, un treschā, fā winnus buhs
 dseebinahht, fad teem fahda flimmiba pee-eet,
 kas gan daudsfahrt rohnahs, bet schinut semnē
 pawiffam tadeht leelu grehtibu darra, fa mums
 nekahdi, jeb tikkai wiffā Kursemnē fahds pah-
 ris lohpu ahrtu irr, kas mafums tahdā semnē.

Virma nodaffa.

Itā gohwju-lohpt irr audsinajami.

§. I.

Kahbeem waijaga waislas lohpeem buht?

Sudrōs fainneeks labbaki pats few lohpus au-
 dsinajabs, ne fā no zitta pehrf, jo winsch tad
 waisli ne pasihst, kas pawiffam pee gohwihm
 naw labbi, jo pee tahm waijaga simahht, woi
 mahte labba peena-gohws, woi winmai ifgad-
 dus telfch, jeb woi ta ilgu laifu wezpeena paleef,
 lo no tahdas waislas gohwju tekli naw audsina-
 jami, faut arri labbi, jo labbi isflattitohs. Pee
 wehrschu telleem zittadi, tohs warr arri no tah-
 bahm gohwihm atschkirt, kas ihsti tik daudf
 peena ne dohd, tapehz arri jo drohschaki tohs
 warr virst, jo pee teem ahtraki no winnu ahri-
 gas buhschanas warr nojehgt un fapraft, woi tee

labbi buhs, woi ne buhs. Bet wehl zitta leeta
scheit, kà ir pee gohwihm irr apdohmajama,
ka zittahbs ehdeens, dschreens, zittahda ganniba
un dsihwibas weeta daudskahrt lohpeem skahdes
barra, tà, ka winni no ta ne ween slimmi tohp,
bet daudskahrt arri sprahgst. Tapehz labbaki
buhš pascha audjeti lohpi, ne kà tee, kurrus no
zitteem pehrk. Kad tomehr kas gribb lohpus
pirkt, kas arri gan daschreis waijadrigs irr, tad
winnam ja skattahs us schahm leetahm:

1) Pee gohwihm. Pirmak woi tahs naw
pahd daudf wezzas, woi astou, jeb desnit, jeb
wehl wairak gaddus, tahda gohws naw pehr-
kama, no tschetreem lihš fesehem gaddeem,
weena, divi jeb triju tellu mahte irr labbaka
peena-gohws, fur arri wiss labbaki warr pasiht,
woi winna daudf peena dohd, woi ne, un tad
winna warr wehl fesebus lihš septimus gaddus
bruhleht. Gohwju lohpu wezzums pirmos gad-
dus pee sohbeem tohp pasihts, pehzaki pee rag-
geem, bet schi sibme naw wissai taisna, un dasch-
fahrt arri krahp. Kad gohwju-lohps pirmus
baltus preekschajus sohbus pametis, un tanni
weeta zittus ne til baltus dabujis, tad wansch
gan drihs gaddu wezs: irr tee divi ohtre, kas
pee pirnajeem klah, iskritusch, un zitti tanni
reeta nahkusch, tad lohpa wezzums irr 16 lihš
18 mehneschus. Zrr preekschaji sohbi weenà
leelumà un balti, tad lohpan irr wiss masaki
trihš gaddi, un jo melli, nobruhketi un neween-
adi tee tohp, jeb wissai fahk iskrift, jo wezzaks
lohps. Lihš zettortam gaddam raggi mehds

glubdeni un assi buht, peeftà gaddà rinkis apfahrt
winneem mettahs un tà jo prohjam itgaddus
jauns rinkis, bet schi sibme naw wissai wateefa,
jo daschfahrt rinki un gaddi ne fateef kohpà.

Gohws wesseliba rahdabs mohdrigàs, jau-
tràs azzis un weeglà eeschanà. Par lohpeem ar
nollimnuschahm azzim, kas pamasam un
grubti eet, ja nemnabs webrà, jo tee jau slimmi
irr, jeb tapò. Woi gohws refna un trefna,
pehz to naw ja skattabs, jo daudskahrt pawah-
jas wairak peenu dohd, ne kà trefnas: kahdu in
il haudt peenu ta dohd wiss labbaki warr no ta
assit, ka winna labbas beenas stall turr un
flauz. Bet kab nu to ne warr allasch darriht,
tad waijaga no tesmena un peena dsihflehm
melleht assit, woi gohws daudf un labbu peenu
dohd. Wisseem tschetreem tesmenimeem waijag
peenu doht, tesmenam tuhda lin pehz tam, ka
gohws tesslauka waijag faruhft un grumbainam
luht, jo weenumehr beef un refns tesmens ne
dohd allasch daudf peena. Pawissam ja aptausta
peena dsihles, woi tahs leelas un tahli prett
krustim isleepjabs, lihšds farrds beigdamees:
kab to atrohn, tad warr zerrecht, ka schi gohws
haudt peena dohd, un ilgi ne paliks wezpeena,
bet labba tellu mahte buhs. Daudsfreis maggas
gohwis wairak peenu dohd, ne kà leelas; ta jau
labba peena-gohws, kas par deenu tschetrus
lihš fesebus stohpus peena dohd, bet zittas
arribjan, pawissam waffaras laikà pee labba
ehbeena, lihš desnit jeb divi padesnit stohpus
dohd.

Tumſchu ſarfanas gohwiſ, jeb tumſchu ſillas irr labbaſas ne kà baltas u. i. raibas, jo ſlimmibas tahm tik ahtri ne pee-eet. Jo ihſaki ſmalſaki un ſpihedami matti irr, jo ſtipraki un gluddeni maageniht lohziiti raggi, jo ihſakas, ſmalſakas auſis, jo ſinuffaka, maſaka galwa, jo plattaks fakls, jo ſaruffuſi mahrkſne, jo ſtipraks un taiſnaks muggurs, jo reſnaka aſte, jo zipſlainas ziffas, jo maſaki naggi, jo labbaka irr gohws pawiffam preekſch waiſſas. Tiffai tahdu gohwi newaijaga nedſ turreht nedſ arri pirkt, ſas wehrſcham lihdsiga, tahda ne mehds dauds peena doht.

2) Pee wehrſcheem, pawiffam bukkeem preekſch waiſſas, kad tohs grihb pirkt, ja ſkat-tahs us to, ka winni jauni, ſtipri, weſſeli un prahwi, diſchani irr. Kad bullis naw labs, arri telli nebuhs labbi, un tà lohpi allaschi jo ſlitti tohp, par to labbam ſaimneekam gauſchi ja ſar-gajahs. Preekſch waiſſas bullis ilgaki naw gel-digs, kà lihds ſeptitam, aſtotam gaddam, un preekſch trescha gadda winnu ne drihkt eefahkt bruhkt. Labbam bukkam waijaga buht ihſa, reſna galwa; platta, ſprohgaina peere; mellas, mohdrigas azzis; ihſi, mellaini raggi; garvas leelas auſis; leelas nahſis; mella mutte; ſtiprs, galkains fakls; platti kamneſchi; plattas kruh-tis; garſch wehders; ſtipras kahjas; garra apauguſi aſte; iſchakli, munduri ſohli. Kad winſch arri leelaks, ne kà gohws, tas ne neeka ne kaiſch; tiffai pee jaunahm gohwihm ne wai-jaga pahr leelu bulli peelaiſt, labbaki jaunu, ſas wehl tik wiſſai leels naw, lai winſch gohwi ſtahdu

ne barra un teſch ne tohp pahr leels, tà ka pee diſemdeschanas nelaimo noteel. Pee 30 gohwihm weens bullis irr gan, bet daudſ wairak win-nam arri ne waijaga doht, jo tad gohwiſ ne ſaptu grubtas tapehſ, ka bullis pahr daudſ nogallotohs.

§. 2.

Die gohwihm, kad wehrſchds eet.

Pawaffaras laika, lappu in ſeebu mehneſt, gohwiſ mehdi ſahſt wehrſchds eet, bet tomehr tad pee wittabm naw tà, zittas agrali, zittas jo wehlu; tapehſ arri gan brihſ iſſatrà gabsfahrà mehdi telli buht, us to gudram ſaimneekam ja bobma, pawiffam kad winnam kahds pilſſars turuund irr. Kad grihb, lai kahda gohws ſahſt wehrſchds eet, tad winnai pahru neddelu ittir labbi ja dohd ehſt, pawiffam ſagrubhtus kannepu graubus, gohſatas auſes ar ſahli, jeb winnai ja dohd ſlohyu peena no tahdas gohws, ſas tannè laika wehrſchds bijuſt. Gohws karſtums parah-bahs, neweerigà buhſchanà, blaufchanà, kad peens ſahſt peetruhkt, kad ſuhdi uspuhſchahs, glohtaini un ſarlanaini irr: tahda gohws arri zittabm uſlezz, jeb zittas winnai uſlezz. Kar-ſtuma laiks irr 20 lihds 24 ſtundas; kad tas aiseet, bes ka gohws tohp aplakſtita, tad winſch tiffai pehſ triun neddelahm atkal ſahkaks, ka arri pee tahm gohwihm, ſas pee lakſtiſchanas naw eenehmusahas, ſas mehds notiſt, kad karſtuma eefahuma, jeb gallà bullis gohwi aplakſta: lab-

basais laifs irr 10 lihds 12 stundas pehz tam, ka larstuns eefahzees. Kad ir tad gohws ne tohp grubta un tomeht winnu ne gribb kaut, tad winnai ahderes ja laisch. Kad trihs neddelas pehz oplakssichanas gohws ne sahft atkal wehrschds eet, tad winna grubta, fo warr noman-niht, kad wehders resuaks tohp, jeb pehz 20 neddelahm telfsch jau gohws wehdera labba pussè irr aptaufstams. Kad tiffai warr, tad ta deena wehrà leekama, kurrà gohws apgahjusees, lai peedsunschanas laifu sunnatu un, kad waijadsigs buhtu, gohwi warretu par paligu nahft, arri 6 lihds 8 neddelas preefsch peedsunschanas to wairs ne slauktu: jo ta gohws, kas patti jau, pawissam 3 lihds 4 mehneschus papreefsch, peemu ne dohd, ne buht naw turrana. Ilgoki ne kà 6 neddelas preefsch peedsunschanas gohwi ne drihft slaukt, jo tas tellam gauſchi warretu ſtabdeht. Tſcherredesnihs neddelas gohws audſinajahs, daschreis pahru deenas ilgaki jeb ihſaki; tanni laikà, pawissam prett gallu, winnu ne drihft fiſt jeb grubft, arri par to wehrà ja nemn, ka winna ar zittahm gohwihm ne gruhſchahs: grubtu gohwi ne drihft pawaffarà jeb ruddeni pahr agri us gannibahm dſiht, eefam ſalua nogahjuſt (tà kà wiſſai arri waffaras laikà no Deewa puſes ne drihft lohpus preefsch ſaules lehſſchanas isdſiht, no ka wiſſ wairak ſlunnibas un fehrgas zellahs, allasch jagaida, lihds kamehr ſaule jau kahdu gabbalinu patezzejuſt) jeb tahdàs gamibàs, fur uhdens ſtahw, tà kà lohpeem allasch eefſch uhdens ja eet, fur tahs

ſafoldahs un tad lehti warr ismeſtees. Saſalluſchi kahpoſta ſtrunki to paſchu darroht, jeb menzeo, jeb ſellerijes lappae, kapehz prahtigam ſaimneekam ja ſtattahs us to, ka lohpi tahdas leetas ne dablu ehft. Kad kabbas neddelas preefsch tam, ka gohws atweddahs, winnai littin labbu ehbeem bohd, pawissam miltus, tad ne ween telfsch labbako tohp, bet arri gohws wairal in labbafu peemu bohd.

§. 3.

Die gehwihm, tad atweddahs un atwedduſchrees.

Kad jau laifs klaht irr, ka gohwi buhs atweſtees, tad winnai labbas mihtſtas ziffas ja taifa, lai, kad winna neſimmoht atweddahs, tel-linſch ne triht us zeetu ſemmi un ſew kahdu ſtahdi barrohs. Bet kad arri gohwi mihtſtas ziffas irr ſataiſhtas, tomehr allaschin ja ſtattahs, woi dſem-deschanas laifs ne buhs klaht, lai, kad waija-btigs buhtu, gohwi warr palihdſeht. Kad teſmens pilus, gohws nemeeriga tohp, ſemne mettahs, offal angſcham zellahs, daudſtreis us wehderu ſtattahs, tad dſemdeschanas ſahpes irr klaht un zilwekam laidara waijaga palift, bet ne gaidiht, kamehr gohws ſahft blaut, jo daschahs gohwis ne buht ne blauj, kad atweddahs, un ta zilweks, tad wiſſſch gribbetu gaidiht, kamehr lohps eefahft blaut, daudſfahrt warretu par wehlu nahft. Kad telfsch tà gull, tà waijaga, tad gohws lehti atweddahs, preefschahjas, us kurrahn galwa gull, papreefsch rahdahs un tad nahft pehzat wiſſa

meesa no mahtes fahpehm ispspeesta. Bet kad uhdens rahdahs un telfsch wehl ne nahf, tad zil-welam wajjaga sawu rohku ar elji swaidiht, un ta gudri un prahitigi tanni mahtè eebahst, lai winsch sinuatu, woi kas sinn auglis atschagarni ne gull, lai winnu warretu tad apgreest, ta, ka preekschahjas warr papreeksch iswilkt. Buhtu telfsch pehz peedsinschanas wehl uhdens puhflè, tad scho ar gudribu ja atwerf, lai jaunais lohps tur eefschâ ne noslahpst. Daschreis weena jeb abbas paffalkahjas papreeksch rahdahs, tad ar tahdu paschu, ar elji swaiditu, rohku, ohtrais ja melle, un ta lohpinu itrin labbi iswilks: bet kad winna kahjas us augschu in muggurs us semmi, tad winsch irr apgreeschams, lai winnu warretu iswilkt. Kad galwa pee fruhthm preepspeesta un ausis papreeksch rahdahs, tad telliau wajjag appafat gruhst un galwi us augschu zelt, lai winna us preekschlahjahm gull.

Kad dwihnische nahktu, kas tomehr tiffai lohti retti noteek, tad winni mehds abbi fohpâ rahbitees weens ar preeksch, ohtrs ar paffalkahjahm: scho pehdigu wajjag atgruhst, bet palehnam, un kad pirmais peedimmiis, tad tiffai iswilkt, kas lehti mehds notift, tapehz, ka tahdi dwihnische allaschia maggi irr.

Kad telfsch jau mahtes meesâs nomirris, tad bsendeschana lohti gruhsta. Nejaufi sinirdohts uhdens telf papreeksch, wehders sakriht, auglis ne kustahs, un rohka, kad to eebahsch eefsch mah-tes, pehz maitas sinird. Scheit patti gohws warr skahdè tapt: tapehz, kad to ne grubb, un ar rohku

ween ne warr libdseht, pee tella kaffa, jeb kah-jahm teews snobris peeseenams, un ta winnu ja iswelf, bet galwu ar rohku ja turr: kad arri to ne warr, tad tellinu gabbalds ja sagreesch un ta ja iswelf.

Kad gohws lohti gruhst atweddahs, un ta jau baubi speklus pamettust, tad, winnu eestiPRI-nahst, tai warr maakeniht brandwihnu nahsis eefwizzeht, jeb arri kohrteli brandwihna ar miltu-uhbeni, jeb ar farihwetu maist eedoht. Bet no-bienamâs tahles ne buhs doht, jo tahs wairak stahbe ne ta libst. Kad gohws stahwoht grubb atwellest, tad winnu ne wajjaga ar walti preepspeest, pee semmes mestees, bet tai jeb tellu ta patt ja nonemni, jeb labbas augstas, mihsstas jiffas ja taifa, lai tellinsch pahr augsti ne kriht.

Kad, ka tas arri gan noteek, gohws mahte libst isnahf ar tellu, tad winna tohp ar rohku, kad ar elji swaidita, atfal sawâ weeta eegrushsta, bet papreeksch, kad nestaidribas flahst irr, labbi ar remdeni uhbeni nomasgata: jo pehzaf flim-man lohpam pa reisahm fahni un muggurs ar aufstu uhbeni ja slazzina, lai tahs dsihles, kas mahti turr, jo stupras tohp. Kad zaur atfah-pehm atfal mahte no jauna isnahktu, tad winnu atfal wajjaga ta patt atgruhst, un kaunumu tif ilai zeetu turreht, kamehr wiffas fahpes pahrgah-jurdas, pee ka arri labbi buhs, lohpan doht biert, puss slohpu remdena uhdens, kurrâ nowah-ritas diwi sawjas kummelischu.

Ohtra pufse, kad nogahjusti, labbi paglab-bajama, wiff labbali suhdos, jo gohwis pehz

tahs lohti kahrigas, un tomehr to fungi ne warr
fawabriht, un ta paschas few wahjas darrahs.
Bet ne allaschin ohtra pufse tuhdam iseeet, dasch-
reis agrafi, daschreis wehlafi, tomehr un kad
arri winna diwi jeb trihs deenas pehz dsemde-
schanas nabktu, winnu ne drihst ar warru israut,
jo zaur to gohws ne ween warretu slunna tapf,
bet arri nosprahgt. Kad winna lohti ilga paleef,
tad winnu warr pama'inam ar abbahm rohfahm
wilft, bet kad arri tad winna ne grihb nabkt, tad
winnu waijaga meera la st, un pehz kahdahn
stundahn atkal raudsiht, woi nu ne ees? Tad
arri wehl warr gohwi eedoht feschas faujas
fustonu *) sahlu = lappas, us furrahn wehr-
doschu uhdeni leij; schis dschreens gohwi reindens
tohp dohts. Daschas samnee:es arri gohwih:n,
kas atweddufchees, dohd schahweras puppu-
pahfstes. Pee dsemdechanas telka nabbas-schnohre
mehds patti norautees; bet kad tas ne noteef, tad
waijag ihfschka plattumâ no telka wehdera
resiu in rupju feenamû deegi apfeet, jeb wehl
labbaki, lai ne buht ne warr a'stikt, ar kahdu
schauru bantinu, un tad appafsch scho bantinu
us mahtes pufsi nogreest. Nu jaun=peedsimnis
tellinsch us faufahm ziffahm appafsch mahtes
silles tohp nolifts, un tad ar sahli, jeb sahli,
flibjahm un pelneem apfaisihts, lai gohws winnu
nolaisa.

Gohwi, furra telfch sihd, labbaku ehdamu
waijaga doht, ne ka zittahm, lai ta wairaf un

*) Epheu. (Hedera Helix L.)

labbaku peenu bobd, un telfch labbaki warr auct.
Bet nemaltus graubus preefsch un pehz dsendi-
naschanas ne buhs doht, jo tee pahrdauds eefahrfe
un wehderu aichpunde: kas tahdai gohwi labz,
ir finalko feens, atato, abbolini, fallas aufas,
iswirruft labbiba, kas zaur wahrschanu usbre-
bust: pee diebreena winnai to peenu dohd, kas
tellam atlihd, to arri tammis diwi ohtrâs deenas
barra, tas winnu ftaidro nellaidribas palehnam
isewthams: pee jeb diebreena wehl warr peclift
magtembt eueu multus un sahli un diwi karroh-
tes stes, no limu = sehlahm wahritas, ar
reindem ubben.

S. 4.

Ka buhs par jaun=peedsimmscheem telkeem gahdaht?

Tellus pirmâs neddelâs warr davejadâ wihsê
uturrecht, jeb winnus leef pee mahtehm sihst,
jeb tuhdam no eefahkuma winnus atschfirt un
slunna. Kad pats telfch tesimnus ne mefle,
tad winnd tohp peewefts, jeb arri, kad wi:sch
pawabjahm ir pats sihst, tad winnam eefahkumâ
peena waijaga muttê eeflaukt, no ka wi:sch ahtri
waijahlgu spehlu dabhuhs, un pats sihdihz.
Ta ta telfch pirmu reisi sihdiz, winnu wa jaga
jeb no mahtes anemt, jeb peefeeet, lai wi:sch
nehl warr sihst, jif gr:bbedams, nedf stalli
apfahet straidibt; jo tad winnam ne slahptu tik
daub, tas tiffai ar tesmeneem spehletu, un
winnu jehlus darritu, mahri mohzidams: un
tad arri lehti no zittahm gohwihm warretu

fagrufstis tapt. Rakla bante no ahbas, kas ne warr sawilktees, neds pahr dauds iswilktees, un pee ka strikkis peeseets, irr wiff labbakais, jo ar to telfch nekahdu skahdi ne warr darritees, un tomehr klahu pee mahtes paleef: ik deenas winnam trihs reis waijaga list sifst no rihta, ap deenas widdu un wakkara. Kad peens atleef, fur telfch irr sifdis, tad tas skaidri isflauzams, un pirmas deenas, ka jau fazzihis, mahtei ja dohd, pehz tam winnu arri namina turrefchanâ warr bruhkeht: kad schis peens ne tohp isflauktis, tad peens wiffai isfihst, kas ne ween tellam, bet arri gohwi dauds skahde. Kad telfch ne buht ne grihb sifst, tad winnam shebbeekfue, jeb swamnis, mafi augoni eefsch muttes, kapehz mehli un smalki irr ja ismelle, un kad tahs atrohn, tad ikdeenas waijaga tellam mutti magagt ar puss slobpu estiti, fur eefschâ karrohre meddus un puss lohre (masa kohla karrohre pilna) smalki fabersta alluhna tohp eelika: kad wehl no ta swammis ne grihb sust, tad pee ta klah ikdeenas tellam ja eedohd astotu daktu no lohtes (tas irr, schuhjams gredsens pilns) dseltenas sahles un tschetreis tik dauds baltas magnesias. *) Wehl zittas sahles tur fazzifim, fur no lohpu flimmibahm runnastim. —

Kad gohws sawam tellam ne grihb list sifst, bet to no few atstumj: tad diwejadas wainas warr buht, pawiffam pee tahm, kas pirmâ reisê atweddahs, woi winna naw eeraddinata tappuffi,

*) $\frac{1}{2}$ Quentchen Rhabarber u. 2 Quentchen Magnesia.

kamehr gruhra bij, pee tesmena list peefehrtees, tad winnu waijaga turreht, ar fuhleneem draudeht, kamehr wimm meeriga stahw, un tellam leef sifst, jeb, kad winna zittadi ne stahw, pakkalshahs safcet: jeb ohtra waina, gohwi pee tesmena uspumpufchâs fuhlas, tad tahs waijag ar nefabletu sweellu swaidiht, un ahde mihssta taps, arri sahpes beiftees.

Tellam, to grihb kaut, tam tiffai diwi, trihs, jeb tschetras nebbelas leef sifst; bet kad winnu grihb atschirti, tad labbati buhs, winnam peenas libet fahbas nebbelas list sifst: tomehr warr arri tellu no trim nebbelahn atfa firt, bet tad tik lobs ne taps, ka tas, kas ilgali sifdis. Mohi labbi buhs, ka tellus tik ilgi wehl, ka winni tschich, eeraddina ehst, winneem diwi nebbelas preefch atschirfchanas dohdohht pellus ar rindu jeb ausu milteem sawahritus. Kad winnu atschirt, tad tohs ihpafchâ stalli ja leef, kas teoma ne pahr auffsis un wakkara ne pahr firts, jo tad telteem gauichi skahde. Daudskahrt eefahhuna atschirti telli ne grihb ehst no nostumschanas, un tohp wahji, kamehr tee mahtes aismirft; tad winneem ja dohd rupju maifi ar peemu, ka putru sawahritu: jo wehlu pee peena uhdens tohp peeleets, kamehr tee jau trihs mehneschus weyzt, fur wimm tad skaidru uhdeni un seenu dabtu ehst. —

Kapehz ka telli, kas atschirti, zaur nostumschanu pehz mahtehm wahji tohp, zitti fainneefi winneem ne buht ne lauj sifst, bet tuhda lin pehz peedsunfchanas, wehl eefam wolajiti,

winnus atnemim un ar fausahm silbitahm drach-
nahm schahwe: tà kà nu telfch warr stahweht,
wünsch tohy stary kahjahm nemts, galwa tur-
reta eefsch traufa, kas ar pirimu mahtes peenu
(bet ne zittu, jo schis labbakais, un kas winnu
tellam ne dohd, fewim leelu skahdi darra) pil-
dihts un tad ohtras rohtas pirkfts muttè eelifts,
lai tà eerohnahs papreefsch sifst un tad patš
dšert. Tannis pirmas tscheträs neddeläs win-
nam wajjaga trihsreis par deemu peenu doht tif sil-
tu, kà tas no gohws nahf: ohtra mehnesi wünsch to
paschu dšhreenu dabbu, fo atschkirts telfch,
rupju maifi, jeb rudju miltus ar peenu, treschä
mehnesi warr skahbu peenu, jeb arri kehriu peenu
ar klijahm, un tad arri ar wahritahm linnufsch-
flahm doht, pee ka winnam arri seenu warr pee-
doht, fo winnam wifsu gabdu tif patt labb, kà
zittam atschkirtam tellam, ja dohd. Ja seena
truhkums buhtu un salmus wajjadsetu doht, tad
pee ta flahf wajjaga labbibu jeb miltus peelift,
salmus par akselehm ja greech, tas irr, ja safap-
pa ihfös gabbalds, un arri pee dšhreena miltus
ja peelee. —

Prischu seenu jeb ahbolinas telteem doht, naw
wiff tif labbi, kà faufu seenu, un kad arri zittadi
ne warr, tad tomehr wezzu, labbi faufu seenu
ja peelee, lai tà lohps eerohnahs, jaltu seenu
ehft un winnam ne sahf zauri eet, kas tif dauds
telteem ne ween spehlu, bet arri dšihwibu nemm.
Täpatt arri, kad wajjadfigs buhtu, tellus gan-
nös dšiht, kad winneem sahf zauri eet, tad tuh-
dalin atfal seenu ja dohd: kad tiffai warr ween,

tad tellus pirmä gaddä ne wajjaga gannös laift,
bet stalli turreht.

Kas tellu gribb faut, bet papreefsch barroht,
tas fo labbi panahfs, tad wünsch tam baltu maifi
ar jaltu peenu tà dohd, ta wünsch maifi pagar-
ros gabbalds greech un tad peenu usflanz, un
iffaun reiti, tad telfch sibbis, jeb dšehris, tam
tabbus nabbalus muttè eebahsch, pehz arri wes-
telu prischu pauti tam tà eebahsch un mutti fa-
tur, ta winnam wajjaga tschaumalas saspeest,
un tà wifsu pauti noribt: ar pautem ween tà
wif labbati warrim barroht, tad ne buhtu pahf
labrat, jo ne ta gatta lohri trefna, balta, mihl-
ta un garba tohy.

Pee teem telteem, kurrus gribb atschkirt,
wajjaga dauds leetas wehrä list. Tee no tum-
sbos walwas labbati, ne kà baltee, jeb kas
wairal balti ne kà tumfchi: pawiffam winneem
wajjaga mehbrigeem, wesseleem, no finuffa,
labba, garraniffa auguma buht. Lohs, fur-
rem bubbulita nabba, ne buht ne wajjaga at-
schkirt, jo tee mehds pirmä gaddä sprahgt: tahda
nabba pee gohwju tella kà leels pumpums isskat-
taho, pee wehrschu tella winna wehl ohtrfahrt tif
leela mehds buht. Wehl wajjaga pee tella, fo
gribb atschkirt, affai mehlei in-astoneem sohbeen
buht (jo wairal sohbi, jo labbati) arridsan tamä
strutula, tas us mugguri, matteem ne us preef-
schu, bet us passal. —

Kabba mahf, tahdi arri behri, tas pee
gohwju lohpeem geld: taphz gohwju tellus tif-
fal no labbahm peenu-gohwihm ja nemm, faut

arri mahte ne taptu trefna, bet allaschin wahja paliftu, kad tiffai dauds un trefnu peenu dohd. Bet wehrschu tellus labbaki no tahdahm gohwihm nemm, kas ne dohd tif dauds peena, bet trefnas irr. Tapehz no tahdahm gohwihm, kas pirmu reisi atweddahs, naw laobi tellus atschirt, labbaki no treiju jeb tschetru tellu mahthem. Gadsfahrta, kurrâ atschirr, irr weenada, tiffai tohs tellus, kurreus wehl tanni paschâ gaddâ gribb gammôs dsicht, labbaki seemâ atschirr.

§. 5.

Râ tekki ohtrâ gaddâ turrami?

Kad wassara beigta un seema nahf, tad tefseem ja dohd smallu seenu un trihsreis par deenu, no ribta, ap deenaswidus laifu, un prett wassaru, prischu bet ne wissai auffsu uhdeni: un lai tee wehl jo labbaki ehsu, tad winneem katru maltitu treijâs dahwanâs dohd, tas lohti labbi buhs, ja tiffai warr ween, tâpatt arri kâ redsefim pee peeauguscheem lohpeem. Kas telteem ne dohd deewsgan ehsi, tas few pascham wiff leelaku shadi darra. Kad seens peerruhst, tad winnam wajaga lehzes-salmus, jeb auw, meeschu, kweeschu salmus par akfelehm greeftus un ar seenu sajuuktus doht, bet alla chim pee dschreena miltus peelift. Labs chdeens winneem arri rahzini, bohrkanes jeb burkanes, daschadi kahposti, un kartuppeles jeb pampasi, kâ winnus arri sauz, zitti tohs arri sauz, semmes rahzinus, bet nepareisi, jo schee

pee jittabas safnu fabrtas peeberr. Nahzini newahrin tohy maids gabbalde greefti un ar akfelehm sajuufti: kahposti-lappas tohy tahdas, labbas tabs irr, bohtas un kartuppeles wahritas, katpeestas un ar uhdeni sajuuftas dohtas, bet pahr Mirabin winnabin ne wajaga buht, jo tad jannem lohpeem lohti shabde. Arri wehl jittu chdeeni telteem warr tiffait, kas, kâ arri irr, jo kurreus taggad eham rumasschi, tif patt labbi peeauguscheem lohpeem irr: lappas no kahposten, burkanen, puflteem tas irr beetehm, kahposten tuffant tohy nemtas un leelde traufds ar jittu tuffant un tuffant, tas pawassara lohpeem wiff labbasaid chdeens. *)

*) Chde wassara telteem warr sahli jeb arri abbelimus doht, jeb arri tohs gammôs dsicht, bet tad tiffai no ribta un wassara wehl ko zittu peeboti, lai winni labbi pee-chdahs, jo winni tad jo turramal dauds labbaki tohy. Chdeenu in dsch-

*) Pawassan schini semmê wairaf kartuppeles ja shaba, jo labbi ne wajaga lohti labba un trefna. Subbota semmê, winni smiltu semmê wiff labbaki aug, un no weenas pubru weetas warr 200 pubrud habbubt, tur, kad baggatus auglud habbu, 20 libos 25 pubri meeichu jeb auwu aug. Kerefa gan irr, ka strahdaschana grubtala, bet jif dauds wairaf augli un patti semmê tohy labbaki, tur subbud ne wajaga gabst un tombe eucht labbaki aug, ne kâ jittâ semmê. Warr jittu winni peechib tam, ka sehlla tohy cearta, tuffant dilli un beesi ja are, un tad sehlla pee trefbas arschonad kâ tohy listâ, ka al-

reenu telkeem täpatt, fä zitteem lohpeem, allaschin tanni paschä laikä ja dohd, lai winni ne tohp pahr dauds isfalkusch, jeb noslahpuschi, un tad pahr ahtri ehdamu un dserdamu, few pascheem skahdi darrahs. Tä, fä winni sawu ehdamu ehdufchi, tad winneem skaidru, prifschu uhdeni ja dohd dsert, woi stalli, woi laukä fillës, bet eefsch tahm uhdenim ne wajjaga pahr ilgi stahweht, jo tad winsch sliks tohp un lohpeem dauds skahde. Arri sahli ik neddelas telkeem ja dohd, tas winneem lohti lab's un wesselligs.

§. 6.

Kahdeem wehrschi-telkeem wajjaga buht? un kas Tohpus pee waislas warr bruhleht?

Kad no wehrschi telkeem labdu grihb par bulli paturrecht, tad labdu wajjaga ismefleht, kam mellas, jautras azzis, platta sprohgaina

laschin diwi pehdas tanni starpä paleek. Ka fehklai wajjaga labbai buht, tas jau tä sinnam's. Kad sahle sahli augt, tad atkal ja arx tannis starpäs schlerscham, lai stahdini sahli kupli tapt, un tas wehl weenu jeb diwreis ja darra, kad slapsch laiks pawissam un sahle sipri aug. Tahdä semmë, fur kartuppeles bijuschas, pehr-toni wairs ne aug's un winna arri pee labbibas labbakus auglus nessih's, pawissam firriai tahdä semmë labbi aug. Bet diwreis weenu pehz ohtru tahdä semmes gabbalä ne drihst wiß kartuppeles stahdiht, tas tam atkal lohti skahdetu.

Reichsgraf v. Nebem.

peere, ihli mellaini raggai, garras us semmi gree-las aultä, teclad nahlis, lecla mella mutte, ih-ja refna galwa, sipri gallains lallis, platti lammerfibi un frubna, sipras lahjas, garra mattana alle un brohchi fogli. Kad mahte gal-lana un tomehi haubi peena bobo, tad tahde buht wehl jo lab's pee waislas buhs. Raibee ul labbi nam, fä tee no weenas spalwas un pa-wissam hantlas. Tohs utrus wehrschi tellus, furas ne grihb par waili turreht, wajjaga u 2 stahdini, un tad wiß labbai tad notifs, lab wissat wail ohtru gabbu wezzi. Kad Ungura nam, tad laubis arri parbi to warr padarricht: wissat tehu peeren, peerscheb pee muhra un teß no trin, tebetreem wirreem turreht, tad weenas no teem wirreem nemm diwi kohzinus, 8 tullus, jeb ihfchla plattuna, garrus un 2 tullus plattus, tas weenas us ohtru uspasse un pee weena gaila tafeti scho kohzinu starpä pautu fullite tohp eschanta un tad schee kohzini sipri safeeti un ihli pee pascheem pautem nospeesti. Kad winni allaschab's, tad winni no jauna safeenami, wehz befnit jeb diwi padefinit deenahm pautu fullite mella tappusi un tad winnu warr ar af-sahm schlehrehm nogreest, jeb arri gaidiht, ka-mehi patti nokriht un ahda sadseede.

Wella gaddä irr wehrf's pilnigi isaudsis, bet jau no freicha gadda warr eefahlt, winnu pee barba erabbinaht, fur winni pee ta tohp bruh-feri, un zettortä gaddä drohschi ar winneem warr strabbabt. Wpohmajeeet to, mißli Larweesch, es juun to wehl weenreis fallu, bruhfejeet wehr-

schus pee lauka darba, jums ne waijadsehs tif
dauds sircus turreht un juhsu wehrschi buhs
dauds, dauds labbaki.

Jaunas gohwis daschreis jau ohtra gadda
fahf wehrschoes eet, un bullim tahdas gohtenes,
jeb arri zittas peeauguschas aplehkaht: bet to
faimneefam, jeb faimneezei ne waijaga laut.
Mei gohwi preeksch trescha gadda wehrschoes ja
eet, neds buklam gohwis ja aplehka, jo abbi no
ta wohji tohp. Bultam ne drihft ilgaki list ap-
lehkaht, ka lihds septitam jeb astotam gaddam,
fad wimmu waijaga isgreest, lai winna galka
labbaka, fad wimmu kau, jo pee darba wimmu ne
warrehs eeraddinacht un tik ilgi, ka winsch par
waissi tohp turrehts, wimmu ne drihft pee darba
bruhfeht, jo tas wimmam pahr dauds gruhti
buhu.

Ea nu mahzibas no gohwju lohpu audsina-
schanas irr beigtas, un meh's taggad redsefin,
ka peeauguschus lohpus ja kohpj. —

Ohtra nodatta.

ka gohwju lehpus buhs kohpt.

§. 7.

Wie ist, das ichonit nehalla tohp mahzibts, un ka
wie trim lohpusm ja turrehts, fad tohp gannos
buhu?

Ichonit nehalla pawissam mahzibas taps boh-
tas, fad turrehts un ta rabin klausibt gruhti
turrehts, bet winnas tomehr wayadugas, jo
mehs grubam mahzibt, ka lohpus wiss lab-
baki buhs turreht, fad ne warr bes dauds
darba buht. Gribb fad wissahm schim mahzi-
biam klausibt, tad winsch diwi, trihs rei tif
dauds augus no sawah: gohwim sakrahfees,
bet pee peepadesmit gohwim arri ihpachu zil-
welu waijaga turreht. Kad nu iffatrs ne warr,
jeb idfeetabs ne swarrohts, tad Juhs, kas sim,
tuhah mahzibas atmettiseet; bet to ne darrajt
win, fad Juhs pus tif dauds gohwis turreht,
ka taggad, tad Jums wairak daroa ne buhs, bet
anglu behs wairak, un jums buhs labbaki un jo
weissi lohpi, par so tatschu iffatram faimneefam
ja gadda. Un fad arri dasch ne gribb wissahm
schahm mahzibiam klausibt, tad tatschu daschas
tuhahmka labbas atsihs un peenems un tad redse-
bams, fahbi angli no tahm zeltahs, jo turpma ar-
ri tahm jirahm sahls klausibt. Papreekschmah i-
sin, ka un fahdu ehdamu lohpeem buhs doht, tad

fà winnus ahrigi pee meefas buhs peefohpt un kahdà weetà turrecht, un tad, fà winnus buhs barroht.

Wassaras laifà lohpus jeb warr stalli turrecht, jeb gammòs dsiht: kad gammòs dsem, tad gammibahm wajaga labbahm buht, dauds un frehu sahli doht, un ne muflairahm jeb appludinatahm buht: fur tas rohnahs, tur tatschu par nakti lohpeem stalli saufu ehdeenu ja dohd, kad tas truhst, tad divrei; par neddelu katram lohpan no rihta pufes, kad tas wehl ne neefa naw ehdis, ja eedohd fohfa farrohti pilnu (divi lohtes) eefsch fohrtela uhdens no schahm par pulweri fagruhstahm sahlehm, mahrzinsch kadeggu jeb paeglu ohgas un mahrzinsch farkana wilku sohina saknes *). Zammam lohpan tiffai puff farrohti dohd. Kur nu labbas gammibas irr, tur tahs gabbalòs ja eedalla, tà fà weenu pehz ohtru leel noehst, tà allaschin deewsgan ehdeena us gammibahm paleef, un tad lohpeem ne wajaga wehl mahjäs fo peedoht, kas allaschin darrams, kad gammibas lohpi dauds ne dabbu ehst. Pawiffam pee labbas wesseligas gammibas wajaga buht prischam un skaidram uhdenim, pawiffam dsihwam, tas irr, uppes jeb affas uhdenim, jo stahwohts uhdens ne neefa ne geld: un wiff leelakas slimmibas un sehrgas no ta warr zeltees, kad lohpi ne dabbu labbu uhdeni dsert, bet tiffai ween dihka uhdeni: fur tad uppe truhst, tur pumpei jeb affai ar fwirri wajaga buht. Etahwohts

*) Enzian, rother (Gentiana lutea L.)

uhdeni leht lohpeemstahs un sahli puht, no ta warr slimmibas: (strenas lohpi divi libbs trihs un ja buri, un sah arri puchi ne qrido, kas faride beendt gan wreef (bet pawissam aufst, tur winnem ne guflama bail) fur lohpi no kuhmas ne wihato rit tabli eet un labbali stahst; un sah no pahr bauri nollahpufchi, tad buri, fo uffat habbu, no uffatra pella.

Pawissam ne wajaga pahr laifu lohpus us gammibas istam, eefam ne, fà tad laifs labs un richte angh: un labbu ihpafchu beenu pee ta ne weeniga schmeere, bet tad arri us Johrgem ne warr warr, tad wajaga gaidibt libbs lappu warrscham, un tad arri winna eefablu ma laifs ne buhm labb, tad libbs gallam ja gaidi, bet fremas ebbamam ne wajaga peetruhst, par fo labbam faimmeefam ja gabba.

Lapatt arri ne buhs ruddent lohpus pahr ilgi list gammòs eet, ruddens mehnesi lohpeem wajaga stalli buht: par ogri pawassarà un par ilgi ruddent lohpi ne atroba deewsgan ehst, un jo isstahrti pahrnabt, ne fà winni isgahjufchi, bes ta, fa fo wehl apbohna, fa no ta warr slimmibas zeltees un pawiffam gohwis ismettahs, kas arri ne ta zeltehs, kad gohwis laukà irr, kad wehl rassa naw nogahjust. Bet kad pawassarà ogri un ruddent ilgali joufs un labs laifs irr, un deewsgan sahle ehst, tad arri warr aht:afi labbi un ilgali list gammòs eet. Pawassarà warr no rihta un wakkara lohpeem seenu doht, tad ne ween labs, bet arri wajadfigs.

Ne muhscham lohpus ne buhs gammòs dsiht,

Kad faule wehl naw fahdu gabbalu patezzeffi un kad rassa naw suddufi; jo kad lohpi dabbu no rassa flapju sahli ehst: tad sehr gas zellahs. Tapeh3 par lohpu wesselibu tas gahda, kas magfeniht jo wehlu isdsem. Lohpam, kas gannös eet, if neddefas fauju sahls ja dohd, tad fungis lehtaki sawahra un neskaidribas no wehdera un sarnahm palehnam iseet, ta arri slimmibas tohp aisdshitas: tas arri notishoht, kad ifneddelas no rihta agri neehduscham lohpan dohd no schahm sahlehnm, kas par 20 lohpeem tohp faitaiftas, prohti: feschas kannas kliju, puss kannes sahls, diwi faujas wehrmeles, tispatt dauds mehra sahli un arri kadeggu jeb paeglu ohgas *). Tas irr darrams pee teem lohpeem, kas gannös eet, jo tohs allaschin dauds wairaf par sehr gahm ja farga, ne ka tohs, kas arri par wassaru stalli tohp turreti, no ka arri wehl dauds zitti labbi augli atlezz, ka taggad redsefm; bet tad wajjaga dauds seena, jeb plawu, lauku un ahbolinu dahrsu buht, jeb tiffai puss tif dauds lohpus warr turreht, ne ka taggad turram.

S. 8.

Ka lohpus ja lohpi, kad tohs arri pawassaru stalli turr?

Lohpus arri wassaras laika eefsch statta turreht irr labbaki, ne ka gannös dsiht; jo schein

*) 6 Kannen Kleien, $\frac{1}{2}$ Kanne Salz, 2 Handvoll Vermuth, (artemisia absinthium L.) eben so viel Schaafgarbe (achillea millefolium L.) und eben so viel Wacholderbeeren.

winnem baubfahet naw gann ehst jeb dsert, jeb ka gabbu, kas stite un winnus newesselus darra, jo unthas, mastalad un zitti sullfaini winnus lohpi un turr. Tas wiff ne noteef, kad winnus stalt turr, winni hauf jo wesseli paleef, trihs-rihter-reit tif haufi peena bobbi, un wehl ween-zer tif haufi un labbasus subus, zaur fo atfal taufi tohp labbaki, jo gannu-lohpu subdi wiffi panderunt. Wan haufi darba tad padarra, kas tohs stalt turr, bet tapeh3 arri augli jo bagant, un tohp jo wesseli; kas sibo ne gribb, lai paret per wezza erabbuma tif haufi ne strah-kannt, rabeam arri wajjaga jo eefam n-bbagan wiffi, jo fur warr pilna rohyiba rastees kas darba.

Kad tad nu gribb lohpus arri wassarâ eefsch statta turreht, tam ja gahda, ka barribas pee-ter. Tapeh3, kad naw gam plawu in lauku, wajjaga mellet, fur warr jaumas plawas taitti, jeb wezza par labbafahm darriht, woi zaur jaumu sehlu, jeb zaur to, ka pawassarâ winnas applubbina, to darra tuhbalin, kad meez no gahjis un semne wairs naw safallusi, wiff labbaki julu mehnesi, un prett jaumeem Zah-nem ubbens atfal nolaischams. Kam tif dauds subu, ka winch arri plawas warr subdoht, tam tabte un seens ne peetruhks; tiffai ruddens laika plawas irr subdojamas. Bet to gan dauds zitti ne warrehs ka weenigi pilsatneefi, arri wiff fur plawas ne warr applubbinaht, tapeh3 wajjaga sahbas jahies sehlas seht, no kurrham lab-

bi lohpus warr usturrecht: wiff labbakas irr ahbolini ¹⁾, farkani un filli ²⁾, leelas nah tres ³⁾, spinnafschi ⁴⁾, noraggas jeb norah tnes ⁵⁾, leelas uhdens smilgas ⁶⁾, mihsfi plawas dsirfschi, fo daschi arridsan dirfschus fauz ⁷⁾, uhdens sahle jeb eh rfsku ausas (arridsan pihles sahle ⁸⁾, plawas ausas ⁹⁾, wahlites, tas irr smilgas jeb ar dsifeneem jeb bruhneem masgeem ¹⁰⁾, purwju jeb dihsku ausas ¹¹⁾, arridsan spruhfschu ¹²⁾, fahlu jeb pafuhlainu jeb mescha-r ahzimu ¹³⁾, (parwiffam tahdu, fas rudeni tohp sehti) lappas.

Dio farkaneem ahbolineem weena puhra weeta irr gami, wiinu gaddu weenu gohwi usturrecht, ittin labbds gaddds no diwi puhru weetahm warr 3 gohwis usturrecht, bet gudraki buhs, dohmaht us wahjeem gaddeem, lai labbaki fas

- ¹⁾ Rother Klee (*trifolium pratense* L.) ²⁾ Luzerne, (die blau blüht), (*medicago sativa* L.) ³⁾ große Nesseln (*urtica dioica* L.) ⁴⁾ Spinat (*Spinacia oleracea* L.) ⁵⁾ Bibernelle (*pimpinella saxifraga* L.) ⁶⁾ Wasserschmiele (*aira aquatica* L.) ⁷⁾ weiche Futterreöpe (*bromus mollis et giganteus* L.) ⁸⁾ Manna-schwingel (*festuca fluitans* L.) ⁹⁾ französisches Raygras (*avena elatior* L.) ¹⁰⁾ Timotheusheu (*phleum pratense* L.) und Wiesenfuchschwanz (*alopecurus pratensis* L.) ¹¹⁾ Wasserriepengras (*poa aquatica* L.) ¹²⁾ Schnittfohl (*brassica oleracea napobrassica* L.) ¹³⁾ Winterrübsaamen (*brassica napus sylvestris* L.)

gitef, ne fa truhfund rohnabs. No falleem ahbolineem ittra gowes par deeni 6 pohbus dabtu, fas ul pat bawer ity, fa teend weend pohds ne tanta teena. Tiffai no Deewa pulles jannus ahbolinus ne drihtu fawerus doht preefsch tam, fa wunu teo, bet allantun ar afsefchm fohpa ja gretch un ta ja teio, jo lohwi lehti pahrendahs, neppant un uohraball. La fa abbolini jez, minna teo berrahm warr weenus doht, bet ee fan ta ne baid ra-tibi, nehi pre pirna, nedf pre akira, nehi arridan pre treida pladwuma, jo treidat par gawu ahbolinus warr plaut. Eil hie ahbolinus weel tas rühens laifa warr plaut, bet wunu uelafba janna able naw, un tapeh3 pitee pre lohwa urretchanas loht labbi, fa atal pawastara fahli un seemjeefchi rahzini, pafuhlainu jeb mescha-r ahzimu, fas seemu pahz-jent, un fas pehrfohnehm gaufschi lihdsfigi, bet fo weenigi no Wahzjemmes, jeb tahdas muischas harrimms dabtu, fir tahs jau sehj. Schohs hahj nebelas preefsch ahbolineem warr dabtu un lohpeem doht. Wiffas sehahs barribas sahles, fa winnus gribbam faukt, ahtraki ne drihtu plaut, famehr faule jau parezzeffi un rassa widdu, jo zitradi tahs lohpeem ta patt fladden, fa tad winnus preefsch faules lehfschamas gannds diem, gohwim ne ween peens suhd, bet arri slimmibas no ta rohnabs. Tapeh3 arri lectus laifa labbaki seemu jeb atali dohd, ne fa prihtu, slappu fahli. Tapatt, fa ne drihtu rafa ta plaut, rapatt arri to deenas widdu naw ja barra, fas faule preefsch; jo tad sahle tohp bes-

spehzigä, fawihufi un nesimeffiga. Noplaunta fable tohp mahjäs weſta un kahdä ſchluhni jeb peedarbä, fur auſſis un wehſch peenahf, is-plahtita, lai ne gull ilgi lohpindös, kas winnu ſiktu in neweffeligu darra: ſtall winnu ne buht ne buhs iſlikt, jo lohpu dwaſcha un twaifi winnu ſamaita. Kas no rihta, ſtundu pehz faules lehſchanaſ, plauts, to deenas widdü un wafkara lohpeem dohd, kas ap pawaffkaru plauts; tas no rihta agri dohdams: jo trihsreis par deenu lohpi irr ja ohdere un ne diwreis, kas lohti ſikti un neweffeli. Kad ſaimneeſ jeb ſaimneeze to no fuhtribas darra, tad paſchi buhs wainigi, ka lohpeem dauds nelainnes uſeet. Kad nu ikkatru reit ehdeenu atkal treijäs dalläs eedalla, tä ka pehz pirmas dallas lohps tohp diwidhts, pee ohtras dallas ſlaucts, un tad tillai treſcha dohta: tä lohpi dewinreis par deenu dabbu ehſt, tas irr gan dauds bet arri labbi; tad ittin tä lohpus eh dina, ka pee iahlahs. Kam irr tik daudi walſas to padarriht, tas auglus no ta ſakrahſees, kam naw, tam waijaga ar maſakeem augleem ar meeru buht; jeb ne tik daudi lohpus turrecht, un tas pateefi wiſſ labbaki buhs, kad lohpus ir par wafſaru ſtalli grihb turreht. Urri ne warr us weenreis eefahft, wiſſus lohpus par waffaru ſtalli turrecht, tapehz eefahlat ar maſumu, ar diwi, trim gohwihm, turrat tahs ittin pehz ſchahm mahzibahm un tad juhs piinigi to labbumu atſihſeet, kas no ta atlez. Abbolineem jeb barribas ſahlehm waijaga ittin ſtaidrahm buht, daudſſahrt lappa-uttes un zitti fuffaini mehds pee tahm

buhf, un tabbu ſahli lohpi tiffai tad ehf, kad waini wiſſat iſſalkuſchi, un tä daudſſahrt ſlinni tohp un ſprahft; tadeht tabbu ſiktu ſahli ſuhbos ja mett, kad winnu ne warr ſtaidroht.

Dajdi ſaimneeſi dohina, ka ne waijaga wairaf tä diwreis par deenu diwidmaht, kad ſalku ſahli dohd, bet tas tä naw wiſſ un kad arri pateefi lohpi ne grihb diert, tad tomehr winneem waijaga trihsreis par deenu doht diert, tä winni jo labbi buhs un jo weſſeli palifs. Uhdenin waijaga ſtaidram un priſcham buht, un teſſoſcham, affas jeb uppes uhdenim, jo ſtabwohts uhdens ne neſta ne jelt, un no ta wiſſ bailligafas febrgas jeltala. Jeb ſtalli diwreens ſpammös tohp dohts, jeb lohpi pee ſilles, jeb uppes dihti, lai tur diert. Weenreis jeb diwreis par neddelu arri ſahli lohpan ja dohd, bet ne pahr dauds, leclam lohpan piinu ſauju, maſam maſaf.

Kad lohpan deewegan ſalläs barribas dohd, tad ne waijaga wehl uſwahritu labbibu, jeb mitus, jeb ſahlitas lappas ſlaht doht: tas tiffai tad barrams, kad barribas ſahles peetruhkſt, tad us aſſelehm, pelleem, us ihſi ſagreesſtu ſeenu, ſahpoſteem, beeschu-lappahm uhdens ar klijahm jaults tohp leets, ſchim uhdenim waijaga ſilditam bet, ne ſarſtam buht, jo tas lohpa fungi, ſapluzina un tä winnu wah; in neweffelu darra.

S. 9.

Kä lohpus ſemas laifä buhs uſturreht?

Kad nu jeb ſalläs barribas ſahles ruddent wairö naw, jeb fur lohpus gammös dienn, wairö

ne warr gammòs dsiht: tad eesahkabs seemas mitinafchana, fo us astoneem mehnescheem ja reh-
fina. Kad nu seenu ween daudj, saimneeki ne
warrehs saweem lohpeem doht, faut arri tas
sohti labs un pee ta daudj darba newaid, arri-
dsan gohwis daudj in trefnu peenu dohd, tad pee
fatras naimaturreschanas waijaga dascheem
falmeem buht, kas jeb ar seenu kohpà jeb ihpa-
schi dohdami. Kas tik lainigs irr, fa winsch ar
seenu in atali ween sawus lohpus warr ustur-
recht, tas salmus par streiju bruhke, un tad rud-
deni siftraku seenu dohd, labbaku us seenu in pa-
waffaru glabbadams; jo tad lohpi grihb gahrda-
ku ehdeenu. Gohwihm atas dohdams, no ta
zeltahs wairaf peena, wehrscheem, bulleem, tel-
leem seens, jo tas gallu dohd. No rihta, de-
nas widdü un waffara lohpeem ja dohd eht un,
là jau pee waffaras ehdimaschanaas effam sazzi-
juschi, treijas dallas, jo tad lohpi labbaki ehd,
ne neeka nesamim un wesseli paleek; un ta no
schi leelaka darba daudj labbama zeltahs, lohpi
labbaki pee-ehdabs un tomehr masaf ehdama
saimneekam waijaga.

Kur salmi tohp dohti, tur arri tohs ruddeni
ja dohd, un no rihta pufes, tad lohpi wairaf
is-alkuschi: kad seena tik knappi irr, fa tiffai
weenu weenigu reisi par deenu warr doht,
tad arri deenas widdü salmus ja dohd un seens
paleek us waffaru. Salmeem, tà là seenam,
waijaga labbeem fauseem buht, par fo iffatram
saimneekam ja gahda, jo kad tas naw, tad slim-
mibas un sehrgas zeltahs. Sirnu-, pellas sirnu-

lehtibu- un freemu-pufraimu jeb chrstu-salmi irr
tik patt labbi tà seena; tad tohs warr doht, tad
seena ne waffaga, jo arri pascheem telleem
lohs warr doht, bet winnus tiffai par afselehm
ja grech, tà arri winnus jittus salmus, jo tad
winu daudj labbaki un gelbigi. Tà arri winnus
ar freem warr frattibi, un tas pawissam labbi;
lehtu winnus tà daudj jo mublasi ehd. Au u sal-
mus pawissam rubeem ja dohd, jo tee ligi ne tur-
tahi, un gohwihm tee ne buht ne aeld, tapeh3 fa
pawissam ne fa rubeem tohp, winnus tiffai wehrscheem
un waffarasamam gelawihm ja dohd. Weeschu sal-
mu warr atali salmim perneem, tapeh3 tee lab-
bi ehdimaschana, fahme3 weht us laufa, un peh3
arri pawissam lohpeem ja dohd, ne là rudsu sal-
mi, tad zeltai un ne tik labbi tà waffaras labbi-
has salmi. Puhru jeb weeschu salmi gan labbaki,
ne farudsu salmi, bet winnus ne drihstf ilgi weenus
toht, jo no winnem wehders pah3 daudj zaur3
tohp, tapeh3 winni ar rudsu salmeem frattijami.
Pellus weht labbakas ne là salmi, bet pee tahm
weht ja nemnabs, fa meeschu pellus ne dohd
pawissam sawneem; jo tahs lehti ne atlaihdabs
un tà pawissam grubtahm gohwihm daudj skah-
ke. Jo wairaf salmus dohd, jo wairaf arridian
jittu harribu ja preehd, woi miltu-uhdeni, woi
loma rauschus tee tohp no linna sehklas, fur else
terwenta, wahrüi) jeb kahpostus, kartuppetes,
jeb jittus salmes, mobres, rajimus, beetes,
wairafmus, bruhmus-kahpostus, wering-kah-
postus un gawina-kahpostus. Echo lappas
tohp meem prishas dohtas, jeb ar sahli eerai-

fitas us pawaffaru glabbatas, un tas lohpeem brangs ehdams. Safnes tohp glabbatas, fur ne warr safalt, un tad seemâ jeb wahritas, jeb newahritas ar affelehm, jeb klijahm, milteem un pellarahm kohpâ dohtas. Kur malfas truhft, tur arri naw waijadsigs, winnas wahriht, bet warr newahritas doht: un arri tâpatt, fâ to zitu ehdamu, us triim dallahm katru dahwanu; pehz pirmas lohpi tohp dsirditi, pee ohtras flaukti, un tad pehdiga dohta, tam wissam waijaga nospreestâ laifâ notift, iffatru deenu us to paschu laifu. Jo kad tâ pehz kahrtas, tanni paschâ nospreestâ laifâ, ifdeenâs dohd ehst, tad tas tif pat dauds, fâ puss ohdere; lohpi jo labbi ehd un pee wesselibas paleef. Kâ wassarâ, tâ arri seemâ divreis par neddelu lohpeem sabli ja dohd ar ehdamu kohpâ; afinina sabli jeb led: amu sabli lohpi warr laisift, lai winni jo labbaki zeetu ehdamu lungi sawahra.

Ur dschreenu tam waijaga tâpatt buht, fâ wassarâ, trihs reis par deenu, iffatru reij pehz to, kad pirma barribas dalla dohta: un wissai aufstam uhdenim ne waijaga buht, tapehz to labbaki kahdu puss stundu leef stalli stahweht, jeb filtu uhdeni peelej, lai winsch remdens tohp: kad to fillès darra, tad arri seemâs laifâ lohpus warr isdift un pee fillès dsirdinaht; bet wehl labbaki buhs, fâ ir tad lohpus pehz dserschanas kahdu brihdi apfahrt dsenn, lai winni tâ safildahs: apfahrt dsicht winnus ir tad waijaga, kad winni stalli dserr, lai winni ne tohp stiwî. — Truhfums no labba uhdens, kad stahwoschu ja dserr,

jeb kad issai mas habbu dsert, dsemde wiss leelatas un baillagas flunnibas un sebrgas.

Kâ seemâs resablmnd ne buhs bes apdohma, aplam pa pilnam ebmnaht, tad jaw saprohtams, un us to farrè laba sammels stattises, jo no ta pamtam truhfums pawastara zellahs un tâ lohpi pohlâ rei, fapch; us taimi ja ranga, jo allahin us to ne warr palastees: tif dauds, fâ waijadsigs, bet ne pah; daudi, pawissam ruddeni, ja wols. — Ur tondre habbu reis babè un truhfums: tad wassâs gawods gan rohuabs, un gohw tohp waijaga tâ, fâ paschas ne warr zeltees, tas jaw leht warr libeent, jaw to, fâ nemm wassâstis rû: us us farru tabbu gohwi, to jaw wairinham leef udbreit, un tad masu sawu pilnu gohwi par deenu tschetr libds peez-reis dohd ar reindem udbeni, bet no Deewa pussès ne leetu sawu jeb wehl wairaf, jo tad gohws tuhbalin syrabast, lungis pah; dauds uspuhschahs un pah; serubast.

§. 10.

Ur stahribas pee lohpeem un kahdeem lohpu-staltem waijaga buht?

Ust nu newaijaga bohnaht, fâ ar to jaw gan buhs, kad issai lohpan dohd labbi ehst un dsert, fâ ta jaw wissa lohpu kohpschana irr. Ne tâ, bet arri obrigi pee meesas ja gabda par to, fâ lohpi wairinmeht staidri irr un labbâ, staidra weetâ stahw, jo nessaidriba lohpi leelu stahbi darra, hâs lohpi fubds stahw, ar pibschleem un fahrnem tâ asslabti, kad winneem nessaidras fillès un reubelen, tad winni ne warr mudri un wesseli

buh't, gohwois ne dohs tif dauds'peena, dsemdchs ma'jus, waj'us tellus, un schee ne warrehs tã isaugt, kã peenah'kãhs, butteem un wehrscheem peetruhf's speh'fa. Tapeh'z stalli, filles, reddeles, traufi, kurrõs djerr, skaidri turrãmi, filles ar salnu ja is'laufa, no rihta un wakkara loh'peem salmus ja pakaisa, lai winni mihf'ti gull, seema diw'reis, wassarã trihs'reis par neddeku stallis no suh'deem tihrijãms. Paschi loh'pi if'deenas, un kad arri to ne warr, tomehr diwi, trihs reis par neddeku, suffajãmi, un peh'z ar willaimu luppãtu ja nos'laufa: if diwi neddelas asti ja nomãsgã, jo kad to ne darra, tad lehti tah'p's pee-eet, un ta nejauka s'innmiba.

Muh'su semnẽ goh'wu stalli, jeb laidari, gau'scham ne labbi taifiti, parwissam pee semnee'ceem: to nu gan tif ah'tri ne warr zittadi taifih't, bet ko warr lehti zittadi darriht, to juns gribbu fazzih't. Pirmãl filles un reddeles goh'wih'm ja dohd un katrai goh'wi labbu ruh'mu no pee'zu pehd'u plattumã un dewinu pehd'u garrumã; tad stalli ja is-bruggo, lai loh'pi ne gull slap'umã; parwissam greeseem ne waj'aga tah'deem palift, kah'di winni taggad irr, tohs ar dehlehm stipri ja notãisa, mah'lus ja usleek un tad labbi ja nobleeka jeb nobleete, kã to daschãs weetãs fauz, lai ne kah'di twaifi ne warr zauri nah't un eh'danu samaitah't, nes'mek'figu in newesselu darriht. Bet kã tad nu, woi twaifi eeksch stalla palift? Tad jau pascheem loh'peem wehl wairãf skah'detu, tapeh'z if-katrã stalli loh'gi buhs; bet kad nu tah'du naw, kã waj'aga, un kã peh'z fazzis'chu; tad zittadi loh'ti

katrai twaifus warr is'laif, zaur masu skur'stinu, to katrai saunne'fam jawã loh'pu stalli ja taifa id: tih'tetras deb'te diwi pehd'as plattas tif zeeti loh'pã tãleek, kã truh'be tohu, kã skur'stinu, widd'u ma'kfeuh't tih'au'rafi wimã warr buht, ne kã abbõs galls, no kurreem weens greelõs tohy eelifts un oh'tram waj'aga ma'kfeuh't pah'r juntu stah-weht, bet ne wimã auglti: wimã tub'dalin sah-nis warr is'laif. Wini nah't mat'sch juntins'ch, un paschã stam, fur oh'is skur'stinu greelõs eesah-fah't: waj'aga greelõs tih'au'jamã deb'tei buht, to tih'te un wassarõs uetãisa, un labbu puff stumã leet walthan palift, lai twaifi is'eet.

Kad kad jumu stalli buh'we, tad wimmã ja melle saun, augltu, weh'su weetu, us karru loh'pu asti ja nemm stalla garrumã un 5 assas wimmã is'lam ja taifa, lai loh'pi warr weens prett oh'tru staweht. Laidaru muh'riht irr dauds' labbãfi ne kã ne hal'teem taifih't; wimmã newaj'aga pa semman, neh't pa augltam buht, pirmãis wassarã pah'r haumi s'itõ, oh'tes seemã pah'r dauds'auf'sis irr; to pehd'as augltumã irr gann, bet semmak'i arri ne. Oh'tessem waj'aga labbi zeeteem un ar mah'teem nobleekateem buht, lai twaifi ne eet zauri un eh'danu samaita. Loh'geem waj'aga buht wissãs tih'tetras puffõs weenam prett oh'tru: loh'pã rah'mem waj'aga diwi buht, weenu no glah'ies oh'tru no p'abnas brahnas, zaur kurrãbm wassarã un pã-wassarã warr skaidra gaisõ ee-eet, bet ne muschãs un yiti suffaim: tab naw tif dauds' pee-roh'kã, kã glah'ies loh'pã warr taifih't, tad sleh'gus no dehlehm

ja taifa, kas aufstumu noturra, bet glahses lohgi daudj jo labbi.

Rabbaki lohpi tà stahw, ka galwas stalla wid-
dù kohpà irr, kà kad galwas pee muhra: paffal
waijaga gangim no diwi pehdahm plattumâ brih-
wam palift, lai zi weks warr labbi garram eet;
pee muhra waijaga rennei buht, fur mihsali warr
notezzeht, tapeh3 arri schim gangam waijaga
appafschâ tschetrus tollus feminatam buht, ne kà
augfcham, fur lohpi stahw. Starp gohwju gal-
wahm, stallu widdù, waijaga gangam no peezu
pehdu plattumâ buht, fo barribas gangi fauz,
jo scheitan teem ja eet, kas lohpeem ehdeenu jeb
barribu dohd. No abbahm puffedim schi ganga
waijaga fillehm un reddelehm buht: filles no deh-
lehm taiffitas irr labbas ne kà tabs, kas no bal-
feem iszirftas, jo ta malla, kas eefschpuffè, irr lab-
baka un schi tohp iszirfta. Rabbaki irr, ka katrai
gohwi ihpaschas filles taifa, schahm waijaga puff
ohtru pehdu plattahm un pehdu dsillahm buht.

Kad lohpeem tabdi stalli, tad winneem tur
eefschâ labbi gan klahfees, bet winnus arri daschreis
ja islaisch, tà wassarâ, kad ne eet gânnôs, kà
ir seemas laifâ, jo tas weffelibu usturra, kad
lohpi skaidrà gaisâ dwaschu well, un arri par
pawassarâs slummibahm un fehrghahm glahbj.
Pawiffam gohwis un bullus jau bes tam tannu
laifâ ja islaisch, kad gohwis wehrschôs eet; kad
nu tabs ne buht ne buhtu eeraddinatas laufâ buht,
tad winnas schftu us stalli tezzehht, un tas ne buhtu
labbi. Fur tad nu arri lohpi ne tohp laufâ, woi
pee filles, woi pee uppes dsirditi, tur winnus to-

meht udeenas, fad tiffal seend pahf daudj auf-
li nam, fahru flumâ ja islaisch, lai winni tà
weffelibu wehl optapri staiga un islustejahs.

§. 11.

Die peena.

Kad tà par lohpeem gabba un winnus, kà es-
sam tschpurchi, labbi tur, tad arri daudj un lab-
bus an dâs ne teem warr tschraht: gohwis daudj
peena kâs, wehrschâ labbi tschabâs, un kad
winneem kâs, arri gaisa tabba buht. Wiff bag-
gâi anah no peena tschabâ, frehjunn, sweefis,
fret, un tabs gabba schene ne irr pato peens?
Tapeh3 un arri par peem labbi ja gabba. Gohws,
kas him, tsipj tsellu mahre, win labbafu peenu
peht, jo piru peena gohwis dohd plahm uhdenâ-
m peem, in wezza beesu bei wahju. Farrureif
gohws stahri ja isflauz, jo kad to ne darra, tad
ne ween tas pasiddibis, kas tesmenâ paleef, bet
tschâ peens faet un tà samai: a jaunu peenu, kas
peenalt, arri tabbas gohwis, kas ne tohp skai-
bi tsellustas, weenumeht jo mafal peenu dohd:
tabbi un melahm labbi ja statabs, lai winnas
no kuhribas ne teef peenu tesne u palift. Da-
schâs gohwis gan ne teefahs labbi flauktees, peens
ne tschâ tschâ no tesnimeem, tad winnus labbi wai-
stas tschâ, bet pumaiman ar wistu rebfu, lai
peens no temni dohdahs: daschreis tesmini us-
tschâh, tad ar nefahitu sweefu jeb frehjumu
tschâ ja dwasch un abri aifal labbi taps. Trihs-
ret par peenu ja flauz, tschâ peens sidd.

Peer flauschmanas pawiffam tschribas waija-

ga, kad tefinens netihrs, tad winsch masgajams, meitahm waijaga skaidrahin rohkahin buht, wiffi rihki labbi tihrijami ar siltu uhderi un tad faule schahw:jam. Kad peens flaukts, tad winsch, lai spalwas un zittas nessaidribas isect, zaurkasschams un labbaki zaur skahrda rihku, kas ka trifteris taifihst, bet kam appakscha dauds masu zauruminu ka kassawam, ne ka zaur kahdu drahnu, jo scho newarr tik skaidru turreht, ka skahrda-rihku, un tad peens nejauks un skahbs tohp. Kad gohws pee flaukschanas ne gribb stahweht, tad wimmu ne buhs sist, bet palehnam eeraddinaht, meerigi stahweht, tapehz wiff labbaki tad ja flauz, kad ehdeena ohtru dalku dohd. Ta gohws, kas ne buht ne gribb stahweht, un weenumehr flauktawas appahsch, irr kaujama.

Kas skaidru peenu warr isdoht, tam wiff wairak augli irr, bet to tiffai tee warr, kam leeli piltsati slahturna. Zitteem waijaga sweestu in seerus taifihst, ka tee taifami, to ikkatrai labbai fainneezei jau waijaga sunaht. No krehjuma tiffai wehl gribbu fazzihst, ka tas wiff labbaki nostahwahs mehrena siltuna, kapehz peenam wassara auffa weeta ja stahw, un seema mehreni siltu ishaba; tad wehl spanneem ne waijaga pahr dulleem, bet wairak lesneem buht, jo tad wairak krehjuma nostahjabs. Kam tik dauds pee rohkas irr, ka winsch spannu weeta warr pohdneeka- jeb glahses-rihkus pirtees, tas warr dauds labbaki sawu peenu turreht, wairak krehjuma dabbu, un tihrischanas darbs dauds lehtaks. Tai weetai, kurr peens stahw, waijaga skaidrai

buht, tur ne buhs turreht schahwetu gallu, ettiki, fahschus, tad peenu flabbu barra un maita. Krehjuma arri ne pahr abtri ne pahr wehlu ja nommu, tad ishtenais laids irr, to warr redseht, fah nati ebahub un peeno sabnis ne isnah lau- ta. Tad arri labbaki ar farroti no skahrda, ne ka no tohfa, krehjumu nommu ne peena, un tif abtri, ka warr, mehram siltu weeta februe. To flabbu peenu, kas arleef, jeb tapatt ebb, jeb fur waijaktas tehpem, putneem dohd, jeb no ta irri tehpaitit.

§. 11.

Ka lehpud buhs barroht?

Kad lehpe waird preefsch waissas ne geld, tad wimmu tohp isbraketi, tas arri neteel, kad wehr- jeh pee darba waird naw stipri un tschaffli, kad lehpe newesteli tohp, kad gohws ne dohd dauds peena, jeb mehbs allaschin ismeitees: pahr wezzu lehpud ne waijaga list tayr, eefam wimmu isbrak- te, wot to un gribb isdoht, jeb pars barroht un fuit. Wehrsto no aston un gohws no definit gabneem irr isbrakfejami, un tas laifs, kad to wehl labbaki barra, irr pee gohws pawassara, un pee wehrdeem, kas pee darba tohp bruhketi, imbeem, lai wimmu par wassaru wehl warr bruhketi. Nur a wimmeem ne strahda, ka muh- ju wimmu, tur wimmu ikkatra gabslabeta warr isbrakfeht un barroht. Gohws tadehl pawas- sara isbrakfejama, ka tai tad telfs bijs, un wimmu ne warr list wehrschos eet, arri gau drihs tas flaukschamu attahst, lai gohws labbaki meefa

peenenmahs. Kur tahdas gammibas irr, fa lohpus us tahm warr barroht, tur tas parwissam labbi, ne neefa ne makfa un darbs pee ta arri nekahds naw. Bet tas tiffai lohti retti rassees, un tapehz schein taps mahzihts, fa lohpi stalli barrojami. Kad lohpeem jau preefsch barroschanas wairaf un labbaku ehdamu dohd, tad winni jo ahtri un jo lehti barrosees, tapatt arri kad wehrschus ne bsean dauds pee darba, tiffai rihtos un walfrös eejuhds.

Barrojama lohpam no Deewa puffes ne wajaga dauds ehdamu us reisi doht, jo tad tas tif labbi un mishigi ne ehd, ar sawu dwaeschu barribu nesnekkigu darridamees; ta winsch lehti ne peenenmahs, un barroschana tohp kaweta, kas lohti silti, jo ar to ja steidsahs zil tiffai warr ween. Geschreis par deenu, un weena deena ta fa ohtra, tanni pascha nospreesta laika, barrojama lohpam sawu ehdamu ja dohd, un ifkatru-reis winsch arri dsirdinajams, lai winsch allaschin labbi isfalzis, kapehz arri woi pee ehdeena woi pee dschreena weenumehr magkeniht fahls ja pee-leef. Bes skaidribas arri barroht lohpus ne warr, tapehz ne ween pats lohps ifdeenas suffajams un skaidrojams ar willaimu luppattu, bet arridsan tai weetai, kura winsch stahw, wajaga skaidrai buht, diwi, trihs reis par deenu ar salneem pakafitai.

Waffara lohpus warr ar barribas fahlehm, ahbolineem un zittahm tahdahm, barroht, bet tas naw tif labbi, fa ar sakneem un labbibu; jo lohpi ne tohp tif trefni, faut arri no ahrenes labbi

laffattitohs; un pateest ne neefu ne aeldehs, ja ne peefo pee dschreena meeschu, jeb pelles firmu miltus. Xabbaki buhs ar rahzineem, burkahnem, beeschehm, fahstem jeb spruhchem, kartuppelehm un turfu abboleem barroht. Winni, bsa kartuppelehm, tohp newabritti sagreesti un fasspeesti ar atreiehm un pelleem fohpa fillés eemaliti, bet papreestib winni no wistas semmes, kas teem preestib, ir tibrijami, un tad winni tribereit par weenu tohp dohti, ohtras trihsreis wajaga teem jeb atali doht. No burfanehm un turfu abboleem galla tohp dseltena, un no kuh-teem (pruhchem) wistai labbi ne snell, tapehz trihs abbus ne driht libb gallam doht; no beeschehm galla tohp gabrba un taufti balti. Kartuppeles ne drihtit newahritas doht, bet winnas wajaga wahriht un tad fasspeest, bet ne siltas, tiffai pareindenas doht, kas pee wista ta wehra teefams, fo lohpeem doht, jo tam ne wajaga siltalam buht, fa peenam. Skaut nu arri pateest jeb barroschana labbaka, ne fa ta ar barribas fahlehm, tad tomehr lohpi ne tohp wistai trefni, ja pee dschreena miltus ne pee-leef, un tomehr trihs, tschetrus mehneschus lohpus wajaga barroht, kamehr winni tahdi tohp, fa winnus warr faut. Dauds labbaki irr ar skaidru labbibu jeb miltsem barroht, (jo grandus, faut arri tee zaur wahrischam uobreedusch, lohpi tif labbi kungä ne warr sawahriht, fa miltus) no ta lohpi dauds jo trefni tohp un isfala laika, us fo katram gubran saimneefam ja bohma; jo tanni laika. fo sibelt pataupa, jittus darbus warr strahdaht.

Kad milti no südmallahm nahf, tad winnus ne buhs tuhda: in tihnēs beht, bet papreefsch us grihdu nolift, un daschrei liēt apschippeleht, lai winni nejauku finakku ne peeneimm. Us dee:u lohpan ja dohd 2 stohpus miltu, kad tee no rufseem jeb meescheem, kad no aujahm, tad wairaf: tas tohp treijās dahwanās, rihtā, deenas widdū un waffarā, dohts, fatra dahwana ar affelehm, faju fahls un reindenu uhdeni fajaukta un tad lohpan, bet ne us reisi, dohta; kad tas irr apehstis, tad seenu jeb atali ja dohd, pehz tam skaidru uhdeni dsert, un tad atkal seenu jeb atali. Wiif labbaki buhs, weenā deenā seenu, ohtrā atali doht, jeb atali papreefsch, jo ar flitaku barribu barroschanu ja eesahf, tapehz, ka lohpi allaschin pehz jo gahroas fahrigi tohp, un prett galu tiffai seenu. Waffarōs allaschin wairaf seenu ja dohd, lai arri par nakti lohpan buhtu kas ja ehd. Kad laobibas miltu weetā griob kartupelu-miltus nemt, tad fatrai dahwanai waijaga wehl weenreis tik leelai buht. No ohjolu siblehm, jeb meeschu-kastanna siblehm (jo sehošs Wahz-seimnes lohtus arri jau Kurseimne stahda) kad winnas schahwetās, warr arri dsa:u brangus miltus preefsch barroschanas malt.

Zitta wihje barroht irr tā: no rihta agri lohps maggu dahwanu seena dabbu ar atali krattitu, kad tas apehstis, tad spanni uhdenis, fur divi fajuas meeschu miltu jauktas, dabbu dsert (seemā uhdenim waijaga reindenam buht): nu lohpan leef atgreimnoht un tik iigi ne neeka ne dohd ehst. Pehz tam fatrs lohps pehz fawa leeluna

dabbu divi jeb tschetras fajuas pelles: firmu: jeb jubfu-puppu-miltu ar maiu jeb leelu faju puiffahls puiffalpeetera: kad tas islainhts, tad atkal no jauna ar seenu eesahl un tā jo pr-hjam feschas lihōf astonas neddelas, jo tahdā ihfa laifā lohps ittin trefus tohp.

Kas allus bruhwe un brandwihnu dedfina, tad arri warr barroht ar eesaladrabbineem un dranki. Drabbini ne dohd daudf tauka, bet daudf gallas, jo winnu spehfs jau wisai siddis; winnus warr weenus jeb ar affelehm maifitus doht. Kad winnus tuhbalin ne warr isohdereht, bet griob glabbahf: tad winnus aukstā weetā ismuhritas bebrēs pa fahrtam ja leef un fatru fahrtu ar fahl ja aplaisa, jo zittabi winni ne turras, bet tohp skahbi pawissam waffaras laifā, un tad lohpeem ne neeka ne geld.

Daudf labbaks irr drankis, kas pee brandwihna dedfinafchanas atleef, jo tam irr wairaf spehfa, bet arri schis weeglu gallu, in ne daudf taukus dohd. Itwaffarōs affeles ar ihfi greefšu seenu tohp kahdā traufā ar karstu dranki fanaifitas, no ta lohps tscherreis par deenu dahwanu dabbu, ne karstu, bet tik firtu fā firts peens, un waffarā winnam us nakti reddeies labs kuschfīs seena tohp eemestis. Kad, fā tas arri gan tohp barrihts, lohpan dranki dohd dsert, tad wehl daudf wairaf ja stattas us to, ka tas pahf karstis naw.

Eihmes, ka lohps pilnigi trefus, irr tahs, ka pee pehdiga fahnkula wiif wallam un mihtfīs irr, tad lohpan papilnam gallas, bet kad

taufä, tad to pee wehrſcha manna paffal kamneeſchos, un pee gohws apfahrt naabu, bet tiffal pee tahdas gohws, fas ne tohp barroschanaas lai kâ flaufta, tahda gohws lehtafi trefna tohp ne kâ wehrſis. Bet kad gohwi gribb flauft un barroht tohpâ, tad wehl dauds warrat winmai ja dohd eht un neneefa zittu, kâ miltu-uhdeni, dſert, tad wiama tohti dauds peena dohs un arri trefna taps.

S. 13.

Kâ galla ectaisama un schahwejama?

Kad nu barrotu lohpu gallu ne warr wiſſu priſchu eht, tad to zittu waijaga ſahit un ſchahweht. Kâ to wiſſ labrak warrehs padarriht, tas ſcheit taps mahzits. Ka ne pahr dauds neds arri ne pahr mas ſahs nemm, par to ja nemmahs wehrâ; us pohdu gallas waijaga neim mahrzimu ſahs un puſſ toht nu, jeb tſchetrus ſchuhjamus gredſemus pilnus ſalpeetera. Kad galla aukſta tappuſi, tad gabbalds tohp ſazrſta un eelifta tahdâ traufâ, kurra dibbens ar ſahli apſaiſhts un ar magkenht etſifi apſlazzinahts; bet papreeſch kairs gabbals ſahli ja welt apfahrt, katra gallas rinde atkal ar ſahli tohp apſaiſita; kad nu tâ wiſſ trauls, kam appaſch tif p. attam waijaga buht, kâ augſcham, irr pild hts un galla labbi dikti ſahli hweta, tâ, kâ kaulaini gabbali augſchâ nahk, un ne kahda ſtarpa ne paieek (jo ikkarrâ gallas gabbal'niſch eeleekans): tad dehtes, kâ wahs, tohp uſliſtas, tâ kâ gais ne warr

peeret, un augſcham almini liſti. Kad tad pehz biui, trim deenahm ſahlijums wehl naw augſchamudezeje, tad winnu no appaſſchas nolaiſch un augſcham uſlei; jeb ja to ne gribb darriht, tad gabbalu no tabs parbas gallas nemm, to uſwahra, puttes weenimehr noneimm un dauds ſahli peemett, tâ winnam leht wirt, ſamehr uhdens, kurra wirt, wiſſis flaidrâ rabbab: kad ſchis ſefabils un aukſta tappis, tad to lei par to gallu, fas taum traufa ſahlihweta, tad ſchi labbi ſahweht un ne tabs pubt. To warr waſſarâ un arri zittu gabotabrid darriht, bet tomehr rudent un fremd wiſſ brohtabſi.

Kad nu no ſchibe gallas arri labbus gabbalus gribb ſchahweht, tas irr, duhmôs kalteht un ſuhpinabt, tad tohs leel trihs libhs tſchetras neddelas eſſch ſahli palikt un tad ſkurſtinôs uſkarr, kur duhmi warr peenahkt, bet ne wiſſai karſti duhmi, jo ſchee gallu nejauku darra un winmai wiſſu gahrbumu panemm, kapehz arri galla ne pahr ilgi duhmôs waijaga palikt, jo tad wiſſ ſperts gubb. Tas laſts, jil ilgi gallai duhmôs waijaga liſt ſahrt, naw tif drohſchi noſpreeſchams, jo to ne warr papreeſch ſumabt, woi duhmi buhs lehni jeb ſlipri, pehz to woi weenu, woi biui, jeb trihs, jeb tſchetras neddelas waijaga gahit. Kad to no ahrenes ne warr ſapraft (to no labbas ſaimneezes ja mahzahs, jo tas naw wiſſ tif lehti, bet gan grubti) tas labbaki barrihs, tad wiſſch ſahdu gabbalu nemm un wahra, lai ſinna, woi nu labba buhs, jeb wehl ne buhs. Seemas laika ſchahwetu gallu

leef kahdâ fambari brihwi kahrt, ka gais warr pee=ect. Bet kad jau siltaks laiks nahk, tad, ja duhmu=fambaris truhft, un tas gan tiffai retti raffees, scho gallu schkirstôs, kas labbi zeeti aisflehgti, jeb krahschnds, jeb labbibâ ja glabba, ka neds siltums, neds arri kakk, schurkas un pelles ne warr peetapt. Wiff tas arri no wehrschu mehlehem geld, tahs tiffai tadeht, ka winnas lohti treknas, ilgaki warr eeksch sahli un eeksch duhmeem palift.

Taufus, kad tee aufsti tappusch, wajjaga masôs gabbalôs greeft un katli sawahriht: bet peeta zilwekam lohti apdohmigam wajjaq buht, jo zittadi leela nelaine warr notift, un dauds nammi jau zaur tauka wahrischamu jadeagusch. Wairaf ne kâ puss katlu ar tauku=gabdaleem nedrihft pildiht, un schee pamasam irr lustinajami no ta zilwefa, kas winnus wahra, tâ ka, kad tee gabali, kas appalschâ, irr kaufert, tee, kas augschâ, tohp us appalschu greefti, lai winni arri iskuhft. Zskaufetus leef zaur kahslawu tezzeht, lai winni ittin slaidri tohp. —

Tâ nu sumam arri, kas ar to darrams, fo no gohwju=lohpeem dabbujam, un kahdi augli tee irr, kas no winneem zeltahs, kad winnus labbi audsina un kohpj, no ka lihds schim runnam. Nu atkal redsefun, kâ schohs mihtus lohpinus, kad teem slimmiba peegahjufi, buhs dseedinahk.

Trefcha nodatta.

Kâ slimmus gohwju=lohpus buhs dseedinahk.

§. 14.

Die slimmibas dseedes pufsteschanas un no teem rihsem, kad pee gohwju lohpu ahrsteschanas wajjahtaj.

Wateft mahyti un gubri lohpu ahrsti irr lohti retti, un teem, kas tiffai paschi par tabdeem teigabo, lohpus list dseedinahk, no ta warr leela nelaine zeltees; jo tee daudschahrt to labbi ne faprobht un tâ slimmibas un sehrgas wehl leelafas barra. Tapeht sebeit taps mahzihts, kâ laudis pahti warr sawus lohpus dseedinahk; jo moi tabes lohps slims irr jeb weffels, to lehti warr nomamihk. Kad winsch ne grihb ehst, ne gremmo, azis nestaidras un pagurruschas isflattahs, un duhwibas dseedes pufsteschana naw tahda, tabbai tai wajjaga buht: tad lohps naw weffels, un kad nu to webrâ leef un no simehm pasihft, tabes slimmiba winnam irr, tad winnu lehti glabba, jo wiff wairaf zaur to slimmibas tohp ballant, ka tabs tuhdatin ne manna un berriqas sahles ne dohd. Dshwabas dshflai wajjaga 60 libbi 70 reis weenâ minutê pufstehk. Minute irr sesta desmita stundas dalla.

Pee zihwekem arri, til ne wisseem, dsihwibas dsihse 60 lihds 70 reij minntē pufst; tapeh3 til-kai ja ranga, woi lohpan tapatt pufst) kad lohps wessels irr, pee jauna lohpa magkeniht abtraki, pee wezza pamafak. Pufsteschana warr buht stipra jeb wahja, zeeta jeb mihssta, weenada jeb neweenada un pahwehrtiga. Stipra wiina irr, kad sutenus warr stipri manniht, un tas irr dand3 labbaki, ne fā kad wiina wahja, un pufsteschana ne warr manniht. Zeeta wiina irr, kad suteni tā isdohdahs, itin fā, kad wiini pee kohka jeb warra peessiu, kad tas tā naw, tad wiina mihssta, kas naw til bailigi, fā zeeta. Weenada wiina irr, kad suteni wiffi no weena stipruma un ne weenreis abtraki ne sirt, ne fā obrureis. Bet kad suteni naw no weena stipruma un weenreis abtraki, ne fā obrureis: tad wiina ne weenada un tad lohps slims. Krushschu freisa pufse itin tuwu palkal preeksch-kahju irr labbaka weeta, fur dsihwibas dsihles pufsteschamu warr manniht, tur wajaga pirkstu uslift: bet lihds to pilnigi eemanna, dand3 wajaga prohweht.

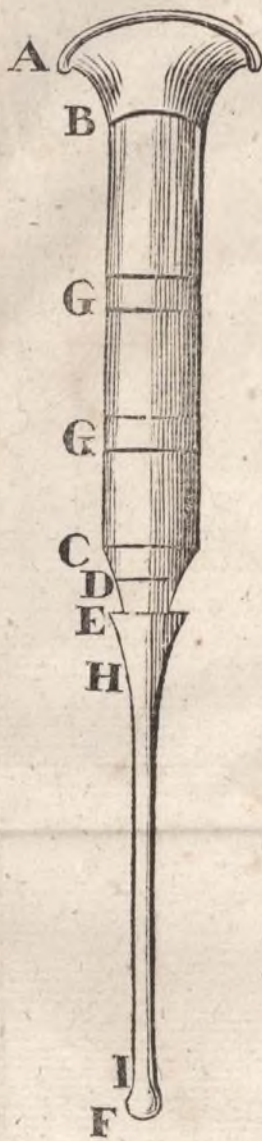
Pee lohpu ahrsteschanas parwissam trihs rih-ki wajadsigi, bes tecu ne warr buht. Weh- schu rags, lo lohpan muttē eebahsch un ta sahles, ne ween plahnas, bet arri pulverus, kas papreeksch ar uhdeni samassiti, eeiej. Kad tur flacht wehl galwu us augschu turr un lohpan pee fakla kuttina, tad winsch sahles itin labbi no-rihs. Kad sahles irr zeetas, tad wiinas gan tā ne warr wiff doht, bet ar kahdu masu kohzimu wajaga eefnehreht, un birres (pilles) kahda

lappā ja cetiam, labbi dsilli rihle ja eebahsch un lohpan mutti atwehrtu ja turr, lai winsch ne babbi kohst, jo tad winsch tabs isplantu. Tee jiri dawi rihli irr: flisteeres-sprizze un trafahrs. Wdus apratsichu un bilbes peelsichu, lai jo lehti sumat, fā wiini talsami un bruhlejami.

Flisteere ne stipra apawota jeb balta flah- ba tohy talsita, saprobu, trubbi no A lihds E (ar tabbeem bohstabeem bilbes apratsichu) pir- ma bilbe, Fig. I. No A lihds B irr maila fā talsita: tullus bilba, fur sawabritas leetas celej. No B lihds C irr patti trubbe, 9 tullus garra un puss trechtu tullus platta. No C lihds D irr apatte, jeb ihpanba balla, furrā masafa trubbe lihds E tohy celista, kas pee3 weerendelu tullus platta. Alphabt leelu trubbi nahf dawi flahba rinki peeledeeti pee3weerendelu tullus plat- ti, tā bohstabi G un G rahda. Tamit masā truh- wite D — E tohy pehdas garra no kohka dreijeta wipa no E lihds F eepasseta, furrāi pee E ap- wite, pee H tai wajaga tullu un pee I puss tullu plattumū buht, tā fa zaurims eekschā weeren- welu, jeb zettortu tulla dallu, plats irr, pee F irr garranists appalsch knohpisch.

Obtra bilbe, Fig. II, irr tā fakfoht tas kahs, tad tami leclā trubbe tohy eebahs no kohka drei- jeta. No A lihds B irr kohzis 6 tullus garru- ma, tas paleel abra, jo to turr ar weenu roh- tu: obtra pufse, kas eekschai tami trubbe eebah- sta, tohy no B lihds C til garra talsita, fā pee pirnas bilbe no B lihds D. Gallā pee D, oh- tā bilbe, tohy dullums no puss obru tullus plat-

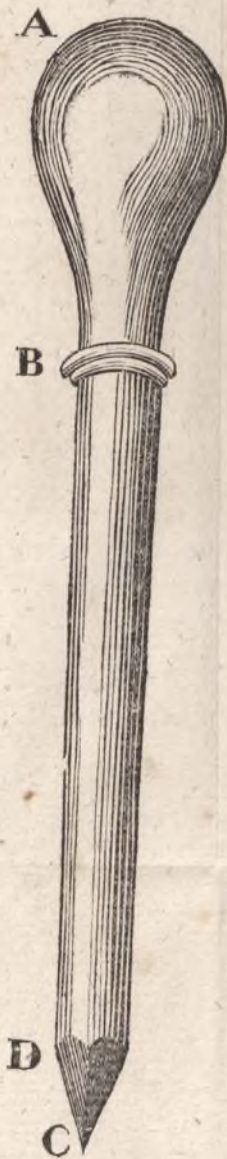
Virna bilde.
Fig. I.



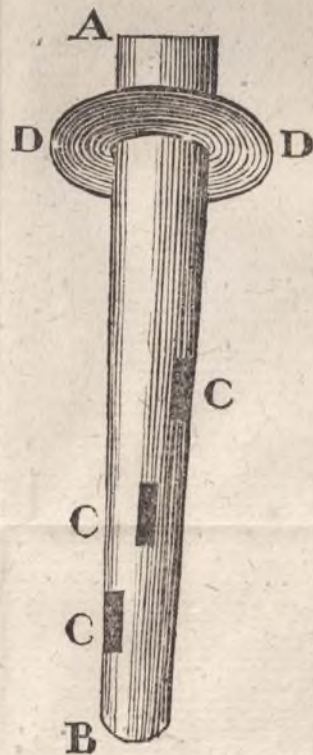
Dhtra bilde.
Fig. II.



Trefcha bilde.
Fig. III.



Zettorta bilde.
Fig. IV.



tumâ un weerendelu tullu dsillumâ eedreijehs,
fur linnî jeb pakuli tif dauos tohp aptihî, fa
kahrts pilnigi tanni truhbê eepasse. Schin tiffai
weerendelu tullu waijaga schaurakam buht ne kâ
paschai truhbei, pee C winnam waijaga appalam
buhî, lai winsch pîrmas bildes apjattu no C
lihdj D pilde.

Treschais rihks irr Trafahrâ, kas tohp ap-
rakstihîs treschâ un zettortâ bildê, Fig. III un
Fig. IV. Trescha bilde irr appalsch dsellons
ar trihskantigu gallu, no D lihdj C, trihs
astotu dalku no tulla plattu, patz dsellons irr
6 tullus garsch, no B lihdj D, wiss no tehrau-
da, wirsû irr appalsch rohziis, no A lihdj B, 3
tullus garsch no stîpra kohka taissihîs. Schis
tohp eebahîs tanni truhbê, kuru zettorta bilde
nosihme, schi tohp no missina taissita un ta wis-
sur pee dsellona zeeti peegull. No A lihdj B
winnaî waijag 6 tullus garrâi buht, tâ kâ tre-
schâ bildê no B lihdj D, lai gals no D lihdj C
ahrâ stahw. Tullu no eesahluma pee A irr appalsch
schkihwiis D — D un paschai truhbei A — B us
trin puffedim zaurumi, trihs zaurumi kâ CCC;
missinam ne waijaga beesakam buht kâ nascha
mugguram. Schis trafahrâ lohpan rohkas
plattumâ appalsch ziffas, widdû tanni baddu
bedrê,*) kâ winna tohp saukta, tohp eeliks un
eefihîs lihdj schkihwei D — D, pee jauna lohpa
ne tif dsilli, bet treschu jeb zettortu dalku ihfaki,
fo tâ padarra, fa appalsch schkihwes drahm

*) Hungerlücke, Hungergrube.

stien. Kad winsch tâ eefihîs, tad dsellonu is-
well, un trubbi leef fahdas padru slundas lohpa
wehdera palist, lai nejaufi twaifi isect, ne ween
zaur appalsch, bet arri zaur fahna zaurumeem;
fad arri no eebena fas isnahî, jeb trubbi pilda,
tâ twaifha ne warr isect, tad ar fahdu kohzinu
waijaga stahbroht, tad winnu schurp in turp
well. Kad un pehy bivi slundahm truhbe is-
willta, tad paprehtsch lohpu magfeuhî aplahrt
wanha un pehy te weetu, fur trubbe bij eebahîta,
ar abtend, jeb alfa ar brandweihnu jaufu no ka-
tra pult, magga; tad (prohti lohps tâ maggahîs,
) tohp rihb, rihbtrah beemas darrihîs, tad lohps
weend jeb bivi webdias weflets buhs. Kad
lohps gullus tohp ar trafahru burts, tad waijaga
pallafahjad saject, lai winsch ne speert un tâ
rew pascham stahbi darrahs. — Wehl daschas
beemas pehy tam lohpan ne neeka zittu buhs ehst
buhî, fâ labbu saufu seenu in miltu = dschreenu,
bet allahdin majas dahwanâs, kamehr sawahri-
shanas spehti aikal spirgti tappuschî un wairs
prehtsch aospundota wehdera un uspuhschanahm
ne brihst baubitees.

Wu rumastun no paschahm slinnibahm, pa-
prehtsch abrigahm, tad eefschligahm, un pehdi-
gi no slinnibahm, kas lihp, jeb sehrgahm.

I.

No gohwju-lohpu ahrigahm flim-
mibahm.

S. 15.

No schebbeefnehm, jeb swamina, tellu muttes.

Schebbeefnes irr mast pumpumi us mehli jeb
finafri, kad tee tellam irr, tad winsch ne warr
sifst. Ra schi flimmiba dseedinajama, to jau
eefahkuma efimu fazzijis, bet schein wehl weenreis
fazzifchu: Mutte ifdeenas masgajama ar schahm
fahlehm. Nennn puff stohpu ettifa, eemari kar-
rohti meddus un puff lohthi, jeb masu kohla kar-
rohti pilnu, smalki fabersta alluhna. Kad tad
wehl ne subd, tad ja nennn astotu dalku no lohthes,
jeb schuhjambu grebsenu pilnu, dseltenu fahlu *)
un wehl weenreis til dauds balstu magnesiu; jeb
dawi tassés uhdens ar puffkarrohti meddus un
schuhjambu grebsenu pilnu balstu melsuma **) fahlu
tohp sajaktras un ar to mutte dawi jeb trihs reis
par deenu masgata.

S. 16.

No sohbeem, kas walkam tappuschy.

Pee peeauguscheem lohpeem daschreis sohbi
tohp walkam. Kad lohps ne grihb ehst, tad wai-

*) Rhabarber.

**) Weisser Vitriol.

jaja papreefsch pehz sohbeem flattitees, bet ne
pehz preefschsohbeem, tee jau ta weenimehr wis-
sai zeeti naw, bet pehz dsferroffleem, irr schee wal-
lam, tad nennn dawi lohthes, jeb karrohti pilnu
alluhna, us to lej trihs lohthes, jeb dawi karrohthes
pilnas, ubdens (jo ubdens weeglas ne ka alluhns,
taphz ne buhs brubitees, ka tas pee mehra wai-
ral lotaifa, tas wehl pee zittahm leetahm geld un
tabehl schein jau weenimehr) un tad tas sagahjis
tab tohp tschetras lohthes, jeb karrohthe, meddus
eetista, un ar schahm fahlehm sinaggenes swai-
bitas, tab sohbi affal zeeti tapd.

S. 17.

No jehlas mehles.

Daschreis lohpan, kad winsch meeschus jeb
ausas jeb meeschu pelles ehd, mehle tohp jehla,
jo tahds ehdam, aff buhdams mehli zauri
berich. Kad tas notizzis, tad papreefsch wifsa
nessaidriba no muttes ja isnennn, un tad jehlu
weetu ja swaida ar fahlehm no dawi karrohthehm
ettifa ar karrohti meddus ifdeenas diwreis; jeb
arri nennn weenu puffi tauku, ohtru puffi med-
bus, un swaidi ar to. Kamehr mehle naw wes-
sela, ja dohb mihkstu barribu.

S. 18.

No azzu flimmibahm.

Kad azzu flimmibas no eelschliga fahrstuma
nahf, jeb azu laisl, tad wiima farkana, affi-
naina, assaras tell, daudsreis arri pumpusi un

lohyß wiinnu zeefu turra. Kad tas no eefschfigas flimmibas nahf, tad scho flimmibu ja dseedina, tad arri azß buhs weffela. Kad no ahrenes, woi zaur gruhfchanu, jeb kad kas eekrittis, tad wiinnu papreefch ja flaidro zaur to, ka remdenu uhdenu eeflazzina. Irr kas eekrittis, tad warr az-zuwahku no azzu dsirmuma pazelt, bet lohti ap-dohmigi, un isnemt, kas eekrittis: irr kaistums schihs flimmibas waina, tad warr ar prischu uhdenu un fuhkalahin masgaht, jeb kad flimmiba leclafa, tad us to puffi, fur flimma azß, no kaf-la affins dsihfles 2 mahrzinus affins leek zaur ahderi tezzeht, un ikdeenas us wirfaju azzu plak-siinu leek falna resnumu blihwittes swaidamas sahles ar kamparu, fo apteekes dabbu, ja ir tad wehl ne tohy weffela, tad laischamas sahles ja dohd, 4 lohres, (4 farrohtes pilnas). Zalappa-falnes ar puss lohti, jeb puss ohtru farrohti seaneslappahin un puss lohti, jeb puss behrna-farrohti pilnu, fataisita wihna alimna, fo wis-fu apteekes dabbu.

Kad ahda preefch azzi pahrwilfufees, tad tahs paschas blihwittes swaidamas sahles ar kamparu ja dohd, jeb 2 lohres, tas irr, farrohti pilnu Kandel-sukkura, fo apteekes dabbu, ar puss lohti fataisitas tutias jeb galmeijes, fo apteekes dabbu, un magkeniht no baltahin melluma sahlehm ar rik pat dauds dedsinata aluhna. Schahs lectas utin finalki tohy faber-stas un zaur spalwu azzi eepuhstas, diwreis par deenu gabbals no sirna leclumna. Kad fo pee laika ne darra, tad pehz waina pahr leela tohy un

tad waijaga greeft, kas ta noteef. Wehdas gar-rusihdesdeegu abdatä eewelf un ar fo durf zaur to baltu abdu, kas pahr azzi wilfufees, bet ta, ka paschu azzi ne aisteef; tad sihdes deega abbus gallus fanemm, abdu uswelf un ar affahin, teewahm schlehrehm wissaplahrt nogreefch; un pehz to azzi, kas ta pahrwilfta bij, kahdas deenas tscheiras, pezas weenu pehz ohtru flazzina ar ubdeni, turra swinna-sukkurs fo apteekes Weizuffer *) sauß, isuffis. Til ilgi, ka wehl kaistums azzi, ne drihft greeft, bet tas arri waira ne mehß buht, tad jau resna ahda pahr azzi pahrwilfufees.

§. 19.

No nogrubsteem raggeem.

Kad lohyß raggu nogrubdees, tad limu-sehflu elji ar darwu usswaida un wahti labbi ap-seen, lai no Deewa puffes muschas ne peekluhst, no ta lohyß warr sprahgt. Kad sinadsenes wehl pee galwas palikfufchas, tad ahdas maffku schuhj, eefch ta eefswaida schahs sahles, wiinnu ta pahr sinadsenehm pahrwelf un labbi zeeti pee galwas peetaisa.

§. 20.

No ausu flimmibahm.

Kad lohyß ausi pee feenas jeb zittur berse, tad winsch to ar kahju kassa, galwu dauds kratra jeb us weenu puffi turr: tad jeb kas eefch ausi

*) Weid Weizukkurs gan salds ta zits zukkurs, bet eefschä nemts nahwigs; lai tadehl behrni to roh-tä ne dabbu.

eekrittis, jeb tahrpi, jeb augoni eekschâ irr. Wiss pirnak nu ja ismekle, kahda ta waina irr; kad nekkaidribu atrohn, tad ta isnemunama un aufß skaidrojama; kad ne neeka ne reds, tad rendenu uhdeni eeleij un wiss, kas tiffai eekschâ irr, laukâ nahks. Irr tahrpi jeb zitti kahdi kuffaini eekschâ, tad winnus ar masu fohzinu iskassa, un ildeenâs to weetu, fur jehla tappusi, ar terpen-tin-elji jeb buhin-elji swaida, no ka ne ween tahrpi, kas wehl atlikkaschi, mirst, bet arri wahtis tohp djeedinatas. Kad aufß jau wesse-la, tad winnu ar rendenu uhdeni ismasga, lai wiffas nekkaidribas suhd.

Kad augoni bet ne leeli pumpumi eeksch aufß, tad winnu tihri ar fohku, kas ar pakuleem ap-tihts, un pehz ifdeenâs ar terpen-tin-elji slazzina. Wet kad leeli pumpumi, tad nemn linnu sehflu elji ar sapranu, eemebrz eeksch ta swammi, un to eebahich tanni slinna aufß. Kad tas wehl narw gau, tad swammi eemebrz eeksch siltu peenu, kas ar linnusehlahim wahrihts. Kad nu pumpums mihts tohp, tad winnu ar assu nasi miht-stakâ weeta usgreesch un puëschus ispsesch. Irr tâ nekkaidribas isnemtas, tad atkal eeleef tahdu paschu mehrzetu swammi un kad wairs nefahdi puëschî narw, tad wahti ifdeenâs apswaida ar spahwi, eeksch terpen-tin-elji mehrzetu.

§. 21.

No kalla pumpuma jeb tuhuma rihtle.

Peë schihs slinnibas lohpi tohp nostummu-schi, eefahkunnâ mas, pehz ne neeka ne ehd, grub-

â atpuhschahs, krahz jo ilgaki jo stipraki, purns karkis un faufs, pee kalla un rihtles pumpums manna, kas stipri fahp, kad winnus speesch; kad lohps dserr, tad uhdens zaur nah-tim atkal istell, firds stipri un ahtri lezz. Kad to manna, tad 2 mahzynus assum no kalla ah-beres ja laisch un no schwam tuhda! sakkamahn sablesim il zettortu slundu karrohti pilnu ar masu fohzinu us mehli swaida un galwn us augschu turr, kamebr sables norihj; 8 lohtes, jeb 4 karrohtes, salpetera, 12 lohtes, jeb 6 karrohtes, glau-bera-sable, un wiss labbi faberits un ar puff mahzynu meddus samaishts. Kalla pumpumu hawres par beenu pamasinam ja berse ar tahdu elji, kas taifita no weerendeles lohtes, jeb divi schubjancem grebsencem, lampara par puhveri faberita un us to 6 lohtes, tas irr, 4 karrohtes lin-nusehflu-eljes usleetas. Kad wehl allaschin lohps krahz, tad treschâ deenâ atkal ahderes ja laisch. Wrihb lohps fo dsert, tad winnam zittu ne fo ne buhs doht, lâ rudju miltus eeksch uhdens, pee ta arri magkeniht salpetera un meddus warr peelift. Etallam wajjaga mehreni siltam buht, slinnu lohpu wajjaga sukkoht un winnam wil-taimu dekki par kallu list, jo aukstums gauschi stahbe.

Vohpam arri warr flisteeri doht: tad nowah-va 3 lohtes (puff obtru karrohtes) salpetera ar 4 sawahim meeschu, schis uhdens tohp islahits un tad ar 1 lohti tabaku wahrihts, atkal zaur-fahls un tâ eeksch flisteeres-sprizzi siltis eeleets; ta garra pibpite, flisteeres sprizzes gallâ, loh-

pam pakkalâ tohy eebahsta, un tad ar to rohyi speests, zaur fo samaisihts uhdens, fas eelschâ, lohpam wehderi nahf. Kaslu warr isprizzeht ar peenu, fur eelects fohrtels uhdens, fas ar farrohti faspeestu linnu-sehflahm papreekschwarihts un zaurfahsts tappis. Lohpam arri kaslu warr swaidiht ar 3 lohtes (2 farrohtes) buhmeljes un puss lohti (masu behrna farrohti) salmiak-spiritus, *) fo apteekës dabbu, fur wimmu, kad scho wahrdu ne saprastu, ar to wahrdu salmiakgeist ja prassa.

§. 22.

No pletschâ klibboschanas.

Pletschâ arri lohpi klibbi tohy, gohwis retti, bet wehrschî, fas wesunus well, warrak, tad wiinni slunmas pusses lahju, prohti preekschlahju, ne warr tâ zelt un issteep, lâ ohtru, bet wimmu allaschin pakkal well. Kad tas rohnahs, tad ne waijaga gaidiht, bet tuhda lin par paligu nahft, un plezzu, pawissam appakschâ, lihbs preekschâ pee kruhtim, ja masga ar buhmelji un kampara-spiritu, **) fo apteekës dabbu, un warr kampara-geist prassihft. Pehz neddelas to wairs ne darra, un kad naw labbaks tappis un ne tohy, tad pehz pahru deenahm atkal eefahf, un kad arri tad labbi ne tohy, tad nemm

*) Salmiakgeist.

**) Kampfergeist.

4 lohtes (4 farrohtes) linnu-sehflu-elji, lohti jeb farrohti, besdeligu elji, fo apteekës Schwalebenehl fauz, tribs weerendelu lohti (masaku farrohti) afmina-elji *), 3 lohtes (3 farrohtes) serpentinelji, til pat dauds spif-elji **), lohti (farrohti) diihflu-elji ***), til pat dauds fleenas-elji ****) un puss lohti melluma-sahlu jeb Bitriol-elji. To labbi eberje un lohpam ne leek strahdabt, tad pateeki weffels taps.

§. 23.

No wehsites isgrohsschanas.

Jour sehsscham lohps wehsiti warr isgrohssiteed, fo no ta nomanna, fa lohps klibbo unpumpuns rahdahs, daschreis arri ta pusse, us kuru kauls isgrohssihts, aufstaka un ohtrâ dsittums rohnahs, kamehr wehl pumpuns naw pahr leels tappis. Kad kauli wehl wissai naw isgrohssiti, tad wiinnus ja swaida ar buhm-elji un kampara-spiritu, jeb ar 2 mahrzineem, tas irr, gan drihf tribs fohrteleem, uhdens, kurrâ 3 lohtes (3 farrohtes) kampara-spiritus un 6 lohtes fwinnasullas *) fo apteekës Gullarta sullas fauz, eejauf-tas. — Kad kauls wissai isgrohssihts, tad wiinnu waijaga eegrohssiht: weens zilweks augscham turr, ohtrâ appakschâ well un treschais, fas to saproht, jour to, fa winsch slinnâ weetâ speesch, wehsiti atkal eegrohssa.

*) Steinbl. *) Spifbl. *) Nervenbl. *) Regenwurml. *) Dleyextrakt.

S. 24.

No nagga fadausfchanas.

Wehrschi, kas pee darba bruhketi, us zee-
teem zetteem naggus mehds fadausitees, appafsch
naggeem kahrstums rohnahs, lohps klibbo, nags
karsis un pumpis, un kad winnu speesch, tad
lohps kahju farauj. Tad waijaga ar assu nasi
no augfchas us appafschu tik dsilli diwi, treijas
weetas eegreest, kamehr affins teff, un tad lup-
pati ar mahlu, prischeem gohroju fuhdeem un
ettiki usfeet: un allaschin ar ettiki slazzinagt. Kad
nags jau wallam tohp, tad winsch nogreeschams,
un tad terpentin-elji eeleij un pakulus usfeen.
Kad jau leeka galta raddusees, tad waijaga us-
pilleht pussas affas uhdeni plahnaku darritu
Scheidewasser, so apteelës dabbu, kas leeku
gallu noehd. Tahdam slinnam lohpan pawis-
sam waijaga mihlslas ziffas palaisht, un win-
nu ilgi stalli turreht, lai zaur dusseschanu kahja
pilmigi weffela tohp.

S. 25.

No ta, la wehsites pumpst un jehlas tohp. *)

Daschreis arri wehsites pumpst un jehlas tohp,
tas nahf no neskaidribas, kurrâ lohpi jeb stahw
jeb eet. Kad schi slinniba, no dascheem arri
spattis jeb spreija, jeb arri streijas faukta, loh-
pam irr, tad slinna weeta ar skaidru uhdeni irr

*) Maucke.

masqajama, ar limu-sehflu-elji jeb taukeemfwoaida-
ma un ar nahtru drabnu apfeenama: jeb winnus
masqa ar tahm sahlehni, kurras pee wehsites is-
grohschanas essam mahyschi taishht S. 23 lapp-
pâ 45 prett gallu. Pawissam tahdu lohpu ne
brihest slappund un neskaidribâ palifr.

S. 26.

Kad lohps affas leetas kahju fadausfchs.

Wissas leetas lohpi daudskahrt eeminn; glah-
su-gobbalt, naglas, aiti afwini, ehrlschki ee-
speendabâ zaur naggeem eelsh kahjas un ta lohps
tohp flibe. To arri warr bjeedeht, kad no
kahjas iswell, so lohps eeminnes un tad taukus
jeb terpentin-elji eeleij, jeb arri brandwihnu un
tad pakuli tohp apfeeti. Kad ta affa leeta. kas
scho stahdi darra, pahr dauds dsilli eespedusees,
tad arri no pascha nagga kas ja nogreesch, lai tik-
lai warr peecluht. Kad puëschns manna, tad
waijaga ta eegreest, kâ es S. 24. lappâ 64 pee
nagga fadausfchanas esnu fazzijis, un tad tâ-
patt tohp terpentin-elje eeleeta. Tahdam loh-
pam arri skaidras ziffas waijadfigas. Tas patz
irr darrams, kad naggi sahlf sprahgt, kur ne
ween elje un tauki, bet wiss wairaf rohnu-tauki
gelbigi.

S. 27.

Kad naggi zaur augoneem wallam tohp.

Wehl zitta kahju slinniba irr, kad naggôs
tabbi augoni rohnahs, la paschi naggi wallam

tohp. Tahdi pumpumi ne ween naggu starpä rohnahs. bet arri augschâ us paschu frohni. Daudsreis wiffas tschetras kahjas weenâ reis flimmas, bet zittu reis arri tiffai weena jeb diwi; dâschreis arri schi flimniba, kâ fehrga, pee kahda gamibas pulka, un farweenota ar zitu fehr:gu, ka muné puëfchi, kâ augonini rohnahs. Kad tiffai ahtri lohpus dseebina, tad n:laine ne taps leela, ifdeenâs lohpus uppè ja dsenn, un tur ja leef kahdu brihdi stahweht, jeb ja to ne warr, daudsreis ar prifchu uhdeni leet. Kad tas narw gam, tad mahlus ar uhdeni un etfiki us kahju seen kahdâ luppata un pehz schim weenu-mehr ar uhdeni un etfiki slazzina: jeb lohti mellrma sahlu, tif pat dauds alluh:ia un puss tif dauds fallas ruhfes, fo arri Grinspahn sanz, ar mahrzinu (labbu leelu kohrteli) uhdenâ wahra, to flimma weeta uslei, pakulus usleef un ar drahn-peeseen. Irr jau kahds gabbals nopuis, tad tas, bet ne aplam, ja nogreesch un tapatt kahja dseebinajama.

§. 28.

No pakkalas fehrgas.

Pakkalas fehrga irr augoni eefsch ahdas ab-bâs pussès no muggur kaula. Tee no wehrschu spahreem zellahs, kas sawus pautus tur eefschâ leef; kad nu tee tahrpini no scheem dsihwi tohp un aug, tad winni lohpeem fahpes darra un pehz ahdu zauri durr un isfreij. Scheit ne neefa zutu ne warr darriht, kâ tahdu augonu us-

greesch ar affu nasi un to jaumu tahrpu ar ihfschli un garraju ispspeest un tad pahru lahstes terpen-tin-eljes eepilleht, jeb arri swaidiht ar darwu in fauleem, jo no wiffa ta sbeee tahrpi jau mirst, un zitti sawus pautus tur eefschâ wairs ne leef. — Scho flimnibu gan fehr:gu essam faul-fuschli, bet tapeh; ne wajaga dohmaht, ka winna lihp, tahda winna narw wiff.

§. 29.

No pumpumeem.

Pumpumi, augoni, truunni, tufhumi nahf no ta, ka affus sabeesis un wairs ne teff tammis tumafas dsihles, kâ wajad:etu. Kad pumpumi fitti un abda pahr winneem isfcepta un zeeta, tad winni no ahrenes zaur sitemu jeb gruhdeni nahf, un irr masgajami ar aufstu uhdeni, un tad brandwihns ar seepehm irr lehnam usrihwe-jams trihs, tschetrreis par deenu.

Irr ta waina eefschfiga, tad dseebinaschana grubtata. To manna, kad augons aufstis un dsillums paleef, fur ar pirlstu eespeesch. Scheit narrizes jawellwoipee fruhtrihm, kad waina preef-schâ irr, woi pakkalas zistâ, kad winna pee pakkalahjas. Tur klast arri flimma weeta tohp trihoreis par deenu masgata ar tahdu uhdeni, fur us 4 slohpeem tohp wahritas 3 fawjas kummelu, un tif pat dauds falku seenu *) un pehtera sahles **) (fo arri faules swezzi, jeb dewinu wihru

*) Râsepappel, (malva rotundifolia L.) **) Well-fraut, verbascum thapsus L.)

speshu sauz). Kad ir tad wehl ne tohp labbaki, tad ja gabda, lai pumpumi eesahf stru:teht, ka labbad filtus apfren farwahritus rudju miltus ar fweestu, linu-fehlu-elji, fa:peestas linu-feh-las, jeb wehl labbaki: 4 lohies (4 karrohtes) pikka, tif pat dauds seepju in puss tif dauds med-dus tohp ar labbu karrohti pilnu rudju-miltu us lehuu ugguni wahritas, us luypatu swa:ditas, un tad us flimnu weetu uskiftas, ikdeenas ween-reij, famehr augons mihts tohp, tad wiinu ar zirriti ¹⁾ jeb puzznati pahrgreesch, lai stru-tas un puetschi warr iste:zeht. Pee pirmpeena gohwihm daudskahrt pumpumi rohnahs, woi no tahm wainahm, kurras jau minnejufchi, jeb no ta, ka labbi ne flauz, jeb ka telfch pee sihschanas stipri speesch un peens tesimeni atleef: tad tesimens irr zeets, pumpis, pumes eelscha, un gohws pee slaukschanas tahdas sahpes manna, ka ne gribb lirt slaukies, bet tomehr ja flauz ikdeenas trihsreis, jo bes ta flimniba wehl dauds jo leela tohp. Scheit tesimeni lehni waijaga swaidiht ar 4 lohtehlm, jeb 4 karrohtehlm, Altheesalve ²⁾ un tif pat dauds lohsheres-elji; jeb apnessli uslee-kami no lehrnu peena jeb arri prifcha falda peena, kur eelscha pee lehuu ugguni kassa gree-schu-jeepes, prohti: drahnas scheit tohp eemehr-zetas un par deenu tshetr lihds feschreis pee tes-mena peeseetas.

Irr zittur leela wahts un ta usgreesa tap-

¹⁾ Langette. ²⁾ Altheesalbe.

pusi, tad ja eebahsch gabbalu speelka, famehrwairs nelahdas struttas ne nahf, kadehl arri appakscha ja greech, lai struttas labbi warr iste:zeht, kad wairs ne nahf, tad scho weetu lehnam ar tau-keem, terpenin-elji, jalka jeb sohfes taukeem a swa:d. Labbi siltu tahdu lohpu ja turr, ta-pehz labbas zittas ja palaufa.

§. 30.

Wo wahtim.

Wahtis mehds no grubdeeneem nahft, jeb no sitteeneem, jeb no zittas eewainoschanas pee lehtschanas, tezeschanas ic. Tahs irr maiga-jamas ar brancwihnu jeb ettisi un plahfters usleekans no puss darwas un puss tauka. dauds-kahrt arri swaidischana ar meddus jau gan, bet tomehr, lai kukkaini ne pee-eet, ar darwu pa-preesch wainigu weetu ja flazzina. Pee tesini-neem daudsfrej wahtis rohnahs, un ka kahds kaschlis peemettahs: tad ja sinehre ar taukeem, prifchu fweestu, blihwites un a:tees swaidamahm sahlehm: pawissam ne buhs peenu tesimeni palirt, bet katurreisi skaidri isflaukt.

Kad pee leelahm wahtim dauds affinu tell, tad sirnakslus jeb degli ja usleef, jeb puhpeda ³⁾ putteflus. Kad kohka gabbalu jeb skabargu at-rohu, tad wiss pirmal to ja iswelk, jo zittadi skah-be ne warr bfeedeht: irr wahts appala, tad wiina garrainissus, us augschu in us appalschuja us-greesch, jo bes ta wiina ne muhscham dshst.

³⁾ Bovist, (lycoperdon bovista L.)

Kad affins wairs ne teff, tad wahti masga ar brandwihnu jeb ettiki, un swaidamas sables tohp taiftas no smalki faberstas saltas ruhfes ¹⁾, mastiks-swekka ²⁾, wihrafa, altheesahlehm, pehpelu sahlehm, lohšberes-elji un terpentiu-elji, no katra 2 lohstes, jeb 2 karrohres, schahs tohp us pakuleem listas un ta usseetas. Kad puēschi un struttas paschas labbi ne isteff, tad wahtis wairaf irr usgreeschamas, jo kad wehl struttas eekschā, tad ne warr dsiht. Irr leeka galla, tad ja usberer smalki fabersta alluhna, jeb dedsinatu kurpju dibbena-abdu jeb ne dsiffinatu, dsihwu, kalki. — Dajchreis lohps obtram lohpan wehderu usplehsch, ka kungis iskriht: tas palehnam fawā weetā atleekams un tad ahda un galla ar leclu addatu in stipru deegu tā ja fashuhj, ka farnus ne tohp aistitas, un galla un ahde abbas pussēs labbi lohpa passe, kapeh3 arri katrs duhreens ihpaschi darrams, tā ka abdata ittin pretti iseet tai weetai, kurrā winna eegahjust, tad deegs tohp saseets, lai winnu, kad lohps wesfels tappis, warr labbi bes aistischanas iswilft. Tāpatt ik tullus duhreenu ja taifa. Irr tas notizzis, tad lohpu pamasam stalli eewedd un winnam ne neeku zittu ne dohd ehst, ka miltu-dsehreenu. Slimma weeta irr daudsfreis ar aufstu uhdeni masgajama, un aufstas, flapjas drahnas usleekamas, jo gaissam ne waijaga peetapt, wehl dauds masaki pihschleecem un neskaidribahm.

¹⁾ Grünspan. ²⁾ Mastixgummi.

Tabdu lohpu tā ja seen, ka winsch ne warr berseetes, un skahdu darritees tanni slinnā weeta.

§. 31.

No nelabba peena.

Kad peens sarkans tohp, tas irr affins peena starpā rohnahs, tad tai gohwi, kas tahdu peenu dohd, pee wehdera ahberes ja laisch, un winnu prahiti un ar apbohnu ja slauz, tā ka tesininus ne weil, bet tiffai pamasinam speesch. Scheit arri tas labbi duhs, ka apfahrt tesineni ar brandwihni slaxinatu drabnu leet. Ja ir tad wehl peens sarkanus paleet, tad wehl weenreis ahberes ja laisch, un gohwi ja dohd sauju sabs ar miltu dsehreena, jeb puss karrohti alpectera ar medbus, ikdeenas weenreis. Kad arri struttas nahf, tad loyp ja farga, ka ne fasaldejahs un tesineni labbi sauju ja turra. Ka tahdu nelabou peenu ne duhs bruhleht, tas jau bes tam saproh-tams.

Eils peens ne rahdahs pee slaufschanas, bet spannds, kad jau frehjuns nostahjees, tad brihscham peens jeb wiffai sils, jeb silli traipefli eesch ta rohnahs. Tas zekahs wiff wairaf no nelabba ehama. Kad to atrohn, tad katras gohws peens ihpaschi ja glabba lai jinatu, no lahbas tas nahf. Slimmai ja dohd ik rihtus 4 loh-tes, tas irr 2 karrohres, Glaubera-sahls, jeb kad tas truhst, wehl weenreis til daudj sabs ar to ehdeenu wabra jeb ledda-na sabs ar miltu-uhdeni, peh3 ka winnai waijaga sandu nedstreu-

schai stahweht, tad tiffai warr doht dsert. Pehz trin jeb tschetrahin deenahin tà lohys wessels buhs. Winnam arri warr ifdeenas farrohti gruhstu kimmenu, fo arri zitti fehremeles sanz, eeksch puss stohpu uhdens doht, un ittin labbu ehdeenu, pee ka peens ne taps siis.

Daschreis arri peens suhd, woi no flimmibas, woi bes flimmibas, un tad waina irr jeb nelabs ehdeens, jeb ka gohws ne warr ehdeenu labbi kungai sawahriht. Tapehz labbaku ehdeenu, pawissam miltu dsehreenus, ja dohd; bet kad arri wehl tad peens ne rohnahs, tad gohwi trihs deenas, kad ta wehl ne fo naw ehdufi, ja dohd 8 lohtes, tas irr, 4 farrohtes Glaubera-sahls, un pehz tam diwi neddelas dsehreenu no 12 lohtes, jeb kohrteli, faberstas ohsolu misas, til pat dauds kimmenu jeb fehremelu, un puss mahzimu wilkasohbina *) salnes ar 12 stohpeem uhdens jauktas un no ta ifdeenas puss stohpi. Arri no ta peens suhd, ka kahda gohws jeb pahr dauds, jeb pahr mas, wehrschds eet, un tà allaschin wezz peena paleef, pehdigas ne buht ne tohp aplakstitas, un pirmajas pahr dauds, if mehneschus. Kad gohws pahr dauds wehrschds eet, tad kaunums daudsreis ar aufstu uhdeni ja masga; un ja winnai pahr dauds affins, tad ahderes tohp laiftas un laischamas sahles no Glaubera-sahls un ne til brohdigs ehdeens dohts. — Kad gohws ne gribb wehrschds eet, tad winnai pawissam labbaku ehdeenu ja dohd un tur flahst wehl warr eedoht

*) Enzian, (*Gentiana lutea* L.)

semmes-puppas *) un marnahlas **), fo arri daschi ferrajamas jeb lihpanas sahles sanz. Kad schahs leetas ne neeka ne lihds, un gohws paleef, kahda bijust; tad winnu buhs isbrahfeht un kaut, jo tahda ne warr peena gohws palift.

§. 32.

No tahrpeem.

Kahrpi diwejadi, sausi un flapji, tee pirmi lehti suhd, winnus ar stipru deegu pee salnes dikti apseen, tad winni nokaisst un nofriht. Bet flapji grubraki dseedinahst, winni isaug lihds balloscha panta leeluma, irr affinaini un appalsch abbes ar gallu faaugusch: tohs ar assu naji flaidri ja isgreesch un tad kwehlainu dshli ja peeleef, irr pehz misa nofrittusi, tad ne dshsiu jeb dshrou kalki usberer, kanehr wahts pilnigi wessela. Kad winni pee jeb kahda panta jeb lohzefta augusch, tad labbi wehrâ ja nemmahs, ka paschas lohzeftu faites jeb dshsles ne aist.ek ar naji.

§. 33.

No tahrpa eeksch astes.

Schi flimmiba arri tohp saukta: Wilks; augoni appalschâ eeksch astes, kas ne ween ahdu zaur ehd, bet arri kaulus sagrahb. Winni zelahs no nestaidribas un flapjuma; kad lohpan

*) Taubenropf, (*cucubalus behen* L.) **) Klee-
kraut, (*galium aparine* L.)

if diwi nebbelas masga affi woi ar aufstü, woi ar siltu uhdeni, un lohps ne stahw nestaidribä: tad schi flimmiba ne raiffees. Kad flimmiba jau peemettusees, tad asii ja masga ar kalka uhdeni, jeb tee matti, kas appafsch astes, irr nogreeschami, u. tad ar fahs uhdeni flimma weeta masgajama un daudsreis par deenu apfaisama ar fade-dünatu un par pulweri faberiu sohles-ahdu, pee ka aste ar schnohriti jeb auflinu us augschu feen. Kad puësch i jau tif tabli ehdufchi, ka leeka galla rohnahs, un eefschajee fauli jau redsami: tad wiff astes gabbals, kas no flimmibas sagrahbtis ar affu naji nogreeschams, un tas gals, kas atleef, wahts weeta täpatt ar karstu dielhi ja d,eesdina, ka jau estam fa zijusch. Kad assinis ne warr twehrt, tad appafsä, fur gabbals nozirfts, deegu labbi stipri ja apfeen, tad winnu gan twehrs: pehz diwi deenahm schis deegs nonem-mams, lai aikal assinis warr arri schinni lohzeckli tezzeht.

S. 34.

No uttu sehrgas.

Ne retti schi flimmiba pee lohpeem, pawissam pirmä un ohträ gaddä rohnahs. Bruhnainas un mellainas uttes pulkös eemettahs tannis kuplös mattös, kas us galwu, apfahrt raggeem un paktat aufihm, pee kalka un pee muggur-faula, un tur eefschä ehd un usturrah no lohpu meefas. Kad winnu dauds irr, tad winni lohpu nonihzina, kaut tas arri wehl jo ehdeligs bijis: matti nejaufi

us augschu zellahs un ischrift, jo lohps tannis weetas, fur uttes tupp, fassahs un bersehahs. Schi flimmiba zellahs, tad lohpus nestaidrus turr, ne sukko, ne noslauka, kad kas no ehdeena jeb ziffahm usrittis: ja nu pee ta wehl ne dohd labbi ehst, tad jo wairaf uttes pahrneim un no weena lohpa us ohtra eet. Wiff labbaka dseedi-naschana irr, ka labbi tibri un dohd ehst. Bet to-mehr arri tad, pawissam pee telkeem, dafchreis schee nejaufi kuffaimi rohnahs. Ja nu tahs rah-bahs, tad tahs weetas, furras winnas irr, ar siltu sabbijumu jeb sablaqu, fo us fuffelkeem leij, ja iserich: jeb mella tabaku wabra jeb arri wai-merapud¹⁾, furras arri waiwarimus fauz, un ar to uhdeni no ta ifdeenas diwreis tahs weetas maiga, fur uttes usturrah: arri dsuggues-graudi ler pee ta lohti labbi, tohs sagrahisch par finalfu pulweri un tä eeberr. Pawissam labbas irr dsih-wa-subraba swaidamas sahles²⁾, furras ar salma-luschki eetrim. Ohträ deenä winnas ar siltu uhdeni un seepehm ja ismaiga: irr wehl uttes atillkuschas, tad pehz pahru deenahm to paschu aikal eefwaida, tikkai no Deewa puffes ne pahr beesu, ka tas, kas nahwigs pee schahm sah-lehm, lohpan ne ee-eet meefä, jeb ka winsch to ne warr islaifst. — Kad tad jo prohjam lohpus tikkai staidrus turr un sukko, tad swabbadi no schibis flimmibas buhs.

¹⁾ Porsh, (lodum palustre L.) ²⁾ Quecksilber-salze.

Melabbais kaschis, naife, framma, kraupa
irr maggi augoni us ahdas, kurräs dauds mag-
gas neredsamas sinadsites, (kascha = sinadsites
jeb sinadsischi faukti) kas tur eekschä dsihwo un
ehd un pautus dehj. Schi slimmiba arri no ne-
skaidribas, no nejauka, sap-ijscha ehdeena, no
badda zekahs. Gefahumä matti us augschu zel-
damees pretti sishwejahs, dauds isfriht tä, ka
pee fakla, muggur=kaula un tesinena dauds wec-
tas ittin plikkas tohp, un scheitan schee augoni
rahbahs, wairak fauti ne kà slappi, assi un kà
miltus isfkattahs; us to weetu slimmais lohps
dauds kassahs. Tahds lohps tuhdaun no zitteem
atschfirams, un ihpaschä stalli leekams, lai
wansch ne buht ar zitteem ne fateel; jo schi slim-
miba nejauki lih, sapehz tohdu lohpu arri ne
drihkt gannös dsiht, jo tad wissi lohpi kraupi
dabbutu.

Slimnam lohpan wiss wairak ja dohd lai-
schamas sahles: 2 lohtes, jeb 2 karrohres, aloës,
fo apteekës dabbu, ar magkeniht sahs, kas
eeksch uhdeni iskuffusi. Pehz pahru deenahm
famaifa puss mahrzimu sehra=seedus *), kas dsel-
tens pulveris no sehra zehlees, ar 4 lohphem, tas
irr, 2 karrohphem salpetera, us to magkeniht
prisha uhdens leij, un no ta rihtös un wakkarös

*) Schwefelblumen.

lohpan karrohfti pilnu dohd. Pee tr flabt slim-
mu lohpu ja magga ar schahm sahleh n, kas ka-
tru reisi papreetsch tohp silbitas: 8 lohtes, jeb
4 karrohres, sehra tohp ar 4 lohphem, jeb 6
karrohphem, wehmelu eeksch 4 stohpeem uhdens
weerendeel stundu wahritas un pehz islahstas.

Dauds un labbu ehdamu tahdam lohpan ja
dohd un wiinu ja nemm wehrä, ka ne sa aldejahs
un slappuna ne slaw, zaur fo schi slimmiba
weht jo nifna tohp. Weht arri narrizi ja welf
un diwi nebbelas ja leel slawweht un tad weht
weentis tahs paschas sahles ja bruhle. — Tas
stalls, kurrä tahds lohps slawweja, lohti tihri-
jams, ne ween subdus skaidri ja isneimm, bet arri
wissu, kas tur eekschä no lohka ar sihwu sahr-
mu ja nomaisa un stalam ja leel wakkam palist,
lai wehisch zauri welfahs: täpatt arri rihti tihri-
jami, ja tee lohpi, kas slimmi, buhtu wehrsch,
kas pee darba tohp bruhketi; jo zittadi zaur scheem
sihteem slimmiba zitteem gaußchi lih.

II.

No gohwju = lohpu eeffchigahm flim-
mibahm.

S. 36.

No zaura wehdera.

Wehdera laischana, zaurlaischama waina irr ta, ka fuhdi wiffai plahni un mihshti, ka uhdeni, eet, kas jau patti flimmiba un ar zittahm flimmibahm daudfreiis faweenota. Kad winna pee fehr-gahm rohnahs, tad winnas irr bailigas, bet pee zittahm flimmibahm zauri wehders irr labba fihme, jo zaur to eeffchiga flimmiba tohp iswesta. Arri kad fchi flimmiba weena un naw ar zittu faweenota, kad lohps, ka mehds fazzih, pluhiti, tas daudfreiis rahda, ka patti dabba jau few gribb lihdsitees. Tapeh; ne wajaga to allasch tuhda lin apturreht, bet tam pretti zaur lehnahm laischamahm sahlehni par paligu nahkt, lai wiffas nekaidribas warretu iseer; schahs sahles irr: puff lohthe, magga karrohthe pilna, farihwetas dseltenu=sahles ar uhdeni trihsreiis par deenu, pee ta flakt ja dohd rendenu uhdeni ar meeschu mitteem. Kad zauri wehders ne paleek daudf deenas un lohpani spehks ne fuhd: tad nekahdas sahles naw dohdamas, tiffai labbaku ehdamu ja dohd un mihshtas ziffas ja pakaisa: ehdamam ne

wajaga fakkai sahlei buht, bet labbam fahsam seenam. Kad arri tad wehl ne tohp labbaks, tad wair diwreiis par deenu doht, kaira reiise lohiti, jeb 2 karrohthes, reitimu=fahnes *) smalki faberfias ar uhdeni: jeb karrohiti woi ohsolu fihlu, woi ohsolu=miiju, woi schahwetah mellenes **) eeffch brandwihna. Zauweem lohpeem no gadda jeb dawi gaddeem tiffai puffi ja dohd. Pee schahm sahlehni flakt wair arri ihdeenas wairaf ne ka weenreiis uhdeni doht, fur dselsh laidinahts jeb dsiffnabts.

Telleem daudfreiis fchi flimmiba mehds pee-eet, woi no peena, kas kumai flakhs tappis, jeb no safalbschamas, jeb no falka ehdamu. Par schahm diwi peehi, ahm wamam lohpu ja farga, un kad no pirmas flimmiba zehlfuees, tad tuhda in paliga ja nahkt. Teltan, kas wehl naw diwi neddelas we; s, ja dohd no rihta un wakkara diwi schuhjamus grebsenus pilnus woi dseltenu sahlu, jeb arriid an baltas magnesias: kas jau wezaks wehl weenreiis tif daudf dabba. Igi winnam ne buhs likt fihst, jeb kad winsch jau dsird hts tohp, daudf peena ne doht. Irr flimmiba no falkas barribas zeh ufes, tad ne ween tuhda lin, labbaku, fausu ehdamu ja dohd, bet tur flakt arri schahs sahles: puff lohiti, tas irr masu karrohiti, fassitas greefchu seepes, ar diwi schuhjameem grebseneem dseltenu=sahlehni un pautu dseltenu-

*) Tormentill, (tormentilla erecta L.) *) Hei-
belbeeren, (vaccinium myrtillus L.)

mu, us to buddelê puss mahrzimu, tas irr mag-
Feniht pahr puss kohrteli, silta uhdens leij, tam
stundu leef stahweht un tanni laikâ buddeli dauds-
reis labbi kratta. Schihs sahles tellam treijâs
dahwanâs weenâ deenâ tohp dohtas. Kad arri tad
ne stahjahs, tad to paschu dohd (bet masakâs dah-
wanâs) fo effam fazzijuschi pee leeleeem lohpeem,
jeb arri farrohti pilnu farkana bohlys, fo pehz
scho wahrdu apteekes dabbu.

S. 37.

No farnu graises.

Wehdera graise, farnu graise, farnu greefscha-
na zekahs no aisspundota wehdera jeb apstah-
jeem, jeb no stipras safalbeschanas: lohps, kam
schi slimmiba, zell mugguru us augschu un sawell
wehderu, ne grihb eht, pawissam kad sahpes us-
eet, kassa ar preekschahjam, sitt ar paffalkah-
jam pee semmes, nomettahs semmê, uslez atkal
ahtri, stattahs us wehderi, fur eekschâ dsird ruh-
zam, jo tahds lohps wehju ne warr islaist. Pee
schihs slimmibas no Deewa pusses naw tahdas sah-
les ja dohd, kas karstumu darra, pippuru, kaddeg-
gu jeb paeglu-ohgabrandwihnu, jo tad kaistums
un swehts ugguns eekschâs peemettahs un itin
ahtri lohpu nokauj. Papreeksch zeetus suhdus, kas
ne grihb iseet, ja isnemun ar rohku jeb farrohti,
fo papreeksch ar elji swaida, tad lohpan if puss
stundas, kamehr dsihslu fawillschana mittejahs
un suhdi paschi sahk iseet, remdenu flisteeri ja
leef no sawahrihtahm trin faujahm kummeles-

pullu tif pat dauds kaku-seeru, ar diwi stohpeem
uhdens, to iskahsch, diwi sanjas sahls peemett un
diwi farrohtes limu-elji.

Kad slimmiba wehl ne mittejahs, tad 2
mahrzimus jeb kohrteli affinu no kalla ahderes
laisch, un if diwi stundas scho flisteeri leef:
Selsch pussohtru mahrzineem, tas irr puss stoh-
pu, uhdens wahra 2 lohies (4 farrohtes) taba-
ku ihfu laiku, kad tas zauri laisis, tad lohiti fakaf-
siru seepju un sauju sahls peeteel un to leef iskust.
Labbi arri tas irr, fa mahlu piybu nemm ar peh-
da garru jibbuku, fo ar pakuleem aptinn, fa
wimch tif rehus, fa stipro ihfshlis, to lohpan
paffald eeksch tuppî eebahsch, ta fa ta piyva,
turrâ lehti dehsigs tabals eestappehts, zaur to
dwaschu, kas no lohpa wehdera isnahk, isfneh-
lejahs. Bet tas no Deewa pusses naw sialli dar-
rams, bet peedarbâ, jeb fur ugguns newarr skah-
bi darriht.

Kad slimmibas waina fatihtas farnas, fo
gan ne warr simmahi, bet tomehr nojehgt, kad
flisteeres ne neeka ne lihds: tad wesselu taufa
swezzi lohpan ta rihklê ja eebahsch, fa winna ne
salausch, kapehz galwi us augschu ja turr, un
pehz mutti zeetu, lai winna funqi ee-eetu: schi
zaurspeeschahs zaur sarnehm un ta fatihtas istinn
un pehz puss stundas atkal isnahk.

Tellam, kam schi slimmiba, ja dohd lohiti (far-
rohtinn) baltas magnesias un tif pat daudi d'elte-
nu-sahles, if diwi stundas, kamehr labbaki tohp.

Kad nu lohps wessels tappis, tad wimmam
ne kahdu zittu, fa mihtstu bariibu ja dohd, un

ne dauds weenâ reise, bet masas bahwanas, ka mehr tad pehz kahda laika atkal eesahk, kâ jau mehds weffelu, ohdereht.

§. 38.

No uspumschanas, kas no pahrleeku ehschanas nahk.

Schi flimmiba no saltas sahles pawissam no abholineem, kas wehl naw seedejschi, kad no teem pahrleeku dauds ehd, zellahs; pawissam kad tahda sahle kahdu brihdi tshuypâ gullejfi un fahfufi silita tapt un ruhgt, jeb flapja no leetus, rafsas un salmas irr: kapehz ar tahdu sahli gudri un mehreni ja ehdina, jo kad lohps pahrehdahs un palihdsiba ahtri naw klahk, tad sprachst zaur to, kâ lungis issteeyscham ne warr pahzceest.

Scheit daschadas sahles warr bruhleht, bet ne kas til labbi naw, kâ ar trakahru durt, pawissam, kad lohps jau sahl trihzeht un swenfo-tees un grihb pee semmes mestees: kad trakahrs naw, tad arri warr ar nasi durt, bet ta jau bailiga leeta, un scheit tam zilwekam, kas to darra, labbi mahzitam wajjabsetu buht. — Zomehr arri no sahlehm grihbam sazziht, kahdas labbas buhs, pawissam pee gruhstahm gohwihm: puss lohte (karrohstina pilna) faberstu dseltenu-sahlu, ar puss lohtri (leelu karrohtu pilnu) Semmes-lappu, kurras apteekes dabbu, un diwi karrohstehm meddus: to wissu eelsch saltas lappas eestim un loh-pam rihkle dsilli eebahsch, lai winsch to norihj: muggurkants im wehders pee ta klahk tohp ar,

silita uhdeni mehrzetahm, drahnahm flappinati. Tad lohpu eesahlumâ pamasi, pehz tshaktaki apfahrt wedd, mutti wallam turr ar salma siritsti, un tauku swezzi palkala schurp un turp wekk, lai fuhdi iseeu: irr schee wissai zeeti, tad winnus ja isneimm ar rohku jeb karrohtri, kas paprecksch ar elji swaiditas; un tad il puss stundas flisteeri ja leek no limu-sehlahm, scena-sehlahm, fahls un eljes, jeb, ja eljes naw, seepju uhdens. —

Zitta arri lohtri labba dseebinaschana irr ta, ka lohpan, kant arri jau pee semmes mestoes, sapuischu seeru rihkle eebahsch; jeb seera sinrbostu missi nolasia un no ta weerendeel-mahrzinu (kohrteli) eelsch stohpa silita uhdens samasitu eebod. To paschu arri tahm gohwihm warr eedohk, kas naw gruhstas, bet tahdahm wehl zittas stpra-kas un sihwakas warr eedohk, kohrteli brand-wihna ar lohtri (karrohtri) mellas afinina eljes^{*)}; jeb weerendeel-mahrzinu (4 karrohstes) darwas ar to uhdeni, kas fuhdu in mihsalu bedres irr. Zaumam lohpan tiffai puss tif dauds, jeb treschu daltu ja dohd. Bet to ween dohd, to ahtri ja sa-taisa: jo pee schihs flimmibas dauds laika naw, lohpi ahtri mehds sprachgt, ja ahtri ne lihds.

§. 39.

No farlana uhdens.

Sarkans uhdens irr affins mihsali un gurnu affins, ta flimmiba, kad ar mihsaleem affins

*) Schwarzes Steinbl.

lihdſ naht, winna zellahs no ta, kad pahr dauds affins, jeb no slapjahm gammibahm, fur ſtabbas ſahles, jeb no jaunahm lappahm, ſas zaur kuf-kameem neſſaidri, jeb pahr dauds mihsalus dſem. Pee gohwihm ſchi ſlimmiba wairak tohp atraſta, ne ka pee wehrſcheem: tad peens juhd, lohpi ka noſſummuschi ſtahw, dauds ne ehd, auſis auſſtas, dſihwibas dſihſles ahtras un ſtipri ſitt, un jo ilgaki ſlimmiba paleef, jo ahtraki un ſtipraki ſitt, mihsjali ſarkanaini. Kad labbaks ehdeens, pawaffara ſaldas ſahles, un ſeemâ kahypoſtu in rahzinu lappas ar ſſaidru uhdeni ne lihdſ: tad puſſ ſtohpju affinu ja laiſch no kaſla ahderes un rihtôs un wakkarôs 2 lohtes (2 farrohtes) ſalpeetera, ko uhdeni leef iſkuſt, ja eedohd. Zeb nemn ſauju ſemmemu ohgu ſabli, woi priſchu woi ſauſu, tiſ pat dauds mellaſ ſemmes no puſſſcha bunn-behru lohta; to wahri eelſch ſtohpa uhdens, iſ-kahſch un tad ſlimmam lohpani dohd, un tad wehl pehz tam bes uhdens kahdas ſaujas pilnas no tahm paſchahm pirmahm ſahlehm dohd: jeb weerendeel-mahzinu ſpekka, gabbalds greeſtu weerendeel-ſtundu wahra eelſch allus ettika, ko lohpani reindenu dohd, un ſtundu pehz tam labbu miltu dſehreenu. Kad lohpi gammôs eet, tad ſlimmu ja paturr mahjas. Schi ſlimmiba naw nahwiga, ja ne gurnu affins ar winnu ſaweeno-jahs, kad affins eelſch ſarnahm, pawiffam prett wehdera gallu, ſabeefis wairs ne teff: tas wairak rohnahs pee teem lohpeem, ſas labbi turreti, ne ka pee wahjeem.

Kad lohpani gurnu affins, tad matti zellahs

us augſchu, muggurs ſalohzihts, dſihwibas dſihſle lohti ſtipri un ahtri ſitt, wehders puſſſſt, atpuſſchana grubta, ar ſubdeem affins naht, jeb wiſch ſabeefis eelſch weengalla-ſarnas paleef. Tas irr iſnemmans ar robſu jeb farrohti, ko pawreeſch ar elji ſwaiba, tad atkal tâpatt, ka pee affins mihsaleem, ahderes ja laiſch in ſalpeeteri ja dohd; bet arri iſdeenas diwi kliſteeres no wahrita miltu-uhdens ar treſchu dalu ettika, jeb no ſummeles-puffebm in kaſlu ſecreem ar ſabli un limu-elji. Ohl lohpani tad ue ko zittu ne oribſt doht, ka magſenihſt ſaldu, priſchu ſabli, kahypoſtu in rahzinu lappas, un dſiert auſſu miltu-uhdeni ar magſenihſt ettika un ſalpeeteri.

S. 40.

No ſanemſchanas.

Sanemſchana irr, kad lohps no pahr leeku ehſchanas, jeb dſerſchanas, jeb lehſchanas ſunigi ne neeka ne warr ſawahriht. Schi ſlimmiba zellahs, kad jeb pahr dauds, jeb pahr ahtri ehd, jeb kad pahr ahtri gauſchi auſſtu uhdeni dſiert, jeb pehz tam, ka lohps ſilts tappis, auſſumâ ſtahw, jeb prett wehju pahr dauds tezzejs un lehziſ. Slimmais lohps ne grihb ehſt, ne greimmo, ne warr pilnigi atpuſſſees, auſſis un kahjas irr auſſtas, kahjas tohp ſihwas, lohps winnas ſawell, un jo deenas jo grubtaki zellahs. Kad kahjas wehl naw ſihwas, tad gohwi, ſas atwed-buſees, jo tahm wairak mehds ſchi ſlimmiba buht, ja laiſch no kaſla ahderes puſſ ſtohpa affinu, wehrſcham puſſ tiſ dauds: pee ta klahr warr kliſteeri liſt

no ausu putraimeem ar uhdeni, fur, kad tas zaur-
kafstis, magkeniht limu-elji peejauz. Kad sihdams
telsch fancinnahs, tad winnam divi schuhjamus
gredsenus pilnus salpectera eefsch uhdens ja ee-
dohd. Daschreis pee ta flacht sahlf zauri eet, tad
tahs sahles ja eedohd, kurras pee zaura wehdera
effam aprattijtschi.

Kad jau kahjas stihwas, tad slimmiba dauds
jo bailiga un tad pehz ahderes, laischainas sahles
ja wahra, 4 faujas kalna trubkuna *) sahlu ar
stohpu siipra ailus weerendeeli stundu, no ka puss
ar schuhjamu gredseni pilnu sabersia kampa-
lohpam eedohd, pehz tam lohpu apsegg ar willai-
nu dekki, ko trihs stundas leel stahweht, tad no-
nemn un lohpu par wiisu meesu ar salnu-lusch-
keem distri bersch: to divi, trihs deenas ween
pehz ohru barra. Kad labb laifs, tad lohpan
wajaga kankä aplahrt slaugabt, so tas pee schihs
slimmibas lohti labb; kad tillai warr ween
eet, tad stalli ne buhs turrecht. Zrr lohps wef-
fels tappis, tad tam eesahkuna ne neeka zittu,
ka miltu dsehreenus ja dohd.

S. 41.

No kahfas.

Kahfa, kleppus, garra kahfa, aissduffe irr
ta slimmiba, fur lohps ne warr atpuhstees, dauds
kahfa krahfdams ar aissmakfuschu balsi, noskum-
mis tohp, no meefas kriht jeb noleest un ne dohd

*) Bergwohlverley, (Arnica montana L.)

ne kahdu peenu: winna zekahs no safalbeschanas,
no ta, ka kungis saglihdis, kas no apputtejschas
barribas nahf, arri no pahrlaeku dauds ahnim
kahfa rohnahs. Kad schi pehdiga ta waina, ko
no faufas kahfas un dschwibas dsihles siipruna
warr nomanniht: tad wajaga daudsreis ahderes
laift un miltu dsehreenus ar salpecteri doht.
Nahf schi slimmiba no ta, ka lohps no aufstuma
pahrneims tappis: tad lohps labbi suffajams
un berschams, deklus ja usleek un siltuna to ja
turr, un no rihta un wakkara ja eedohd puss stoh-
pu allus ar farrohti no beesi sawahritas pleederu
ohgu fullas, jeb 2 farrohtes meddus; jeb sauju
pleederu seedu nemn, tohs wahra ar stohpu kar-
sia uhdens, islahsch un tad farrohti pleederu ohgu
beesi sawahritas fullas peeleeek, no ka if divi stun-
das glahju pilnu lohpan eeleij.

Zrr ta waina saglihdis kungis, ko no mehles,
kad ta lohti nekaidra, warr nojehgt: tad, ja
kahfa faufa, ja dohd nowahritas un zaur kahstas
meeschu-pehpeles ¹⁾ kakku seerus un wahrpu-
mes jeb wahrputnes ²⁾ ar meddu, par ehdamu
dohd zuhfu peenas ³⁾, mehra sahles ⁴⁾, spinna-
schus, rahzinus, burkanes un beetes.

Zrr kahfa drehgna, passapja, kad glohts no
nahsim teff: tad winnam dohd divi lihds trihs
farrohtes zihru-la-kohka seepes, jeb Lerku-swam-

¹⁾ Eibischkraut, (Althaea officinalis L.) ²⁾ Que-
te, (Triticum repens L.) ³⁾ Pfaffenbrlein,
(Leontodon taraxacum L.) ⁴⁾ Schaafgarbe,
(Achillea millefolium L.)

mi, ká winnu apteekes sauz, kas no sweschas
semnes lerku-fohka nahk, ar meddus; ja ar to,
pahru deenu dohtu, naw gamt, tad no ta pascha
4 farrohtes eefsch stohpa uhdens wahra un to
remdeuu lohpan dohd. Zo turpam ifdeenas wehl
dohd djert: Mahrzinu jeb kohrteli falda peena,
10 minuschus wahritu ar puff lohti (karrohti)
prifcha, faspeesta kihploka, fur peelcef karrohti
siipra wihnettika un ar to kohpá attal 5 minu-
schus leef wahriht, islahsch un peeleeef lohti,
tas irr puff karrohti, tihrita salpeetera.

Zer slimmibas waina barriba, kas ar pihsch-
leem, jeb apputejfi: tad skaidrafu labbafu bar-
ribu ja dohd, jeb, ja zits naw, to paschu labbi
ja iskratta un ja tihri un ar sahls uhdeni ja slaz-
zina: tur flacht no rihta un wallara eedohd, ká
wistas pautu leelu gabbalu no sehahm
sahlehm: 6 lohtes, jeb 6 karrohtes, sehra-seedu
miltus, fo apteekes Swewelblume sauz, ar 8
lohtehm, jeb 12 karrohtehm, farkanas wilka-
sohbina saknes ¹⁾ un tif pat dauds wenkafu ²⁾
sehklas, ar puff mahrzinu, tas irr, labbu kohr-
teli, sinalki faberstus mahras rufus ar kahdu
puff mahrzinu meddus.

S. 42.

No dseltenas sehrgas.

Schi slimmiba zellahs, kad schults eefsch affi-
nim teff, kad schulta gangis aisbahstis irr, woi

¹⁾ Rother Enzian, (Gentiana lutea L.) ²⁾ Fen-
chel, (Ligusticum fœniculum L.)

zaur saglibdeschanu, jeb leelu pistumu jeb safal-
deschanu, jeb afna kaistuma. Pee schihš pehdi-
gas wainas, winna allaschin jo niska un arri zit-
tadi dseedinajama. Ka lohpan schi slimmiba, to
warr nomanniht ne ween no ta, ka ne grihb ehst
un greimnoht, kas arri pee dquds zittahm slim-
mibahm un tif ne pee-w-sahm; ber kad rikfle, mut-
te, mehle, smaggenes un azzu baltums dselten-
irr un arri nihjali scho pehrwi peenemm.

Zahdam lohpan ja dohd 3 lohtes, tas irr,
trihš karrohtes greefchu-seepju eefsch puff stohpa
uhdens samaisitas ar lohti, tas irr, karrohti dsel-
tenu sahlu un diwi karrohtehm meddus, no ka
triborei par deenu dohd karrohti, un kad jau lab-
baki tohp, tillai no rihta ween: pee tellina ne wai-
jaga tif dauds nemt, ber tillai 2 karrohtes seepju
un tif pat masaf arri no tahm zittahm sahlehm.
Zittas labbas sahles irr: 2 lohtes jeb 2 karrohtes,
dseltenu sahlu, 6 schuhjamus gredjenus pilnu Za-
lappu-saknes un 12 lohtes (6 karrohtes) Glau-
bera sahli wiff par pulweri faberstis un treijás
deenás katru deenu treschu dallu no ta ar uhdeni.

Zer afna kaistums dseltenas sehrgas waina,
fo warr manniht, kad lohpan gaujschi slahpst,
nahsis saufas, aulis aukstas un us semmi kar-
rahš, dschwibas dsihle lohti siipri un ahtri siff,
wissa meesa karsta un schauschalas pahreet: tad
no kalfa ahderes puff stohpu affinu ja laisch, nar-
rizes ja wehl un diwi kiisteceres par deenu ja leef
no kalfa seereem, faspeestahm linnu-sehlahm
un saujas sahls. Zl sesiu stundu pulweri ja dohd
no lohtes, jeb karrohtes, salpeetera, wehl ween-

reis til dauds Glaubera sahls, schuhjani grebse-
nu pilnu dseltenu sahlu un puss stohpu uhdens.
Rad no ta lohps labbaks tohp, tad winnam il
deenas tiffai weenu flisteeri un diwi pulwerus ja
dohd. Urri tahdu ehdamu ja dohd, kas spehzigs,
bet fungi lehti sawahrams, dauds miltu-dsehree-
nus pee ka magkeniht meddus pec-leek; jo ittin
tapehz, ka lohpan gauschi flahpst un winnam
spehki juh, winnam dauds un labbi ja dohd eht
un dsert.

S. 43.

No swehta ugguns.

Swehts ugguns, aisgrahbschana tad roh-
naks, kad saules kahrstums lohpus pahr dauds
speech, tad gobws smadsenes laisl un zeetas
tohp, ta la nahwigs laislums un swehts ugguns
no ta zellaks. Schi slimmiba tohp mannta no
wissai faufas ahdas, kahrstas muttes, aushim
un raggeem, kas wissai flahst pee galwas, no
farkanahm, stihwahn azzihm, faufas mehles,
zeeteem un ahreem dsihwibas dsihfles fitteneem,
kahrstas dwaichas, nemeerigas buhschanas, kad
ar galwi wissur peesittaks, no blaushanas, pa-
lehnaas lohzecku rauschanas. Rad scho reds, tad
ahtri paliga ja nahf, lohpu aufsta, tumfcha stalli
wedd un winnam trihs mahrzinws (gan drihs
stohpu) affinu no lakla ahderes laisch: irr us tahm
affinim dseltena, beesa ahde, un kad kahrstums ne
mittejahs, tad pehz 2 stundahm ohtra pussa tapatt
ahderes jalaisch. Silwekeem wehra ja nemnaks,

ka winni no tahda traffa lohpa ne tohp eewainoti.
Al zettortu stundu ja eedohd 2 lohres (kahrhti)
salpeetera, uhdeni islussuscha, un il festu stundu
flisteeri no 2 mahrzineem subkulu un til pat dauds
salpeetera. Dsert tahdam lohpan warr doht
uhdeni, kurrá meechi wahriti ar magkeniht sal-
peeterei jeb ettiti. Us galwu ja leek flapjas, auf-
sta uhdeni un ettiti mehrzetas drachnas, us lakla
abbahm pussichin paffai aushim ja leek wahtis
willt no saules bischu jeb spaneru muschu plahf-
stera, un swabs wahtis wallam ja turr, lai
struttas istell, lamehr trafflums beidsahs. Kad
ohtra deend wehl tapat, tad weenu ahderi zehrt,
un mahzini, jeb kahrteli, affinu leek istezecht,
pirmas sahles tahs paschas paleek. Ja ne neeka
ahtri ne eedohd, jeb sahles ne lihd, tad lohpan
sinirdoschas frehpalas no nahsim teff un winsch
ahtri sprachst.

Ta arri pee aisgrahbschanas, flacka, galwas
affinu: schein affins galwas smadsenes sapulze-
jaks, tad lohps ar galwu kratta, resnas, farka-
nas azzis dabbu, pee semnes kriht, wissds loh-
zeckds saraujaks, stipri un bailigi dwaichu weff,
uspuhschaks un sprachst. Tahdu lohpu wiss lab-
baki ja kauj, schi slimmiba arri mehds wairaf pee
barroteem lohpeem rastees, un kad arri tohp dsce-
dinata, tomehr atkal mehds pehz laika nahft un
tad lohpan gallu darriht: bes bailibas warr tah-
da lohpa gallu eht, schi slimmiba arri no zitta ne
neeka ne nahf, ta no ahtras slipras sasalbeschanas
un semneem, pahr dauds silteem stalleem. Wee-
na weeniga wihse, ta tahdu lohpu wehl warr

glahbt, irr, fa winnu tuhda lin atseen im lauka wedd, lai wiasch aufstu, prischu dwa schu eewelf; galwu us augschu ja turr im ar aufstu uhdeni ja apleij ne weenu reisi ween, bet daudsfreis, galwu arri warr apsegt ar aufstahm, slappahm drahnahm; ahderes siipri ja laisch, 2 jeb wairak flisteeres no tihra seepju-uhdens, jeb zitta uhdens, no fa diwi stohpi ar 4 saujahm linu-sehflu, un diwi saujahm sahls fajaukti un sawahriti. Rad pehz lohps fo warr baudiht, tad winnam arri, fa pee kaistuma un swehra ugguns, jeb pee trakkuma, meeschu uhdeni ar salpeeteri ja dohd.

S. 44.

No kaistuma eesch ihstihm un afna.

Schi slimmiba zellabs, tad lohps karsts bijis im sajaldejabs, jeb sitteenu, grubdeenu tanu weeta, fur ihstis irr, dabbu. Arri scheid dsh-wibas dshle ahtra im zeeta, lohps palkahjas appatsch wehdera, un mugguru lihfu sawelf, im rikkai maakeniht mihjalus laisch, taggad skaidrus, taggad aikal neskaidrus. Rad us mugguru wirf ihstihm speesch, tad lohps sahpes juht im to parahda nemeerigs buhdams im ar palkal kahjahm pee semnes sidams. Papreesch no ahderes ja laisch puss stohpa assinu, woi pee kalla, woi appatsch astes: diwreis par deenu flisteeri ja leef no puss mahrzim meeschu pehpelu, kas puss stundu eesch 6 stohpeem uhdens tohp wahrihts un tad puss lohste, tas irr masa karrohtite, linu-sehfla tohp peejauktas: kad schis usbreeduschas,

tad wiff tohp iskahsis un puss ohtru lohstes, jeb karrohte, salpeetera peelkta; no ta mahrzim sch tohp nemts, un puss lohste kassitu seepju, un 4 lohstes linu-sehflu-ehes eelcetas un ta bruhlehts. Ja eedohd lohpan til pat daudf uhdeni iskuffu-seha salpeetera. — No ahrenes wirf ihstihm us mugguru tohp aufsta uhdeni slappinatas drahnas listas. Sribb lohps ehti, tad winnam prischu sahli ja dohd, jeb ihst sagreestu in wahritu seenu, bet wissu masas dahwanas, un par dshreenu nowahritu wahru-sahlu uhdens, jeb 4 saujas meeschu til ilai stohpa uhdens tohp wahritas, famehr graudi pahrsprahgs, tad tohp uhdens iskahsis un remdens ar lohti, tas irr, karrohtiti salpeetera, lohpan dohts.

Daudf wairak afna kaistums mehds rahditees un irr arri daudf jo bailigs, jo schis daudf lohpus nokauj. Tas no tahm pahshahm wainahm zelabs, bet arri wehl no daudf zeeta, fausa ehdamma un dshreena truhkuma, fa arri no simlkehun, afinineem un beesumeem eesch afna. — Scho slimmibu eefahkuma no nekahdahm simehm ne warr pasiht; tapehz winna arri tif gruhti dseedinajama. Rad jau afnis wiffai sachsis un daudf wairs ne warr lihdeht, tad lohps mehds galwu us senuni kahrt, ne ehst; wairak ne fa zittreis, bet tomehr ne wiffai daudf, dsert, kad us labbu pussi appatsch ihseem schaualeem speesch, sahpes just, kapehz wiasch arri rikkai us kreisu pussi gull: jo turp, pawissan, kad ehdis jeb staigais, wiasch sinaggi puhsch, fausa kahse wiff wairak prett wafkaru, azzis tohp dseltenas, arri mehle, schi fausa

tohp, dāschureis arri tumfchu farkana, no nahsim teft dselteni plahni punki, un dsihwibas dsihse sitt zeeti un ahtri.

Kad schahs sihmes rahdahs, tad stipri no kalla ahderes ja laisch, diwi deenas, par dsehreenu meescha-uhdeni ar salpeeteri ja dohd, un par sahlehmi ja eedohd: lohiti (karrohtiti) salpeetera un diwi lohites (karrohti) meddus. 3l deenas diwi flisteeres no wahrteem kaffu seereem jeb meeschu-pehpelehmi ar zettortu dalku ettika un limmu-sehflu-eljes ja leef. Kad eefsch peejahm, feschahm deenahm labbaki ne tohp, tad arri ne neeka ne lihds.

Kad rahds lohps gribb ehst, tad winnam falku sahli un barribas sahles ja dohd, jeb seema fahposiu-lappas, rahzinus, burkanes, beetes un kartuppeles. Kad arri wesseleem lohpeem to dāschureis dohd, tad schi slimmiba lehti ne pee-ees, par fo pawissam ja gabda, tapehz, ka winna tahda bailiga, un tillai wehlu rahdahs, kad tif ne wiffas sahles weltigas.

S. 45.

No kunga un sarnu kaistuma.

Schi slimmiba pee lohpeem gan retti rohnahs, bet tomehr, kad silti lohpi aukstu uhdeni dserf, jeb, kad dsehreens truhsti, dauds faufas jeb arri fapuischas leetas, jeb arri pahrdauds ehd. Tahds lohps ka bailu pilns isfartahs, wahrtahs, ar paffal fahjahm sitt, wehders usumpis un fuhdus ne islaisch, gribb wemt. 3tr schihs

sihmes redsamas, tad ahderes laisch tif reises, lamehr dsihwibas dsihse mihsstaka un lehnaka sitt. 3l puss stundas lohpan dohd glahsu no schahm sahlehmi: stohpa uhdens tohp wahritas diwi faujas meeschu-pehpehu ar lohiti, tas irr, karrohti, faspesiu limmu-sehflu un 4 karrohtehmi meddus: ik deenas leef trihs jeb tschetras flisteeres no meeschu-pehpelehmi jeb kaffu seereem ar puss lohiti salpeetera un 2 karrohtehmi limmu-eljes; kad wehl wehders ne tohp wallam, tad fuhdus ja isnemmi. Dsehreenam wajaga buht uhdenim, kurrā tschetras faujas meeschu wahritas, kas pehz tohp islahis un tur peelista karrohtite isfuffischa salpeetera. Kad pee schi uhdens peelee diwi faujas meeschu-miltu, tad tas tohp par ehdamu dohts, lamehr lohps labbaks tohp; un tad winnam prischu sahli un fagreestu, uswahrutu feenu masas dahwanas dohd. — Kad wehl pee schahm sahlehmi labbaki ne tohp, tad pee ta dsehreena peelee prischu peemu in meeschu miltus; ja tas ne lihds, tad lohpan wajaga sprahgt, kapehz schihs sahles ahtri eedohdamas.

S. 46.

No ta, ka lohpi nahwigas sahles ehbuschi.

Kad lohps nahwigas sahles ehdis, ka wisbulus¹⁾, fo arri wihsulus fauz, arri falkschaohgas, ka traffas driggenes²⁾, ka mellas drigge-

¹⁾ Die tödtende Wolfskirsche, (Atropa Belladonna L.) ²⁾ Gemeiner Stechapfel, (Datura Stramonium L.)

nes¹⁾, fà sunna stohbru²⁾, furras daschures
appalsch zittu labbu sahli eefsch seena rohnahs,
jo gaunds lohps tahs ne mehds aistift: tad lehti
fungis jeb jarnas sah fahst un lohps ne ween tà
rahdahs, fà pirns fazzijan, bet arri drebb, loh-
zefli schury in turp tohp rausiiti, lohps notirpst an
us meefahm schury un turp trummi un pummas
rahdahs: tad to reds, tad tuhda lin lohpan ja ee-
dohd ik stundas puff stohpu peena ar puff mah-
zinu linu-eljes, jeb bohneljes.

S. 47.

No ahri ga faistuma.

Ahri gah faistums tohp arri brante, aufst ug-
gums, teffohrs uggums faulst. Schi irr ta baili-
ga slimmiba, tad sweedru schirbites ahda zeetas
un nesaidribas no meefas ne leel isgaisi, kas no
lohti leelas safalbeschanas zellahs, un ahtri loh-
pan galls darra. Wissa meesa tahda farsta,
ittin fà tad ta degu, in lohps, fur tillai warre-
dams, uhdeni mertahs: matti fajaukti un us aug-
schu zellahs, dsihwibas dsihfle zeeta un lohti ahtra,
masi pumpuini wissa meesa rahdahs un ispla-
schahs ar ruhgschann in tschurgsteschann, fo ittin
warr dsirdeht: Winni ne kas zits, fà twaisi un
nelabbas dwaschas stary ahdas un meefas: lohps

¹⁾ Schwarzes Wilsenkraut, (Hyoscyamus ni-
ger L.) ²⁾ Gartengleise, (Aethusa Cy-
napium L.)

bailigi blauj, stenn un azzis pahrgrohsa. Silkis
tohp darwa eemehrzehts un tuhda lin lohpan rihflè
eebahstis, lohps sah stipri swihst un pehz fahdu
brihdi silkis zaur weengalla sarnu iscet. — Zitta
dseedinaschana irr, lohpan tohp puff stohpa affinu
no fakla ahderes laists, un 2 lohtes, tas irr, labba
farrohte pilna salpectera un lohte, jeb farrohtite,
dihweldreffes eedohtas, jeb, tad tas naw, fajuja
sahs un lohrtels ettika ar puff stohpa uhdens.
Pumpumud ja usgreech, lai twaisi un nelabbas
dwaschas warr isgaisi; irr fahda pumuma pue-
sch, fo no ta warr manniht, fà tas ittin mihstis
un augsti zehlees: tad to appalscha ja usgreech,
lai puefchi paschi isreff, jeb warr ispspecti tapt,
un pehz tam wahti labbi ar brandwihnu jeb ettiki
ja ismasga.

S. 48.

No sprantschu flimmibas.

Sprantschu flimmiba, putraini, rupja galla
irr maggi augonimi eefsch gallas eefahkumà ar
slapjumu pilditi, jo turp ar zeetateem gabbali-
neem, fà spekkis un pehdigi fà frihts: winni zel-
lahs no ta, fà lohps pah dauds gribb apectees,
un zittam lohpan lihp; jeb winni jau tohp pee-
dsunnuschi un nah no ta, fà eefsch meefas pah
dauds fullas, jo winni wairak tohp atrasti pee res-
neem barroteem lohpeem, kam wairak stipruma
fullas, ne fà pee meefas ustureschanas waija-
dsigas. No ahrenes gan scho flimmibu dauds ne
warr pasiht, ja ne pee fahda maia graudina us
mehli jeb schohkli, kas eefahkumà balts un pehz

allaschin jo melns tohp: kad lohps kants, tad tiffai winnus atrohn eeffsch galkas un sarnahm. Drohschi scho galku warr ehst, fã ne ween guori fainneeki, bet arri ahrsii fakfa, tiffai tas ween winnu ne drihst ehst, kam winna reebj un ihgne, zittam ne neeka no ta ne kaites.

Pee schihs slimmibas ne neeka zitta ne warr doht, fã ruhftas sahles, tahs ween winnu warr dseedinaht un jau papreefsch pee ta labbas irr, ka lohpan schi slimmiba ne pee-eet: pawissam lohpeem, kas tohp barrori, tapehz if neddeias ja dohd magfeniht wehrneles ¹⁾, mehra sahles un bischu krehslus ²⁾ jeb wehdera sahles, pawissam no rihta agri ar sahli, kad wehl ne neeka nam ehdufchi.

§. 49.

No tahrpeem sarnas.

Schi slimmiba pee jauneem un peeauguscheem lohpeem rohnahs no rupja ehdeena, fo ne warr kungj sawahriht un kad daudj glohtu talsa, arri no sahls truhkuma: kadehl jau ittin talaboad, lai schi slimmiba ne rohnahs, mihsstju ehdamu in sahli lohpeem ja dohd. Kad lohpan daudj tahrpu irr (jo retti tahrpi til ne pee iffatra lohpa rohnahs), tad winsch nemeerigs wahrtahs, purnu usplefch, un schahwo jeb schagstahs, us wehderu skattahs, ar asti daudj wehdina, ar pakkal fah-

¹⁾ Wermuth, (artemisia absinthium. L.)

²⁾ Rheinfarn, (tanacetum vulgare. L.)

jahm wehderu fitt, daschu brihdi pahr daudj, daschu brihdi ne fo ne grihb ehst, wehders pumpt, bet tomehr lohps wahysch, deggumi kassahs pee feenas jeb reddeleh, un us mehli puttas irr. Daschreis arri suhdas tahrpi isnahf. Pee telkeem arri zauris wehders rohnahs, azjis nostummuschas un seekalas no muties teff. Vrett scho slimmibu tohp rupjsch pulwers tairihts no 8 lohtheim (4 farrohtehm) wilku-sobbinu-falnehm, wehrneleh, zaurfahpu-sahlehm ¹⁾ un lerkaswainni, fo ap-teelès dabbu, ar lohtu bihweldreffa un 4 mahzineem sahls, no ka if rihtus neehdufcham lohpan 4 lohtes, tas irr, 4 farrohies dohd. Irr tas lohpan pahr daudj ruhft, ta ka winsch to ne grihb laisht, tad til ilgi sahli peelee, kamehr winsch to laisa. Arri wahz emnes reekstu saltas tschaumalas warr stundu wahriht eeffsch stehpa uhdens, zaurfahst un tad lohpan trihsreis par deenu divi labbas farrohies pilnas eedoht; jeb winnus newahra, bet sakassa par pulveri un tad trihsreis par deenu puff lohti (farrohti) ar sahli eedoht. Takkam tiffai treschu jeb zettortu dalku no ta ja dohd. Neddela lihdi divi neddelas to warr doht, tad tahrpi, kas sarnas irr, nomirs un ar suhdeem isees: kad winni eeffschã paliftu, tad tas labbi ne buhtu, tapehz lohpan ja dohd pehz tam laischamas sahles: 2 lohtes par pulveri rihtetas labbas aloes ²⁾ jeb Leberaloes, fo

¹⁾ Karobenebikentkraut, (Centaurea Benedicta L.) ²⁾ Leberaloe, (aloe hepatica L.)

fo ar scho wahrdu apteefes dabbu, ar uhdeni. Pua stundu preefsch un puff stundu pehz tam, ka tahru sahles dohd, lohps ne drihst ne fo eht dabbuht: ta ka par wissu laifu, kad winnam sahles tohp dohtas, ne waijaga dauds jeb sliftu ehdamu doht, bet labbu, finalfu in magkeniht, jo zittadi tomehr wissi tahru ne mirst, un kas atleef til lohti auglojahs, ka winni tatschu lohpu nonahwe.

III.

No gohwju-lohpu fehrgham, tahm bailigahm flimmibahm, kas gauschi lihp.

§. 50.

No muttespuescheem.

Muttespueschi, muttesfahpes, muttesfwamis irr ta fehrga, kad lohpan pee mehles un schurp in turp mutte maggi appali augonini, eefahkumä ar uhdenainu flapjumu pilditi, jo turpam ar puescheem un struttahm: dascham lohpan arri ahda no smakra no eet, tad flimmiba dauds neddelas paleef un lohps wissai wahjsch tohp, jo winsch labbi ne warr eht. Kur schi flimmiba rohnahs, tur lohti retti lohps weffels paleef, jo winna lohti lihp, un tadeht arri fehrga irr, bet

ne bailiga fehrga, ja naggas fehrga ar winnu narw farweenota. — No ka winna zellahs to wehl ne sim; pasiht winnu warr no ta, ka lohps ka nofkumnis, galwa, purns un dwaescha karia, azzu baltuns un muttes eefschfiga ahda farfanaina, dauds feekalas no muttes teff un appali augonini rahdahs, lohps arri, ka jau gan drihs pee wissahm flimmibahm, ne grihb labbi eht un peens juh: bet kad arri gohws peenu dohd, tad to ne drihst bruhfeht, nei zilweleem, nedj lohpeem doht, bet ta prohjam mess, jeb semne eeleef, ka ir lohps ne warr peeelubt: ja slauz gohws irr, ka pee wissahm zittahm flimmibahm, til pat lab, ka kad ta weffela buhtu. Pee schihs flimmibas kohrteli ettika ja nemm, un eefsch ta diwi farrohates meddus ja iskaufe ar fo lohpan daudsrei par deenu mutti masga, fo ta barra: Rahdu kohzihu aptim ar pakuleem jeb luppatahm, to eemehrj eefsch ta meddus ettika un tad ar winnu mutti isflauka. Zittas sahles, ar kurrahm diwi reis par deenu mutti masga, irr; eefsch ne pilneem treijeem kohrteleem (2 mahrzimeem) uhdens wahra 4 farrohates faufu, schahweru pluhinu, kamehr zettorta datta eewahrahs, tad to zaurfahsch zaur linnu-drahnu un peeleeft diwi schuhjanus gredsenus alluhna, 4 farrohates wihnettika un 6 farrohates meddus. — Zeetu ehdamu tahds lohps ne warr eht, tapehz winnam ja dohd, kahpostalappas, rahzinus fappestus in sawahritus un miltu-dsehreenus. — Kad lohps weffels tappis, tad winnam no rihta un walfarra eedohd 4 lohates, tas irr, diwi farrohates uhdeni islussu:

ſcha Glaubera ſahls, kamehr eefahl zauri eet, tad naggu fehrge ne nahf; kad ſchi rohnahs, tab lohpus ja leef priſchâ uhdeni ſtahweht, jeb kah-
jaſ ar to apleijamaſ.

S. 51.

No mehles = ehdeja.

Mehles = ehdejs, mehles = kaiſtumſ, plarne, muttes = fehrge irr ta ſlimniba, kur tahdi paſchi augonini rahdahs, kaſ eefahkumâ farkani, tad dſelteni un zaurredsami, jo turp kâ ſwiniſ is-
ſtatahs un tad mellaini un melli tohp, kur tad kaiſtumſ nahf, un ahtri lohpan gallu darra: tâ ſchi fehrge dauds jo bailiga, ne kâ tâ, no kurras papreeſch runnam, prohti muttes puëſchi.

Bet kad tillai ahtri paligâ nahf, tad arri ſcho ſlimnibu warr dſeedinabt. Kad winna kah-
dâ weetâ irr, tad ildeenahs diwi, trihsreis ja ſtat-
tahs lohpan eefch muttes, pawiffam, kad taſ jau noſtummiſ tohp, un gohwihm peens ſuhd: ja augoni tohp atrahli, tad winnuſ ar ſchkehreht ja uſgreesch, jeb weht labbaki ar lihku naſi ſkai-
dri ja iſkaſſa, un puëſchus jeb ſtruttas ja iſflau-
ka ar drahnu, lai kungi ne kaſ no ta ne nahf eef-
ſchâ; jo ſchee puëſchi tahdi nahwigi, ka zilwekam ahdu no rohkahm zaur ehd, ja taſ, kaſ winnuſ iſkaſſa, zimduſ ne apgehrbj, kapehz arri luppату tillai weenu weenigu reis buhs bruhkeht, un ſchkehres jeb naſi labbi noſlauziht un ſiltâ uhdeni nomagaht iffaturereiſ pehz tam, kad tohs bruh-
keja. Kad puëſchi iſflauziiri un affiniſ iſtezejeſ,

tad wahtis ja maſga trihsreis par deenu, kamehr lohps weffels tohp, ar farrohti medduſ un far-
rohti ſahls kohrteli ſtipra ettika iſkuſuſſchaſ, jeb ja berſch ar ſahli, ettiki un kiplohku. Etallam waija-
ga priſcham gaiſam buht un winnuſ daſchreis ar ka-
deggu, jeb paeglu ohgahm waijaga iſtwehpi-
nahf. Ehdamam tam paſcham waijaga buht, kaſ pee muttespuëſcheem, tillai pee ſchihſ ſlimmi-
baſ ſahli ja peeleeſ.

S. 52.

No krufſchu = fehrge.

Krufſchufehrge, plauſchu = fehrge, dellama waina zellahs no nejaukeem puüneem eefſchâſ, kad kungi taſ, kaſ ehſis, ſahf puht un ne tohp ſawahrihts, kaſ nahf no nelabba, neſkaidra eh-
dama, ſemneem, ſaſinakuſcheem ſtaſkeem, leela karſtuma waſſaraſ laikâ un dſehreena truhkuma, no flapjahm muſlainahm gannibahm, un pawif-
ſam no nejauka, neſkaidra, ſtahwoſcha uhdenſ: kapehz ſchi fehrge arri wairak waſſaraſ laikâ un ſemnas flapjaſ weetâſ, ne kâ augſtâſ, kalnai-
naſ weetâſ rohnahs. Winnuſ warr nomamihht no ta, ka lohps kahſe, pawiffam pehz auſſta dſehreena; kad auſis, raggi un kahjaſ drihſ kar-
ſtaſ, drihſ auſſtaſ; kad wilzigſ, fleekainſ glohtſ no muttes un nahſihm teff, azzis noſtummuſſchaſ, matti uſ augſchu zellahſ, lohps negremmo un peens ſuhd. Nahf ſchahſ ſihmeſ ahtri weena pehz ohtraſ, tad ne warr dauds lihdsch, un gals ahtri klaht, bet kad winnas pamaſam nahf, kaſ

gan daschreis rohnahs: tad warr lohpu glahbt, ja tuhda lin eesahkumâ par paligu nahf, tâ ka kahfu manna.

Ïffatram tahdam flimmam lohpan ne buhs ahderes laist, tiffai tad ween, tuhda lin pee flimmibas eesahkuma, to warr darriht, kad rihflê leels farstums un dwaescha karsia. Narrisjes preeksch kruhtim, stary preekschahjahim, ka:ram tahdam flimmam lohpan ja welk, arri teem, kas wehl flimmi naw, ja tiffai jau zitti flimmi tappusch, kurreem arri tahs paschas jahles, kurreas tuhda lin minnesun, warr eedoht, lai winni ne tohp flimmi: Dahraruhres ¹⁾, kalwju jeb kalwenu-faknes ²⁾, paeglu ohgas, farkanu wilku-sobbinu faknes no katra 6 lohtes jeb 6 lihds 8 farrohtes un 4 lohtes dihwelbrekka, tohp par pulweri faberklas un labbi samaisitas. No ta tohp 2 lohtes, jeb 2 farrohtes, listas eelsch puss stohpa tahda uhdens, fur peejôs stohpôs mahrzinsch ohjola-misas nowahrihts, un tad labbi iskahsts tappis.

Mihlstu, lehti sawahramu ehdamu un masâs dahwanâs, bet jo daudstreis tahdam lohpan ja dohd, no Deewa puffes ne daudf seena; trihsstreis par deenu miltu-uhdeni ar 4 farrohtehm labba ettika ja dohd. Kad tahdu flimmi lohpu lauka warr islaist, tad tas lohti labbi, bet djesstrumâ, ne farstumâ; kad saule speesch, tad allaschin win-

¹⁾ Gartenraute, (Ruta graveolens L.) ²⁾ Kalmswurzel, (Acorus calamus L.)

nu stalli jaturr: wassaras labba un siltâ laifâ lohpan par nakti warr list gammôs eet.

Kad tâ lohpu, kam kruhschu seherga peegahjusi, kohpj un dseedina, un flimmiba ne tohp labbafa, bet siltafa, wairaf no tahm launahm sih mehni, kas scho flimmibu parahda, rohnahs, wilzigs glohts no mittes un arri no azzim teff, matti us augschu zellahs, lohps ne gribb eht un negremno: tad daudf labba wairs ne warr zerrecht, bet tomehr ja eedohd il zertortu stundu farrohti melluma-sahlu spiritu, to apteekes Witriolgeist sau, eelsch kohrtela meeschu-uhdens: jeb kohrteli brandwihna il rihtus, kurrâ eelistas trihs kiplohka galwinas, papreeksch sagrubstas; un deenas widdu un waffarâ atkal kohrteli brandwihna, kurrâ lohte, tas irr, farrohte, teeriafs, to apteekes dabbu, iskuuffs. Kad sahf zauri eet, kas labba sihme, tad kiplohka jeb teeriafa weeta tohp peelikts 8 meeschu graudu swarrâ eemigshanas jahles, to apteekes ar wahrdu Opium prassa.

Kad lohps wehl ehd, tad winnam kweeschu flijas un sauju pilnu fappeestu kadeggu jeb paeglu ohgu dohd no rihta puffes, un pehz remdeni uhdeni, fur milti, bet ne wissai mas, eejaukti, if, katrai dahwanai wajaga masai buht. Kad arri schi dseedinaschana ne lihds, tad lohps sprahgst, ja ne wissai ahtri, tomehr pirinâ flimmibas nedelâ; irr schi pahrzeesta, tad warr zerrecht, ka Deewâ lihdses.

Slimmu lohpu no wesseleem ja atschkurr, tas zilweks, kas pee flimmeem eet, ne buht ne buhs

pee wesseleem nahft, kà arri tohs rihtus, kas pee flimneem tohp bruhkëti, ne buhs pee wesseleem bruhkëht. Kad lohps nosprahdis, tad winnu tuhðalin no mahjahm un gammibahm tahli ja nowedd un 8 pehðas dstiti semnë ja eeroht: suhdi no stalla isnemnami un dstiti appalsch zitteem suhdeem ja eeroht, jeb tuhðalin us lauku ja iswedd un dstiti ja eearr. Wiss tas arri darrams pee tahm zittahm diwi sehgahm, no furrahm wehl runnahm.

Wesseleem lohpeem tur, fur schi flimmiba irr, jeb, kà jau effam fazzijuschi, tahs sahles ja dohd, kas flimmibas eefahkumà dohdamas, un narrizes allaschm ja welk, ifdeenas lohpus, wesselus tik lab kà flimmus, labbi ja sukko. Ifdeenas warr arri sauju sahls ar puss karrohti salpeetera scheem wehl wesseleem lohpeem eedoht; winnus ne drihst gamnds laist, bet stalli ja turra, tomehr ne pahr dauds weenà stalli un weenumehr ja gahda par staidru, prischu gaisu: kad itin labs, jauks laisk, tad winnus warr gamm islaist, bet papreesch ko ja dohd ehst, un ja gahda par to, kà winni labbu uppes jeb affas uhdeni dabbu dsert. Tad ahtraki no flimmibas swabbadi palisk, jeb lehtaki pahrzeehtis.

S. 53.

No leefasfehrgas.

Leefasfehrga tohp no dascheem lohpu = ahrsteem ar to pehdigi minnetu kruhshu sehrqu, par to paschu flimmibu turreta, jo winna notahm

paschahm wainahm zellahs, no tahm paschahm sihinehm tohp pasihita: bet winna wehl niknaka un daudsreis lohpan gallu darra, ahtraki ne kà winnu manna; tapeh3 ja gahda, ka tee zitti lohpi, kas wehl flimmi naw, pee wesselibas tohp usturreti. Puff stohpa affinu no fakla ahderes ja laisch, narrizes ja welk un diwi neddelas ja leel stahweht, un if deenas no rihta ne ehduescham lohpan ja eedoht diwi lohtes, tas irr, labba karrohte pilna salpeetera uhdeni iskussuscha. Kad flimmibas sihmes rahdabs, tad tuhðalin affal ahderes ja laisch, kohrteli affinu, diwires par deenu flisteeri ja dohd no trim saujahm kummelupullehm un tik pat dauds lakku seeru lappahm eesch diwi stohpeem uhdens wahritahm, fur peh3 zaurfahschanas diwi labbas saujas sahls tohp eeliktas: no ta if reis puff stohpu ar 2 lohthehm, jeb 2 karrohtehm, limu=fehku=eljes, us flisteeri tohp nemts. Pee ta klast ja eedoht no rihta, deenas widdu un wakkara puss ohtru lohtes (ne pilnu karrohti) salpeetera ar karrohti meddus eesch uhdens. Kad lohps wehl ehð, tad winnam wiss mihtstaku ehdamu ja dohd, jannu sahli, kahpsta=lappas, fagruhstus rahzinus, burkanes un beetes; spannis ar miltu=uhdeni weenumehr waijaga pee winna stahweht.

Kad ohtra deenà flimmiba naw labbaka tappusi, bet warr buht wehl jo slihta, un dsihwibas dsihle wehl zeetaka un ahtraka, jo zeeta un ahtra winna pee schihs flimmibas allasch: tad affal kohrteli affinu ja laisch, un tahs paschas sahles un to paschu flisteeri ja leel kà pirmà deenà.

Tohy lohps labbaf, tad tiffai weenreis par deenu sahles un flistere dohd un divi schuhjamus grebjenus kampara peeleeef pee tahm sahlehin. Zfdeenâs arri schohs flimmus lohpus labbi ja sukko. —

Kur schi flimmiba, tur weffelus lohpus deenas karstunâ ne buhs lift gannds eet, bet winnus waijaga djeſtrôs stallôs eedsiht, fur wehſſch zauri welk, un tiffai no rihta un wakkara gannds laist: daudsreis par deenu winnus ar prischu flaidru uhdeni ja dsirdi. — Wissus lohpus iſkâtrâ laikâ tannis karstâs deenâs tiffai par nakti gannds dsiht, neneeka ne faitehs, bet tam pretti lohti labbi buhs, tiffai par deenu winneem tad ja dohd ehst un dsert. —

S. 54.

No iſſtenâs lohpuſſehrgas jeb mehra.

Lohpu mehriſ, ſehrga, ungarifſka lohpuſſehrga, wehdera ſehrga, takſna ſehrga, irr ſchultains kaiſtuna drudſis, kad lohps ne buht ehdeenu ne warr ſawabriht, un tad kaiſtuns peeſchaujahs. No ſa ſchi ſehrga, ſas no wiſſſahm ta bailigaka, jo ne kahda tâ ne lihp kâ winna, zellahs, to ne ſinn. Zaur zilweku drehbehm, zaur ſunneem, lakkeem, ſchi flimmiba no weenas weetas us ohtru tohy neſta, arri zaur paſchu gaiſu, pawiffam ſemnas weetas, flaijumds, ne tik dauds augſtâs, kalnainâs weetas, fur gaiſs flaidrakâ un nelabbi twaiki ahtraki iſſſchliht, jeb no wehjeem tohy aisdſihii. Kad

ſchi ſehrga kahdâ pulkâ rohnahs, tad wiſſi winnu dabbu, un ne treſcha dalla atliks, jaumi ſtiſpri lohpi wiſſ ahtraki flimmi tohy un ſprahgſt.

Daſiht ſcho mehri warr no kahſas, ſas no kaſia nahk kâ dohbja balſe; trihs lihds tſchetrâs deenas preekſch tam, ſa ittin pilnigi ſehrga rahdâhs, lohps galwu kratta un ar johbeem graiſa; raggu galli, woi abbi woi weens, taggad aukſti, tuhðalin atkal karſti. Jo turp lohps tohy kluff un bailigs, wairak ne kâ mehds buht, kahâs, wiſſwairak paſſalkahjas, ſawell, tohs pabrihſſcham zilla, wehderu ar tahm ſitt, itt kâ us nagga galleem ſahw, un daſchreis par deenu tam ſchauſchalas pahreer; azzis kâ glahſainas iſſſtatâhs, peens ſuhd, lohps ſcho brihdi ne grihb nei ehst nedſ dsert, un zittu brihdi ittin kahrgs ehd un dserr, bet tomehr ne gremmo; jo kad arri tâ iſdohdâhs, itt kâ gremmotu, tad tas irr graiſſſchana ar johbeem, pee ſa lohps ſchohklus weenu us ohtru ſitt, ſas tâ ſkann ittin kâ kad lohps gremmo. Galwa un auſis us ſemmi karrajahs, no azzim tekk eefahkumâ uhdenains un t. d wilzigs glohts kâ pueſchi, mehle ar neſauki ſmirdoſchu glohtu apſegta, no muttes un nahſim tahds pats glohts nahk, kâ no azzim, bet neſauki ſmird. Lohps ſmaggi puhſch ſtemmedams, dsihwibas dsihſle weenumehr jo ahtra tohy, auſis un raggi ne ween gallôs, bet lihds appaſſch taggad aukſti, taggad karſti, jo aukſti winni tohy, jo kâhtâs irr gals. Suhdi eefahkumâ, kâ jau mehds buht, pehz ne buht ne nahk, un lohps bes arpuhtehin, peeſtâ, feſtâ deenâ ſuhdi plahni, kâ uhdens, ſahf

nahft, pehz glohtaini, dselteni tohp, daschreis arr
 affunaini, bet allaschin, kà maita sinird, un is-
 nahf pluhpdami ar wissu spehku, jeb pamafimam
 isieff, pee ka lohps asti ne uszett. Kad tas jau
 rohnahs, tad lohps wairs ne meef, lihds ka
 winsch jau gan drihs mirst, tad winsch papreefsch
 wehl stipri meef. Estruttigs azzu glohts tohp
 zeets eefsch azzu faktineem, rihklè farkani un
 melli puhfchli rahdahs, purns, degguns, aufis,
 raggi tohp aukfti, un astotà jeb dewartà deenà
 lohpi mehds sprahgt; bet daschi arri jau preefsch
 peektu deenu, daschi 12 lihds 15 deenas dsihwo,
 dascheem wehders arri lihds gallam zeets paleef.
 Daschi ittin wahji un kluffi mirst, daschi bailigi rau-
 stahs: dasch lohps kà labbaks tohp, fahl eht, un
 us weenreis tà stahwohts mirris pee semmes kriht.

Tà arri lohpu sarnas daschadas, daudsreis
 ne buht flimmas ne isslattahs, pawiffam, kad
 lohps ahtri nosists jeb neburts tappis, kas pee
 schihs flimmas wisslabballi, ka pirmu lohpu,
 kas flims tohp, tuhdam nositt un dsilli aproht,
 lai flimmiba ne warretu til dauds lipt. Bet ja
 arridjan zittas sarnas labbas, tad tomehr lungis,
 pawiffam treschais, lahrtakfnis faufis, un zet-
 tortais ne mehds tà buht, kà kad lohps weffels;
 kad jau no ahrenes wimmu peekere, tad winsch
 mehds zeets un kà uspuhstis jeb usspundehts buht,
 un eefschà ehdeens naw kà wajaga, kà putra,
 bet kà faufi rauschi, un lahrtakfna lappas irr
 mihtstas, ar farkanahm stihpehm, jeb arri jau
 tumfchu sillas, kà sadegguschas: zettortà fungi
 to wehl wairak warr redseht, tur irr farkani un

bruhni traipekli un dseltens sinirdohts glohts, kas
 arri siblās sarnas ee-eet. Echults puhstis irr 4
 lihds 6 reis til leels, kà pee weffela lohpa, un eef-
 schà nau schults, bet plahns bruhns uhdenains
 flapjums nejauki sinirdohts un tahds aff, ka no
 wimma us zilwela rohku farkanas sibmes jeb arri
 leelas wahris paleef.

Kà jau fazzihst wiss labballi buhs, pirmu
 lohpu, kas scho flimmibu dabbu, tuhdam nositt,
 bet papreefsch labbi tahsi no mahjam un ganni-
 bahm ar aissectu purnu, lai feelalas ne teff-us
 semmi, norwest; un subdus, kurrus winsch us
 zeltu ismestu, arri ja fashkluppele un ja glabba
 tahda weeta, fur lohps tohp nosists un tuhdam
 it dsilli, kà jau papreefsch fazzihst, aprakts.
 Tapehz laudim, kad schi flimmiba rahdahs, tuh-
 dalim muichà sinu ja dohd, un tabs kungs arri
 mihtati sawam wihram skahdi atmakfahs un at-
 lihdsinahs, ja tikkai fehriga ne dabbu tahlu ple-
 stees; tai bedrei, kurrà tahdu lohpu aproht,
 wajaga 6 lihds 8 pehdahm dsillai buht.

Scho fehrigu gan no ahrenes ne warr pasiht,
 bet no sarnahm, kad nosittuschà jeb sprahguschà
 lohpa fungi uszehrt. Kad nu to atrohn un zitti
 lohpi arri flimmi tohp, tad sinn, ka schi fehriga
 fahl lipt, fur tatschu wissus ne warr nositt, kad
 arri pateeff no pulka ne trescha datta pee dsihwi-
 bas paleef: tomehr tad ja ranga, woi schim jeb
 tam lohpan zaur kahdam sahlehni ne warrehs
 lihdsieht. Wisspirmak narrizes ja well; ja wah-
 tis stipri pumppst un struttas dauds teff, tad warr
 zerreht, ka Deems lihdses, jo tà eefschligas.

nefkaidribas isnahf. Ahderes ne buhs zittabi laist, kà pirmà jeb ohtrà slinnibas deenà, un jo wehlu tiffai tad, kad lohps stipri stenn un greechahs, kas nosihne, ka sarnàs kaistums, fur weenigi zaur ahderes laischanu warr glahbt. Laischamas sahles ne waijaga doht. Slimmais lohps tuhda lin no wesseleem aischkirrams un ih-paschà stalli leekams, fur wiffi slinni tohp sa-westi; tiffai arri pahr dauds ne-buhs weenà stalli buht, jo tad dwascha pahr dauds nahwiga tohp. Zeetu ehdamu ne buhs doht, wiffilabbafi neneeka zittu, kà dsehreem ar milteem, klijahm, nowah-ritahm linnu = sehflahm, wahrputnu = faknehm, meeschu = pehpelu sahli un faknehm, seepu = faknehm ¹⁾, radfu, jeb atmattes jeb plifkeem maggoneem ²⁾ ar linnu = sehflu-eljes rauschahm, ar shabhu peemu un fehruu peemu. Lai lohpan jo labbi zauri eetu, winnam 4 lihds 6 reis par deenu pee dsehreena sauji sahls peemett un wannam 3 lihds 4 flisteeres par deenu leek no uswahritahm linnu = sehflahm un saujas sahls: kad zauri eet, tad sahli wairs ne nemn flahbt, un kad jau af-fins lihds nahf, tad wahra 2 saujas meeschu-pehpelu un sauju sunna-mehles ³⁾ sahli eeksch 2 stoh-peem uhdens, to iskahsch un tad kohrteli linau-sehflu-eljes peeleeft. Kad jau 4 lihds 6 deenas zauri eet, tad nowahra sauju mellu pleederu ⁴⁾

¹⁾ Seifenkraut, (*Saponaria officinalis* L.) ²⁾ Klapperrosen, (*Papaver Rhoeas* L.) ³⁾ Hundszungenkraut, (*Cynoglossum officinale* L.) ⁴⁾ Schwarzer Hollunder (*Sambucus niger* L.)

seedu un puiff sauju kummelu-puffu eeksch uhdeni, to iskahsch un tad kohrteli pelnu ettifi eeleij, ko loh-pam trihs, tsehtrreis par deenu dohd. Pelnu ettikis tà tohp taifihst: us kahdu pulfu pelnu tohp ettikis leets, kamehr wairs ne usruhgt, nu ettikis tohp nolects un irr pelnu-ettikis.

Zanni stalli, fur slinni lohpi, bet ne dauds weenà, shahw, ja shwehpinia ar paeglu ohgahm un ettifi, un lohpus un durwis tad wakkam ja turr, lai nejauka dwascha libds ar duhmeem is-est. Ka ar ugguni qudri jadsihwo, tas jau bes tam saprohtams. Kad lohps jau sahlt labbaks tapft, tad winnam itim mihstlu, labbu ehdamu ja dohd, bet itim masas dahwanas; tur flahbt arri warr lohpan ihdeenas pahru reis eeleet uhdeni, kurrà ohjolu, wihtolu, eekschu jeb alfschu lappas nowahritas. Pehz trim, tsehtrahm deenahm lohpan ja dohd lohpi lerkuswamma ar til pat dauds schohga-lohshahm ¹⁾, eeksch puiffstohpa uhdens wahritu un iskahschu, ar leelu karrohti sahls: tahda dahwana tohp diw-reis dohta. Zannam, wahjam, grubtam lohpan tiffai puiff, jeb treschu dattu no ta dohd.

Wesselus lohpus ja iswedd no ta stalla, kurrà zitti slinni tappusch, labbi ja sukko, kà arri slinni, ihdeenas ar siltu uhdeni un ettifi ja masga, ih treschu deenu purmu ar prischu darwu ja swaida: stallis diwi, trihs reis par deenu iskweh-

¹⁾ Zaurrüben, (*Bryonia alba* L.)

pinajams, sumni, fakki, wistes naw stalli eelai-
schami. Tam zilwekam, kas slimmus lohpy, ne
waijaga ne rahditees pee wefseleem, nekahdu eh-
damu no weena stalla us ohtru ja nehfa, jeb kah-
du rikfu, fukfu, suffekli, kas pee slumneem loh-
peem bruhkehts: us gammibahm tur, kur schi
slimmiba, lohpus ne buht ne buhs laisi. Slim-
mu lohpu peens dsilkä bedrē ja eeleij (jo arri pa-
schas slimmās gohwis trihs reis par deenu ja
flauz) lai ne kas ne warr tapt flacht, nedf
zilweki, nedf arri kaut kahdi lohpi, nedf arri
paschas zuhkas. Dā, kā lohps weffels tappis,
tad wissa meesa ar fahrnu ja masga, lai ni-
mums arri no matteem iseeet, tiffai tad winnu
warr atfal pee wefseleem west.

Kad lohps sprahst, tad winnam purnu un
nahsis ja aiseen, lai ne kas ne warr istezzeh,
un pallalu ar salmeem ja aissahsch, lai suhdi
ne isnahl, un tā winnu tahli ja nowedd un dsilli,
6 lihds 8 pehdahm, kā jau fazzijam, semmē ja
eeroht, lai arri willi un lapfas winnu ne warr
israft.

Kad kur schi slimmiba irr, tad ne buhs ne
kahdu lohpu, nedf sumnu, nedf arri fakki, nedf
arri wistu no mahjahm kaut kur kaut iseeet, nedf
pascheem zilwekeem nemasgateem, jeb bes zittahm
drehbehm buhs us lauflu eet, lai slimmibas ni-
mums, kas tif ahtri lihpy, ne tohp apfahrt neh-
sahs, un leelaku nelaimi padarra.

Etalli, kur slimmiba lohpi stahweja, lohti tih-
rijami un zittus lohpus preeksch trim, tschetreem
mehnescheem ne maj ne drihsti pirkt. Papreeksch
stallu ittin zeeti ja aisharra, tad eeleef rikfu ar
mahziru fahls, us to leijs puffmahzimu mellu-
ma fahlu stabbumu jeb spiritu, fo apteekēs ar
wahrdū Witrialsseire prassa, tad ahtri iseijs
no stalla un burwis zeeti aishahds: ohtrā deenā
tiffai winnas drihsti atfal atwehrt. Nu ja is-
nemn subdus, kas tiffai ween tur bijuschi, kā
arri wistu ehdamu, un dsilli ja eeroht appafsch
zitteem subdeem: gribds ar uhdeni noleijams un
labbi mahgajams, seenu, rebdeles, filles ar
fahrnu ja nomaga. Wisslabbaki wiff, kas no
tohka stalli bijis, tohp fahedsinahts, kā arri tee
suhdi, salmi un tas seens, kas tahdā stalli bijis.
Wairaf ne kā tschetras nebdelas stallam waijaga
wallam stahweht un dahschreis ar paēglu ohgahm
kwehpinatam tapt. Tad winnu warr aishdarriht,
bet tomehr wehl trihs, tschetrus mehneschus gai-
biht, kamehr zittus lohpus eewedd. *)

*) Wehl tahdā masā peelikkumā gribbu mahzibu
doht, kas teem, kas awis turra, lohti labbi
buhd un pateesi waijadfiga irr. Zaur blaktihur
eelsch sarnahm pawissam awis tohp nokautas;
kas tahd awi irr, tad winna siipri kahse, scheid
ja nemn us 12 awihn zeitortu dattu no puhra
rubfu miltu, fo eejauz ittin tāpatt, kā kad grib-
bein malfi zept. Kad to pehdigu reis mihzi, tad
preteij lohpu silka fahlijumu jeb fahlagu, un 2
mahzimus smalki sagreesta mella tabaka. Kad
tad barrihs, tad to trijās dattās eedalla, un tri-

jõs rihtõs ween pëtz ohtru silleõs eesmehe, lai awis to laisa eekam tahõs wehl ko zittu ehduõschas, winnas arri paschas us to lohti labrigas, un patteõfi no ta weffelast taps, kaut arri jau zittas no tahõs paschas flimmibas buhtu sprachguschas. Wairal ne kã 2 mahrzinaõs tabaka us 12 awihm ne buhõs nemt, jo tad jehrimi tohp ismesti, kas leela flahde buhtu.

Zettorta bilde.
Fig. IV.



in Kabbjansõ pze teem Teepapas Grammatu:
Dreggineschem Kagorbe un Zeibriõf.